

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

**2015 TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NDA YER ALAN
ANLAMA KAZANIMLARININ TEMEL BECERİLERE
UYGUNLUĞU**

Yeşim ÖZTÜRK

Yüksek Lisans Tezi

Van, 2018

2015 TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NDA YER ALAN ANLAMA
KAZANIMLARININ TEMEL BECERİLERE UYGUNLUĞU

Yeşim ÖZTÜRK

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Ömer ÇİFTÇİ

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Van, 2018

KABUL VE ONAY

Yeşim ÖZTÜRK tarafından hazırlanan “2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Anlama Kazanımlarının Temel Becerilere Uygunluğu ” başlıklı bu çalışma, 06/08/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Ömer ÇİFTÇİ (Başkan) (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Hatice COŞKUN

Dr. Öğr. Üyesi Bünyamin SARIKAYA

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Doç. Dr.Fuat TANHAN

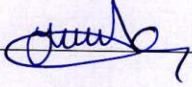
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi yerleşkesinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun ... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Jüri Tarihi:

Yeşim ÖZTÜRK

ÖZET

ÖZTÜRK, Yeşim. *2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Anlama Kazanımlarının Temel Becerilere Uygunluğu*, Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van, 2018.

Günümüzdeki teknolojik gelişmeler neticesinde küreselleşen bir dünyada oldukça fazla bilgiye, olaya ve duruma maruz kalan toplumlar; bu bilgi, olay ve durumu eleştirel, sorgulayıcı bir bakışla inceleyebilen bireylere ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca karşılaştıkları problemlerle kolayca başa çıkan, iletişim becerisinin yanında girişimci yönü gelişmiş, olaylar ve durumlar karşısında araştırma yaparak bir karara varan bireyler de bilgi toplumlarında ihtiyaç duyulanlar arasındadır. Bu durumda eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, problem çözme, araştırma, bilgi teknolojilerini kullanma gibi temel beceriler ön plana çıkmaktadır. Bahsi geçen temel becerilerin bireylere kazandırılması öğretim programlarının da kapsamına girmektedir.

2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda "Temel Beceriler" başlığı altında birtakım becerilerin, Programdaki kazanımlar aracılığıyla öğrencilere kazandırılmasının öngörüldüğü dikkat çekmektedir. Bu çalışmanın amacı 2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan anlama kazanımlarının temel becerilere uygunluk düzeyinin nasıl olduğunu ortaya koymaktır. Çalışmada belgesel tarama modeli uygulanmıştır. Uzman görüşü yoluyla elde edilenler ışığında anlama kazanımlarının temel becerilere uygunluğu incelenmiştir. Araştırmada anlama kazanımlarının eleştirel düşünme becerisine, yaratıcı düşünme becerisine, problem çözme, araştırma ve karar verme becerisine uygunluğuna bakılmıştır. Böylece eleştirel düşünme becerisine göre incelenen 27 kazanımın 26'sı eleştirel düşünme becerisine uygun bulunmuş, 1'i uygun bulunmamıştır. Yaratıcı düşünme becerisine göre incelenen 20 kazanımın 12'si bu beceriye uygun bulunmuşken 8'i uygun bulunmamıştır. Problem çözme becerisine göre 11 kazanım incelenerek bunların 7'si problem çözme becerisine uygun bulunmuş, 4'ü uygun bulunmamıştır. Ayrıca araştırma becerisine uygunluğu incelenen 8 kazanımın 7'si araştırma becerisine uygun bulunmuş 1'i uygun bulunmamıştır ve karar verme becerisine uygunluğu incelenen 9 kazanımın 7'i karar verme becerisine uygun bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler

2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı, Anlama Kazanımları, Temel Beceriler.

ABSTRACT

ÖZTÜRK, Yeşim. *Complying with Basic Skills of Comprehension Achievements in the 2015 Turkish Lesson Curriculum*, Postgraduate Thesis, Yüzüncü Yıl University Institute of Education Sciences, Van, 2018.

In the context of today's technological developments, societies that are exposed to a great deal of knowledge, existence and situation in a globalizing world need individuals who can examine this information, event and situation with a critical, inquisitive view. In addition, the individuals who easily cope with the problems they encounter and the enhanced entrepreneurial aspects as well as the communication skills, in addition those who are able to reach a decision by conducting research on the events and situations are among the needs in the information societies. In this case, basic skills such as critical thinking, creative thinking, problem solving, research, the ability to use information technologies come to forefront. The acquisition of these skills by individuals is one of the issues found in curriculum.

It is noteworthy that under the title of "Basic Skills" in the Turkish Language Teaching Program of 2015, some skills are expected to be acquired by the students through the objectives in it. The purpose of this study is to demonstrate whether the comprehension objectives in the 2015 Turkish Language Teaching Program conform to the basic skills. In this study, was applied a documentary screening model. The appropriateness of the acquisition of comprehension objectives with basic skills has been examined through the expert opinion. In the research, the objectives of comprehension have been examined according to their conformity to the abilities of critical thinking, creative thinking, problem solving, research and decision making. Thus, 26 of all 27 objectives examined were found in line with the ability of critical thinking, and the other one was not found appropriate. 12 of the 20 objectives examined were found to be in accordance with the ability of creative thinking, whereas 8 did not. Based on the ability of problem solving, 11 objectives were examined and 7 of them were found appropriate while 4 of them were not. In addition, 7 out of 8 objectives that were examined were determined to be appropriate to the skill of research and 1 was not.

7 out of 9 objectives that were examined were determined to be appropriate to the skill of r decision making and 2 was not.

Key Words

Turkish Lesson Curriculum, Comprehension Achievements, Basic Skills.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	ix
SUNUŞ	x
1. BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. Dil ve İletişim	1
1.2. Okuma ve Okuma Eğitimi	2
1.3. 2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı'yla Ulaşılması Beklenen Temel Beceriler	5
1.3.1. Türkçeyi Doğru, Etkili ve Güzel Kullanma	6
1.3.2. Eleştirel Düşünme	7
1.3.3. Yaratıcı Düşünme	11
1.3.4. İletişim	14
1.3.5. Problem Çözme	16
1.3.6. Araştırma	19
1.3.7. Karar Verme	21
1.3.8. Bilgi Teknolojilerini Kullanma	23
1.3.9. Girişimcilik	25
1.4. 2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Okuma Öğrenme Alanı "Anlama" Başlığı Altındaki Kazanımlar (5, 6, 7, 8. Sınıflar)	26
2. BÖLÜM	29
PROBLEM DURUMU	29
2.1. Problem Cümlesi	30
2.1.1. Alt Problemler	30
2.2. Araştırmanın Önemi	31
2.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	31
3. BÖLÜM	32

YÖNTEM	32
3.1.Araştırmanın Modeli	32
3.2.Verilerin Toplanması	32
3.3.Verilerin Analizi	32
4.BÖLÜM	34
BULGULAR VE YORUM	34
4.1.Birinci Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorum: Anlama Kazanımlarının Eleştirel Düşünme Becerisine Uygunluğu Nasıldır?	34
4.2.İkinci Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorum: Anlama Kazanımlarının Yaratıcı Düşünme Becerisine Uygunluğu Nasıldır?	61
4.3.Üçüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorum: Anlama Kazanımlarının Problem Çözme Becerisine Uygunluğu Nasıldır?	75
4.4.Dördüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorum: Anlama Kazanımlarının Araştırma Becerisine Uygunluğu Nasıldır?	83
4.5. Beşinci Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorum: Anlama Kazanımlarının Karar Verme Becerisine Uygunluğu Nasıldır?	88
5.BÖLÜM	94
SONUÇ VE TARTIŞMA, ÖNERİLER	94
5.1.Sonuç ve Tartışma	94
5.2.Öneriler	107
KAYNAKÇA	109
EKLER	116
Ek 1: “Anlama” Kazanımlarının Hangi Temel Beceriler Açısından İncelenmesinin Uygun Olduğunun Belirlemede Kullanılan Uzman Görüşü Anketi	116
Ek 2: “Anlama” Kazanımlarının Uzman Görüşü Sonucu Belirlenen Temel Becerilere Uygunluğunun Tespit Edilmesinde Kullanılan Uzman Görüşü Anketi.	118

KISALTMALAR LİSTESİ

Akt: Aktaran

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

vb. : ve benzeri

vd.: ve diğerleri

SUNUŞ

Günümüzde eleştirel ve yaratıcı düşünen, problem çözme ve araştırma becerisi gelişmiş, bilgi teknolojilerini kullanan, girişimci ve iletişim becerisi gelişmiş bireylere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle 2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı “temel beceriler” başlığı altında yer alan becerilerin Öğretim Programındaki kazanımlarla gelişmesinin sağlanmasını öngörmüştür. Bahsi geçen temel beceriler; Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim, problem çözme, araştırma, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik ve karar vermedir. 2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan kazanımların öğretim programındaki temel becerilerin gelişmesini sağlamanın öngörülmesi, anlama kazanımlarının temel becerilere uygunluğunun nasıl olduğunun incelenmesinin çalışmaya konu olmasını sağlamıştır. Araştırmada uzman görüşü yoluyla elde edilenlerden hareketle 2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan anlama kazanımlarının temel becerilere uygunluğuna bakılmıştır.

Araştırmanın birinci bölümündeki “Giriş” başlığı altında, araştırmanın kavramsal çerçevesini oluşturan “Dil ve İletişim”, “Okuma ve Okuma Eğitimi”, “2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı’yla Ulaşılması Beklenen Temel Beceriler” açıklanmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümünde “Problem Durumu”, “Problem Cümlesi” ve “Alt Problemler”, “Araştırmanın Önemi” ve “Araştırmanın Sınırlılıkları” açıklanmıştır.

Araştırmanın üçüncü bölümünde, araştırmanın yöntemini açıklayan “Araştırma Modeli”, “Verilerin Toplanması”, “Verilerin Analizi”ne yer verilmiştir.

Araştırmanın dördüncü bölümü olan “Bulgular ve Yorum” kısmında 2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan anlama kazanımlarının eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, problem çözme, araştırma, karar verme becerilerine uygunluğuna bakılmıştır. Ayrıca araştırmanın son bölümünde araştırmada elde edilen bulgulardan yola çıkılarak “Sonuç, Tartışma ve Öneriler” başlıklarını meydana getiren açıklamalarda bulunulmuştur.

Bu çalışmanın her aşamasında bilgi ve tecrübeleriyle bana rehberlik eden değerli hocam ve danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Ömer ÇİFTÇİ’ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Dil insanların birbirleriyle anlaşmalarını sağlayarak iletişim ortamı oluşturan yapıdır. Dilin iletişim üzerindeki rolü dil eğitiminin de önemini ortaya koymaktadır.

1.1.Dil ve İletişim

İnsanoğlu yaratılışından itibaren duygu ve düşüncelerini aktaracak bir iletişim aracına ihtiyaç duymuştur. Dil geçmişten günümüze her alanda insanların sosyal, siyasal, ekonomik, psikolojik, duygusal anlamda ihtiyaçlarını dile getirmelerinde temel bir araç olmuştur. Güneş'e (2013: 21) göre "Dil nedir?" sorusu bilim insanı, düşünür ve araştırmacıların eskiden bu yana cevap aradıkları ve açıklamaya çalıştıkları bir sorudur. En genel anlamıyla dil, insanların duygu, düşünce ve gözlemlerini işaret veya kelimelerle paylaştıkları bir sistemdir. Bu sistem ses, kelime, cümle, işaret gibi çeşitli öğelerle dile özgü kural, yöntem, beceri ve tekniklerden oluşmaktadır. Bunlardan yararlanılarak insanlar arasında iletişim ve etkileşim sağlanmaktadır.

Dil eğitimi, insanların temel ihtiyaçlarını dile getirmelerinde yer edindiği için, önemini arttırarak korumaya devam etmektedir. Dil eğitimine verilen önem arttıkça, toplumun birçok alanında ortaya çıkan iletişim çatışmaları azalacak ve birbirini daha çok dinleyen, birbirini daha çok anlamaya çalışan ve anlayan bir kuşağın yetişmesi de mümkün olacaktır. Öğrencilerin okullarda aldıkları dil eğitimini başarılı bir şekilde sürdürmeleri, onların yaşamlarının hemen her alanında fayda sağlayacak bir unsurdur. Güneş'e (2009: 2) göre "dil, çeşitli kişilerle iletişimi ve etkileşmeyi kolaylaştırır. Böylece dil, insanların dış dünya ile bütünleşmesine ve kültürün nesilden nesile aktarılmasına yardım eder. Bu nedenlerle yapılandırıcı eğitim yaklaşımında dil ve zihinsel becerileri geliştirmeye ayrı bir önem verilmekte ve bu anlayış çoğu gelişmiş ülkenin eğitim sisteminde uygulanmaktadır."

Ergin (2009: 3) dili "insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış gizli anlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessese" şeklinde tanımlamaktadır. Dil insanlar arasında anlaşmayı sağlamakla birlikte, gelişimini sürdüren sosyal bir kurum olarak da

görülmüştür. Bu nedenle sosyal bir kurum olan dil toplumun geçmişini, geleneğini, örf ve adetlerini geleceğe taşıyan bir köprüdür. Güneş (2013) dilin bireyin çeşitli yönlerini, içinde yaşadığı aile ve toplumu, dünyayı etkilediğini ve insanın toplumsal yapı gereği başkalarıyla yaşamasının, insanın kullandığı dilin sosyal bir özellik taşımasına sebebiyet verdiği için onun çevresiyle bütünleşmesini sağladığını dile getirmektedir.

Maden'e (2014: 46) göre, dil eğitimi ve öğretimi durağan bir süreç değildir. Ana dili Türkçe öğretimi dinamik bir öğrenme sürecini içermelidir. Bu süreç beceri kazandırmaya yönelik özellikler içermelidir. Dil kullanımı, beceriler üzerine kuruludur. Dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerilerini kazandırmak için öğretim faaliyetleri uygulamaya dönük olmalıdır. Dil becerilerini uygulama düzeyinde kazandırmayan, dil becerilerinin günlük kullanımdaki, ortama, kaynak ve alıcıya ve daha birçok etkene bağlı olarak değişebilecek özellikleri sunmayan bir dil eğitiminin başarılı olması mümkün değildir.

Dil kimi zaman bireylerin yaşama, topluma, doğaya, kendisine ve çevresine karşı edindiği duygularını, düşüncelerini, gözlemlerini karşısındakilere aktarma işlevi gören kimi zaman karşısındakilerden kendisine gelen mesajları anlamada, yaşadığı dünyayı algılamada, toplumun kendisine yönelik olan beklentileri çözmede bir öğrenme aracı olan kimi zaman da bütün bunları yaparken kişinin zihnini geliştirmesini ve güçlendirmesini sağlayan, bu sebeplerden dolayı da birçok yönden etkisi olan bir yapıdır. Geçmişten geleceğe köprü niteliği taşıyan bir dilin nesillere doğru, kurallarına uygun ve etkin bir biçimde edindirilmesi gerekir. Dil becerisinin gelişimini sağlamak için dil eğitimine verilen önem de gün geçtikçe artmaktadır. Çünkü toplumlar dili kültürlerinin aktarıcısı olarak, toplumda meydana gelebilecek olası olumsuz durumların önüne geçilmesinin bir aracı olarak görmektedirler. Bu durum da dil eğitimi zorunlu kılmaktadır.

1.2.Okuma ve Okuma Eğitimi

Türkçe Öğretim Programı'nda anlama ve anlatma becerileri olarak ikiye ayrılan dil eğitiminde anlama becerisi, "okuma ve dinleme" öğrenme alanları; anlatma becerisi "konuşma ve yazma" öğrenme alanlarından oluşur. Okuma öğrenme alanı, bir öğrencinin diğer öğrenme alanlarında da başarılı olmasında temel bir rol üstlenir.

Okuma duyu organları vasıtasıyla alınan sembollerin zihinsel bir işleme tabi tutulması sonucunda metinlerden anlam kurma süreci olarak tanımlanabilir. Okuma sırasında birey sahip olduğu ön bilgisi ile metinde sunulan bilgi arasında bağlantı kurmaktadır. Birey sahip olduğu ön bilgi ile metinde sunulan bilgiyi birleştirip yeni bir düşünceye ulaşmaktadır. (Yılmaz, 2014: 78) Okuma ile yazılı metindeki duygu ve düşüncelerin ne olduğunun anlaşılması amaçlanır. Yazıdaki duygu ve düşünceleri anlayabilmek, fiziksel ve zihinsel açıdan bir çaba gerektirir. Yıldız'a (2006: 115) göre "okuma etkinliği, yazıdaki duygu ve düşüncelerin kavranması, çözümlenmesi ve değerlendirilmesi gibi fizyolojik, zihinsel ve ruhsal yönleri bulunan karmaşık bir süreçtir." Öz (2001: 193) ise okumayı, "gözün satırlar üzerinde sıçraması sonucu kelime şekillerini görerek, bunların anlamlarını kavrama ve seslendirme" olarak tanımlamaktadır.

Yazılı metnin konusunu, ana duygusunu/ana fikrini, metnin türünü belirleyebilmek, okunanların doğru yorumlanmasına bağlıdır. Birincioğlu (2006: 1) da okumanın bu yönüne dikkat çekerek okumayı, "yazılı metinden anlamı çıkarabilmek ve doğru bir şekilde yorumlayabilmek" olarak tanımlamaktadır. En önemli dil becerilerinden biri olan okumanın amacının, okuyucuda; bilgiyi elde etmek, metindeki fikirlere katılmak ya da tepki vermek ve ilgi alanlarını genişletmek için gerekli olan davranış, yetenek ve becerileri geliştirmek olduğunu da eklemektedir.

Okuma faaliyeti, bireylerin düşünme becerilerini geliştirerek olaylar ve durumlar karşısında çok yönlü bir bakış açısı elde etmelerini sağlar. Çok yönlü bakış açısına sahip bireyler de sosyal hayatta, bu yönlerini birçok olay üzerine yansıtabilirler. Çok yönlü bakış açısına sahip insanlar olaylar karşısında daha derin düşünerek daha akılcı çözümler üretirler. Çiftçi (2007) çağdaş olmanın ölçütlerinden birisi olarak gördüğü okumanın, toplumun yapıcı bir zihniyet edinmesinde rolü olduğundan ve bu amaçla toplumun okuma bilincinde olmasının zorunluluğundan bahsetmektedir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (MEB, 2005: 16) okumanın zihinsel yapılandırmayı gerektiren karmaşık bir süreç olduğu yönü üzerinde durulmakta ve bu karmaşık sürecin üç aşamayı içerdiği belirtilmektedir. Programa (MEB, 2005: 16) göre "okuma; görme, algılama, seslendirme, anlama, zihinde yapılandırma gibi göz, ses ve

beynin çeşitli işlevlerinden oluşan karmaşık bir süreçtir. Bu süreç görme, anlama ve zihinde yapılandırma olmak üzere üç aşamayı içermektedir. Görme aşamasında yazıdaki çizgi, harf ve semboller algılanmaktadır. Ardından bunlara dikkat yoğunlaştırılarak kelime ve cümleler tanınmakta, ilgi duyulan ve gerekli görülenler seçilmektedir. Seçilen bilgiler, sıralama, sınıflama, sorgulama, ilişki kurma, eleştirme, analiz-sentez yapma, sorun çözme ve değerlendirme gibi zihinsel işlemlerden geçirilerek anlamlandırılmaktadır.” Okuma sürecinde olan kişi karmaşık bir zihinsel sürecin içine girmiş olur. Çünkü okuyucu öncelikle harfleri tanıma faaliyetini gerçekleştirir. Ardından harflerden örülmüş kelimeleri, kelimelerin cümleler için hangi anlamı meydana getirdiğini anlamlandırır ve ardından tüm paragrafta anlatılmak isteneni zihnin süzgecinden geçirerek okuma eylemindeki asıl amaca ulaşır. Bütün bunlar daha önceden edinilen bilgi ve deneyimlerin rehberliğinde yapılır. Okuyucu, okuma esnasında bir bakıma yazarla iletişime geçer, daha önceden edindiği bilgilerini okuma ortamına getirip doğru buldukları ve yanlış buldukları arasında bir ayrıma giderek yazarın düşüncelerini zihnin süzgecinden geçirmiş olur ve böylece metnin yazarına dönütte bulunur.

Okuma sadece metindeki harflerden heceler, hecelerden kelimeler, kelimelerden cümleler oluşturarak bunları seslendirme işi değildir. Okumanın asıl amacı anlama ulaşmaktır. Anlama ulaşmak bireylerin zihinsel, dilsel, sosyal vb. birçok becerilerini aktif kullanmasıyla mümkün olabilir. Güneş’e (2009: 10) göre “eskiden ‘okuma’ yazıların şifresini çözme olarak anlaşılıyor ve yüksek sesle okuma üzerinde duruluyordu. Son yıllarda yapılandırıcı yaklaşımla birlikte okuma, bireyin dil, zihinsel, iletişim, öğrenme, anlama, sosyal ve zihinsel bağımsızlık becerilerini geliştirme olarak ele alınmaktadır. Yapılandırıcı yaklaşım okumayı bireyin ön bilgileriyle metindeki bilgileri ilişkilendirerek, bütünleştirerek yeni anlamlar oluşturduğu aktif bir süreç olarak açıklamaktadır.” Çiftçi (2007) ise okumanın, insanın bilgi ve kültür kazanmasında önemli bir rolü olduğunu ve durmadan geliştirilmesi gereken bir beceri olduğunu, bireylerin okuma yeteneklerinin artmasının onların kendilerine olan saygılarını da artırdığını belirtmektedir.

Okuma eğitimi diğer öğrenme alanları için temel teşkil eder. Okuma sürecinde okuduklarını sorgulayan bir zihin, nitekim bu durumu dinledikleri, konuştukları ve yazdıklarına da yansıtır. Dinleme, konuşma ve yazma öğrenme alanları, okuma alanıyla ayrılmaz bir bütün olarak karşılıklı şekilde birbirlerini geliştirirler. Dil eğitimindeki okuma becerisi tüm eğitim kademelerinde son derece etkili olan bir dil becerisidir. Okuma becerisi gelişmiş bir birey diğer becerileri edinmede önemli bir basamak atmış olur. Maden, (2012: 2) dil eğitimi içinde hem dil bilinci hem de diğer becerilerin etkili bir şekilde kazandırılmasında okumanın ayrı bir değer taşıdığını, temel eğitimin başından yükseköğretimin sonuna kadar tüm eğitim disiplinleri içinde birincil edinim ve paylaşım aracı olarak kullanılmakta olduğunu ifade etmektedir.

1.3.2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı'yla Ulaşılması Beklenen Temel Beceriler

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda "Temel Beceriler" başlığı altında birtakım becerilerin öğrencilere kazandırılmasının öngörüldüğü dikkat çekmektedir. Türkçe Dersi Öğretim Programı'na (2006: 5) göre "temel beceriler, öğrencilerin dil becerilerindeki gelişimleriyle bağlantılı, yatay olarak bir yılın sonunda, dikey olarak da sekizinci sınıfın sonunda kazanacakları ve hayat boyu kullanacakları temel becerilerdir. Türkçe Dersi Öğretim Programı içerdiği kazanımlarla bu temel becerilerin gelişmesini sağlayacaktır."

2015 MEB Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki (1-8. Sınıflar) temel beceriler şunlardır:

1. Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma
2. Eleştirel düşünme
3. Yaratıcı düşünme
4. İletişim
5. Problem çözme
6. Araştırma
7. Bilgi teknolojilerini kullanma

8.Girişimcilik

9. Karar verme

1.3.1. Türkçeyi Doğru, Etkili ve Güzel Kullanma

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın genel amaçlarında Türkçeyi doğru, bilinçli ve özenli kullanmanın üzerinde durulmaktadır (MEB,2006:4).Bu temel becerinin bireylere kazandırılmasının, onların eğitim öğretim hayatlarına katkı sağlamakla kalmayıp onların yaşamları boyunca iletişim faaliyetlerinin doğru, anlamlı ve etkili bir şekilde yürütülmesinde de etkili olacağı açıktır. İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'na (2009: 19) göre Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma becerisinin kazanılması sürecinde öğrencilerin aşağıda belirtilen aşamalardan, buldukları gelişim düzeylerine uygun olanları geçecekleri belirtilmiştir:

- Türkçeyi doğru kullanma
- Anlaşılabilir bir biçimde konuşma ve yazma
- Doğru anlayıp anlamadığını kontrol etme
- Okunaklı bir şekilde yazma
- Etkili bir şekilde dinleme
- Türkçeyi, duruma uygun olarak kullanma

Türkçeyi doğru kullanmaya gayret eden öğrenciler; doğru konuşma, yazma becerilerini ve etkili dinleme, Türkçeyi duruma uygun kullanma becerilerini de geliştirirler. Çünkü öğrenme alanları birbirinden tamamen ayrılamazlar. Dinleme, okuma, konuşma ve yazma alanları birbirlerini etkiler ve birbirlerinin gelişimlerine katkıda bulunurlar. Türkçe dersi, diğer disiplinler için temel oluşturur. Anadilini doğru bir şekilde okuyup anlayan öğrenciler, diğer dersleri de okuyunca anlatılmak istenenleri zorlanmadan kavrayabilirler. Bu da öğrencilerin öğrenim hayatlarının her alanında başarı sağlamalarını kolaylaştırır. Okulda, arkadaş çevresinde, aile içinde yaşanan iletişim problemlerinin temelinde, dili doğru kullanamama veya yetersiz kullanma yatmaktadır. Karşısındaki bireyi dinleme kurallarına uygun olarak dinlemeyen, okuduklarında verilmek istenen mesajı doğru anlamayan, konuşma kurallarından yoksun olan ve ifade etmek istediklerini yazarak anlatmakta zorlanan insanlar iletişim problemlerini beraberlerinde getirirler. Bu sebeptir ki Türkçeyi ve Türkçenin öğrenme alanlarını doğru, etkili ve güzel kullanmak iletişim problemlerinin önüne geçmede

büyük rol oynar. Türkçeyi doğru, etkili, güzel kullanmak; okuma, dinleme, konuşma, yazma ve dil bilgisi alanlarında başarılı olmak, bu alanların kurallarını öğrenmek ve bu alanların kendi içindeki bütünlüğü yakalamak gibi geniş bir yelpazeyi kapsar.

1.3.2.Eleştirel Düşünme

Eleştirel düşünme; olaylara, durumlara, duygu ve düşüncelere sorgulayıcı, irdeleyici bir tutumla yaklaşmayı içeren bir düşünme biçimidir. Zevfi'ye (2015: 36) göre “eleştirel kelimesi Yunancadaki sorgulama, anlamlandırma, analiz edebilme anlamında olan ‘kritikos’tan gelmiştir. Kritikos; sorgulayarak, çevremizdeki şeyleri ve insanları anlamak ve başkalarının düşünme süreçleri kadar kendi düşünme süreçlerimizi analiz ederek incelemek anlamına gelir.”

Her geçen gün yeni olaylar, durumlar ve bilgiler ile karşılaşan bireylerin, bunlar arasından kendisi için en uygun olan bilgiye ve olaylardan, durumlardan kendisi için en doğru olan sonuca ulaşabilmesi için eleştirel düşünme kavramı önemli bir yere sahiptir. Ennis'e (1985: 54) göre “eleştirel düşünme ne yapılacağına, neye inanılacağına karar vermeye odaklanmış yansıtıcı ve mantıklı düşünmedir”.(Ennis'ten aktaran Özcan, 2007: 20) Eleştirel düşünme kavramı, çevremizde var olan nesnelere, uyarıcıları vb.'ni anlama amacıyla aktif, sorgulayıcı bir süreç içerir. Türnüklü ve Yeşildere'nin (2005: 108) Faccione'dan (1998: 5) aktardığına göre eleştirel düşünmenin özünü oluşturan bileşenler analiz etme, yorum yapma, kendini düzenleme, çıkarımda bulunma, açıklama ve değerlendirme olarak sıralanmaktadır:

- **Analiz Etme:** Durumlar, sorunlar, kavramlar, tanımlamalar veya inanç, hüküm, inanç, bilgi ve görüşleri belirtmek için tasarlanan diğer çeşit gösterimler arasındaki gerçek ilişkileri tanımlamaktır.
- **Yorum Yapma:** Çeşitli deneyimin, durumun, verinin, olayın, hükmün, inancın, kuralın, prosedürün veya kategorizasyonun anlamını ve önemini belirlemek ve anlamaktır.
- **Kendini Düzenleme:** Bir kişinin bilişsel etkinliklerini ve bu bilişsel etkinliklerde kullanılan bileşenleri denetleme ve elde edilen sonuçlara göre durumu düzenlemedir.

- Çıkarımda Bulunma: Mantıksal sonuçlar çıkarmak için gerekli olan bileşenleri tanımlamak, hipotezleri ve tahminleri şekillendirmek, konu ile ilgili bilgileri dikkate almak; verilerden, hükümlerden, görüşlerden kavramlardan ve tanımlamalardan hareketle sonuca ulaşmak olarak tanımlanmaktadır.
- Açıklama: Bir kişinin akıl yürütme durumunu ve sürecini belirlemedir.
- Değerlendirme: İddiaları ve tartışmaları değerlendirmedir.

Ortaöğretim Girişimcilik Dersi Öğretim Programı'na (2009: 12) göre “eleştirel düşünme, kuşku temelli sorgulayıcı bir yaklaşımla konulara bakma, yorum yapma ve karar verme becerisidir. Sebep sonuç ilişkilerini bulma, ayrıntılarda benzerlik ve farklılıkları yakalama, çeşitli ölçütleri kullanarak sıralama yapma, verilen bilgilerin kabul edilebilirliğini, geçerliliğini belirleme, analiz etme, değerlendirme, anlamlandırma, çıkarımda bulunma vb. alt becerileri içerir.” Eleştirel düşünme kişiler, olaylar, durumlar, kavramlar üzerinde sorgulama, değerlendirme, analiz, sentez gibi düşünme süreçlerinin işe koşulduğu bir düşünme biçimidir. Türkçe dersinde yazarın bakış açısını belirleme, matematikte bir üçgenin bir kenar uzunluğunu bulma, sosyal bilgiler dersinde olay ve olgu arasındaki ayırımı ortaya koyma, fen bilimlerinde bir nesnenin yere yaptığı basıncı bulma vs. eleştirel düşünme becerisini gerektirir. Zevfi (2015: 35) eleştirel düşünmenin doğru ve yanlışları belirleyip ortaya koymanın ötesinde analiz, çoklu ve sistematik düşünme, karşılaştırmalar ve yorumlamalar yapma, nedensellik içerisinde düşünme gibi birçok üst düzey zihinsel becerilerin iç içe olduğu bir düşünme becerisi olduğunu ifade etmektedir.

Eleştirel düşünme, hayatımızın birçok alanında karşımıza çıkar. Bir bulmacada istenen benzerlik ve farklılıkları bulmak; okurken, dinlerken anlatılanlardan bir sonuca ulaşmak; konuşma ve yazma yoluyla duygu ve düşüncelerimizi aktarmak için en anlaşılabilir ifadeleri seçmek; eve, işe, okula gitmek için en uygun aracın ve en kestirme yolun hangisi olduğuna karar vermek gibi yaşamımızda sorgulama, yorum yapma, karar verme, karşılaştırma yapma, sonuca ulaşma vb. birçok zihinsel faaliyet eleştirel düşünme kapsamına girer.

Eleştirel düşünme becerisine sahip insanların olaylar ve durumlar karşısında açık görüşlü, cesur, kararlı, karşısındaki insanların sunduğu düşünceleri sorgulama, belirli amaca ulaşma eğiliminde olmaları gerekir. Branch'a (2000: 31) göre açık görüşlülük, meraklı olma, bir amaca sahip olma, entelektüel cesaret, entelektüel kararlılık, diğer görüşleri anlama isteği eleştirel düşünmenin özelliklerindedir. (Branch'tan aktaran Özcan, 2007: 24)

Eleştirel düşünme, öğrencilerin ezbercilikten kurtulup yaparak ve yaşayarak öğrenmelerine imkân tanıyan bir düşünme biçimidir. Eğitim ortamları deneme yanılma yoluyla öğrenen, bir disiplinde öğrendiği bilgiyi başka bir disipline transfer eden, bilgileri sorgulamadan kabul etmek yerine onları eleştiri süzgecinden geçiren, ders içi ve ders dışı faaliyetlere aktif katılan bireylere ihtiyaç duymaktadır. Bu özelliklere sahip bireylerin yetiştirilmesi eleştirel düşünme becerisini zorunlu kılmaktadır. Eleştirel düşünme becerisi gelişmiş bireylerin akademik boyuttaki başarıları yanında toplumsal boyutta da diğer insanlara göre olaylara ve durumlara tek bir bakış açısı yerine çoklu bakış açısı getirmeleri kaçınılmazdır. Bununla birlikte eleştirel düşünen bireylerin karşılaştıkları olumsuz durumlarda yapıcı, sorgulamaya ve sorgulanmaya açık, demokratik tutum ve davranışlar sergileyen, kendisini ve çevresini düzenleme doğrultusunda olan bireyler olması da beklenir.

Tiryaki'nin (2011: 52) aktardığına göre Beyer (1991: 124) eleştirel düşünen bireyin davranışlarını şöyle açıklamaktadır:

- Bir sorunun ya da iddianın açık olarak ifade edilmesi
- Diğer insanların kesin bir dil kullanmasını isteme
- Düşünmeden hareket etmeme
- Çalışmalarını kontrol etme
- Bir düşünceyi oluşturmada azimli olma
- Öne sürülen iddiaları destekleyen nedenleri ve kanıtları araştırma ve sunma
- Ön bilgileri kullanma
- Yeterli kanıt bulununcaya kadar karardan şüphe duyma

Eleştirel düşünen birey, kalıpları dışına çıkma, ön yargılardan uzak olma, merak duygusuna sahip olma, olaylar arasındaki sebep sonuç ilişkisini görme, sorunlara akılcı ve yapıcı çözümler üretme, alternatifler oluşturma, duygu ve düşüncelerini etkili bir

dille ifade etme, okuduklarındaki sorgulayarak kabul etme, bilgiyi ezberlemek yerine bilgiyi yapılandırma özelliklerini kendisinde toplayan kişidir.

Polat'ın (2017: 14) aktardığına göre Ennis (1985: 54) eleştirel düşünme eğilimlerini şöyle ifade etmektedir:

- Tez ya da sorunun açık ifadesini arama
- Nedenler arama
- İyi bilgilendirilmeye çalışma
- Güvenilir kaynakları kullanma ve kullanılan kaynakları belirtme
- Durumu bütünüyle göz önüne alma
- Ana noktaya bağlı kalmaya çalışma
- Asıl ya da temel sorunu akılda tutma
- Seçenekler arama
- Açık fikirli olma
- Başkalarının görüşlerini dikkate alma
- Karar verirken kabul edilmeyen dayanak noktalarını, dayanak noktalarının kabul edilmesinden etkilenmeden kullanma
- Kanıt ve nedenlerin yeterli olmadığı durumlarda kararı erteleme
- Kanıt ve nedenlerin yeterli olduğu durumlarda karara almaya yönelik davranış gösterme
- Konunun izin verdiği ölçüde kesinlik arama
- Karmaşık bir bütünün parçalarını düzenli bir biçimde ele alma
- Diğer insanların duygularına, bilgi ve kültür düzeylerine duyarlı olma

“Levy (1997) eleştirel düşünme eğitiminin ilk aşamasının dil eğitimi olması gerektiğini savunmaktadır. Çünkü tutum ve davranışlarımızla kullandığımız dil arasındaki ilişki tek yönlü değildir. Yalnızca tutum ve davranışlarımız kullandığımız dili etkilemez, kullandığımız dil de tutum ve davranışlarımızı etkiler. Bu yüzden dil kullanırken yapılan hatalar önemlidir. Bu hatalar üzerinde durmak gerekmektedir.” (Levy’den aktaran Zevfi,2015: 37). Eleştirel düşünme becerisinin gelişiminde dil eğitimi önemli bir yere sahiptir. Çünkü bir dilin söz varlığından doğru bir şekilde yararlanmak, ortamına göre uygun hitap ifadeleri kullanmak, okunanlardaki olaylara yazarının gözünden bakabilmek ve okunanların ana fikrini, yardımcı fikirlerini tespit etmek,

dinlenen konu hakkında fikir yürütebilmek vb. işlemler eleştirel düşünme becerisini geliştiren faaliyetlerdir.

1.3.3.Yaratıcı Düşünme

“Yaratıcı düşünme; gözlem, bilgi, deneyim veya düşüncelerimizi yeni düşünce ve kavramlar üretecek şekilde ilişkilendirmektir.” (Yıldırım,2002: 38; Çakmak, 2010: 26-27)

Başpınar Yörük’ e (2013: 15) göre “yaratıcılık, esneklik; çok yönlü düşünme, duyarlılık, çevreye, insanlara, karşılaşılan yeni durumlara karşı uyanık ve ilgili olma, akıcılık; rahat, çabuk ve bağımsız düşünebilme ve hareket edebilme, orijinallik; farklı ve değişik sonuçlara varabilme gibi özellikleri içerir.”

Yaratıcı düşünme becerisine sahip olan bireyler yaratıcı düşünmenin içerdiği olaylar, durumlar karşısında çok yönlü düşünebilme, eldekilerden hareketle yeni ve özgün nesnelere, yeni ve özgün bilgiler ortaya koyabilme, problemler karşısında seri ve akılcı çözümler sunabilme gibi birçok alt beceriyi de edinmiş olurlar. İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda (2009: 17) ise yaratıcı düşünmenin alt becerileri şu şekilde açıklanmaktadır:

- Özgünlük ve yeni fikirler oluşturma
- İmgeleme
- Sıra dışı bağlantılar kurma
- Sezgi, duygu ve tutkulara açık olma
- Risk alma, cesaret gösterme ve meydan okuma.

Yaratıcılık, hayatımızda her an, herhangi bir olay veya herhangi bir durum ve problem karşısında değişik şekilde ortaya koyduğumuz bir davranıştır. Örneğin bir çay kaşığına asıl işlevi olan çayı karıştırmanın yanında, bir vidayı sökecek tornavida işleviyle de kullanmak, yaratıcı düşünmenin ürünüdür. Özcan’a (2009: 4) göre “yaratıcılık; sadece orijinal bir ürün ortaya koymak değil, bilinen mevcut bilgilerden yeni sentezler yapma, sorunlara farklı çözüm yolları üretme, yeni durumlara kolayca uyum sağlamayı, nesnelere işlevlerini alışlagelmişin dışında düşünmektir.”

Toplumun bir üyesi olarak toplumun varlığından etkilenen ve varlığıyla toplumu etkileyen insanoğlu, yaşadığı toplumda kendisini ifade edebileceği bir kimlik geliştirmeye ihtiyaç duyar. Bu kimlik onun toplumdaki statüsünü şekillendirir. Toplumda istediği statüye erişmek isteyen bireyler kendini gerçekleştirme sürecinin içerisinde yer alırlar. Oral'a (2012: 1) göre "hayal gücünün ve üretimin potansiyeli olan yaratıcılık, insan yaşamının iki alanında önemli rol oynar. Bir alanda, insanın toplumun bir üyesi olarak geliştirdiği kimlik ve bu toplumda edindiği yer, diğer alanda ise psikolojik açıdan yeterlilik; yani kendini gerçekleştirme yer almaktadır."

İnsanların dünyada var olmaya başlamasıyla birlikte yaratıcılığın da var olduğunu söylemek mümkündür. İlk önce avcılık ve toplayıcılık yapan, daha sonra tarımsal faaliyetlere geçen ve süreç içerisinde barınma ihtiyacını karşılamakla birlikte yerleşik hayata geçen insanların tüm bunları yapabilmesi için gerekli olan araç gereçleri icat etmesi, şüphesiz ki yaratıcı düşünmenin neticesinde olmuştur. Yaratıcı düşünme var olan bir fikri, olayı, durumu, girişimi, araştırmayı, ürünü farklı bir açıdan yeniden ve özgün olarak şekillendirme ya da yeni ve özgün bir fikir, olay, durum, girişim, araştırma, ürün, çözüm meydana getirmedi. Yaratıcı yönü gelişen bireyler yenilik ve üretim potansiyellerini üst düzeyde kullanarak kendini gerçekleştirme statüsüne ulaşırlar. Kendini gerçekleştiren bireyler, kendilerine inanır, karşılaştıkları sorunlara yaratıcı ve pratik çözümler üretir, özgün yapıtlar oluşturur, toplumdaki eğitim engellerini yok etmede başarı gösterirler.

Yaratıcılık bir süreçtir ve her süreç birtakım aşamalardan oluşur. Rıza (2001: 24-26;Çelik, 2015: 60) yaratıcılığın ortaya çıkabilmesi için bazı aşamaların gerçekleşmesi gerektiğini belirtmektedir:

- Alışma aşaması; problemin tanımlanıp önemli yönlerinin fark edilmesi,
- Hazırlık aşaması; problemin özümsemesi ve sorunu bilinçli, sistematik bir yaklaşımla değerlendirme,
- Kuluçka aşaması; problemin bilinçaltına itilmesi, çözüm sinyallerinin beklenmesi,

- Aydınlanma aşaması; düşüncenin aniden parlaması ve ilgisiz düşüncelerin zihinden uzaklaştırılması,
- Doğrulama ve geliştirilme aşaması; Çözümün denenmesi ve yeterliliğinin belirlenmesi .

Yaratıcı düşünme becerisi, mantığın ön planda olduğu bir beceri olmanın yanında hayal gücünden de beslenen bir beceridir. Yaratıcılık kavramı, ilkin yenilik kavramını çağrıştırır ancak estetiklik ve ahlaki ilkelerin dışına çıkmama da yaratıcılığın çağrıştırdıkları arasında sayılabilir. Kaya'nın (2010: 45- 46) aktardığına göre Cropley (2001: 4-5) yaratıcı düşünmenin üç temel ögesini şöyle açıklamaktadır:

- Yenilik: Benzerlerinden kesin çizgilerle ayrılan bir fikir veya bir davranış sonucu ortaya çıkan yeni bir üründür.
- Etkileycilik: Estetik, artistik veya manevî şeyler olabileceği gibi bir kazanç getiren veya yararı olan bir materyal de olabilir.
- Etik Uygunluk: Yaratıcılık terimi bencillik, yıkıcılık, suç, acı veren şey veya zevkleri tanımlamak için kullanılmaz.

Yaratıcı bireylerin özellikleri literatürde oldukça fazla şekilde sıralanmıştır. Bu özelliklerin en genel olanları; yeni bir ürün ortaya koyma, orijinal fikirler üretme, çoklu bakış açısına sahip olma, hayal gücünü aktif olarak kullanabilmedir. Zevfi'nin (2015: 44) de belirttiği gibi literatürde yaratıcı özelliklere sahip bireylerin genel özelliklerine bakıldığında birçok özelliklerinin sıralandığı, yaratıcılığı gelişmiş bireylerin genel olarak maceracı bir ruha sahip oldukları, meraklı, öğrenmeye istekli, idealleri olan, risk alan, estetik değerlere sahip bireyler oldukları görülmektedir. Ayrıca bu bireyler bazı zamanlarda yalnız kalmayı seven, karmaşık durumları ve gizemleri seven, ani davranıp, pratik düşünen, mizahçı, sevilen bireylerdir. Bu kişiler çeşitli fikirler öne sürebilen, esnek, konu, olay ve olguları detaylandırabilen, kavrama yeteneği hızlı olan, özgürlüğüne düşkün, yeni ve farklı bilgilere açık, hoşgörülü, duyarlı ve azimli kişilerdir. Hezen'e (2009: 73) göre ise yaratıcı düşünme becerisi gelişmiş bir birey;

- Problemi/ vermek istediği kararı belirler, ortaya koyar,

- Probleme ilişkin çözüm yolları/ karara ilişkin saptamalar ortaya koyar,
- Çözüm yollarını/saptamaları olumlu ve olumsuz yanları açısından eleştirel bir biçimde analiz eder,
- Özgün ve yeni bir çözüme/nihai karara ulaşır,
- Ulaştığı çözümü/kararı sınar, aksaklıkları giderir, eksikleri tamamlar,
- Ulaştığı çözümü/kararı dener, değerlendirir, gerekli son düzeltmeleri yapar,
- Düşünce yapısında; esneklik, çok yönlü düşünme, yeni durumlara karşı ilgili olma, akıcılık, olayları farklı yönleri ile algılama, farklı olayların farkına varma, çoklu seçenekler üretme, çabuk ve bağımsız düşünme, çabuk ve bağımsız hareket etme, özgünlük, değişik sonuçlara ulaşma, merak, sorgulama, kararlı olma, risk alma vb. özelliklere sahiptir.

1.3.4. İletişim

Dökmen'e (2004: 19) göre "İletişim bilgi üretme, aktarma ve anlamlandırma süreci olarak tanımlanabilir. İletişimin gerçekleşebilmesi için iki sistemin bulunması gerekir. Nitelikleri her ne olursa olsun iki sistem arasındaki bilgi alışverişi iletişim olarak adlandırılmaktadır." Çetinkaya, (2011: 567) ise iletişimi, "genel olarak en az iki kişi arasındaki duygu, düşünce, tasarı, izlenim, bilgi paylaşımı, etkileşim" olarak tanımlamaktadır.

İnsanoğlu toplumsal bir varlıktır. Toplumdaki bireylerin birbirleriyle duygularını, düşüncelerini, deneyimlerini ve izlenimlerini paylaşması kadar doğal bir şey yoktur. Bu paylaşım süreci aslında bir iletişim sürecini doğurur. Sever (1998: 51) iletişimin en genel ve yalın tanımıyla "duygu, düşünce, bilgi, haber ve becerilerin paylaşılması; başka bir deyişle bireyler arasında duyguda, düşüncede, tutumda ortak bir payda yaratılması süreci" olduğunu ifade etmektedir. Özatalay (2007: 81) iletişimi "yazmak, okumak, çalışmak, eğlenmek, alışveriş yapmak, sevmek, kavga etmek, istemek, reddetmek, buyurmak gibi tüm etkinliklerimizle iç içe bir olgu" olarak tanımlamaktadır.

İletişim sadece konuşma ve dinleme becerileri ile sağlanan bir olgu değil iletişim aynı zamanda okuma yazma ve izleme becerileri ile de sağlanan bir olgudur. "İletişim; konuşma, dinleme, okuma, yazma gibi sözel ve vücut dili işaret dili gibi sözel olmayan

iletişim becerilerini etkili ve bulunduğu ortama uygun olarak kullanmayı kapsar. Bulunduğu ortama uygun olarak kullanması gereken konuşma üslûbunu belirleme, uygun şekilde hitap etme, vücut dilini gerektiği yerde gerektiği ölçüde kullanma, aktif olarak dinleme, söz hakkı verme, grup içerisinde etkin bir şekilde arkadaşlarıyla etkileşim içerisinde olma, okurken etkin ve hızlı bir şekilde okuma, okuduğunu anlama ve eleştirme, yazarken ve konuşurken hedef kitleye uygun üslûp kullanma, kendi ve başkalarının yazdıklarını eleştirme vb. alt becerileri içerir” (Ortaöğretim Girişimcilik Dersi Öğretim Programı, 2009: 13).

İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda (2009: 19) iletişim becerisinin alt becerileri şu şekilde açıklanmaktadır:

- Dinleme
- Duygularını ve düşüncelerini yazılı, sözlü veya beden diliyle ifade etme
- Geri bildirim alma-verme
- İletişim araçlarını kullanma
- Davranışsal incelikler sergileme
- Tartışma
- Bağlantı kurma
- Açık fikirli olma
- İkna etme
- Ortak bir amaç çevresinde toplanma.

Dökmen (2004) dil ve dil ötesi olarak ayırdığı sözlü iletişimde yer alan becerilerin birbirlerinden farklı olduğunu belirtmektedir. Ayrıca dille iletişimin bünyesinde insanların karşılıklı olarak konuşmalarını, yazışmalarını kabul ederken, dil ötesi iletişimin bünyesinde sesin taşıdığı veya karşı tarafa verdiği anlamın bulunduğunu da ifade etmektedir.

İşaret dili görüntü, el, kol hareketleri, jest ve mimiklerle iletişimin başka bir boyutudur. İletişimin bu boyutu kimi zaman başlı başına iletişim dili olurken kimi zaman da iletişimin başka boyutlarıyla bir araya gelerek iletişimin daha güçlü ve sağlam olmasını sağlar. Demirel’e (2006: 78) göre genel olarak “İletişim, bireyler, kümeler ve

toplumlar arasında söz, yazı, görüntü, el, kol hareketleri vb. simgeler aracılığıyla düşünce, dilek ve duyguların karşılıklı iletilmesini sağlayan bir etkileşim sürecidir. Daha yalın bir ifadeyle iletişim iki birim arasında ileti alış verişidir.”

Birey ve toplum ikilisi iletişim sürecini zorunlu kılmaktadır. Toplumda karşılaştığı olumsuz durumlarla baş etmek isteyen bireylerin iletişim becerilerini edinmiş ve aktif bir şekilde kullanmaları birçok çözümü beraberinde getirebilmektedir. Sever (1998) demokratik bir toplumun, duygu ve düşüncelerini karşısındakilere doğru aktarabilen, karşı taraftan gelen mesajları doğru anlayabilen bireylere ihtiyaç duyduğunu ifade eder.

İletişim sürecinde bireylerin saygılı bir tutum takınmaları, birbirlerine karşı açık ve anlaşılır bir dil kullanmaları ve kendilerini birbirlerinin yerine koymaları iletişimin etkili olması açısından önem teşkil eder. Yüksel (2004) saygılı, saydam, somut olan ve empati kurabilen bireyin karşısındakilerle sağlıklı iletişim kurabileceğini belirtir. Cihangir’e (2004:7) göre etkili iletişim kullanan birey;

- Önemser, anlamaya çalışır.
- Kabul eder, destekler.
- Saygı duyar,
- Yerinde ve uygun sorular sorar,
- Karşısındaki kişiye güvenir, düşüncelerine ve duygularına önem verir,
- Sorunun çözümü için birlikte hareket eder,
- Kişiye konuşması için fırsat verir,
- Sözsüz mesajlarıyla da saygı duyduğunu ve önemsediyini gösterir,
- Karşısındaki kişinin duygu ve düşüncelerine odaklanır,
- Temel amacı anlayabilmek ve beraber çözüm üretmektir. (Cihangir’den akt. Örgü Yaşar, 2013: 75)

1.3.5.Problem Çözme

“Problem, organizmanın hazırdaki tepkilerle çözemediği durumlara denir. Problemler çeşitli düzeylerde olabilirler. Örneğin bir bölgedeki hava kirliliği toplumsal bir problemdir. Biyoloji dersinde bitkilerin sağlıklı gelişemediği bir durumun nedenlerinin bulunması da alana özgü bir problemdir” (Açıkgöz, 2011: 141-142).

Türnüklü ve Yeşildere (2005: 108-109) problemi, “zihni karıştırması sebebiyle karşılaşan birey tarafından çözme isteği uyandıran ve ilk defa karşılaşılması nedeniyle de standart bir çözüm yolu bulunmayan, sadece çözmeye çalışan kişinin sahip olduğu bilgi birikiminin doğru şekilde kullanılması sonucu çözülmesi mümkün olan sorun” olarak ifade etmektedir. Kaya’ya(2010: 26)göre problem, insan yaşamının her döneminde ve her alanında ortaya çıkabilen, ortaya çıkışıyla her insan için farklı bir etki yaratan ve her insan tarafından farklı yollara başvurulmuş olarak çözülmeye çalışılan bir durumdur.

Demirel (2006: 82) problem çözmeyi, “istenilen hedefe varabilmek için etkili ve yararlı olan araç ve davranışları türlü olanaklar arasından seçme ve kullanma” olarak tanımlamaktadır. Problem, yaşamımız boyunca bulunduğumuz her ortamda herhangi bir zamanda ortaya çıkma ihtimali bulunan bir olgudur. “Problem çözme, kişinin kendisiyle ve çevresiyle uyum sağlayabilmesi için problemin kaynağını bulma, alternatif çözüm üretme yeteneği ve karar verme sürecidir” (Çelikkaleli & Gündüz, 2010: 362). Bir problem ortaya çıkmışsa yapılacak olan o problemin çözümü için girişimlerde bulunmaktır. Yapılan girişimler problem çözme kavramını ortaya çıkarır. Problem çözme; planlama yapmak, çeşitli yöntemleri denemek, uygun olan yöntemi bulmak, toplanan verileri değerlendirmek, değerlendirilen verileri çözüme ulaştırmak için kullanmak, çözümün anlamlı olup olmadığını sınamak gibi faaliyetleri kapsayan bir süreçtir. Bu sürecin etkili olarak sürdürülmesi problemin çözümünü sağlamakla kalmayıp bireylerin olaylar ve durumlar karşısında çok yönlü düşünmesine katkı sağlar.

Demirel (2006: 82) bir problemi çözmeye izlenen yolu şöyle sıralamaktadır;

- 1.Problemin farkına varma,
- 2.Problemin ne olduğunu tanımlama ve sınırlama
- 3.Problem çözümü için hipotezler (denenceler) oluşturma,
- 4.Veri toplama, toplanan verileri analiz edip yorumlama,
- 5.Denenceleri test edip kabul ya da red etme,
- 6.Çözümü uygulama, elde edilen sonuçlara göre önerilerde bulunma.

Demirel’in (2006: 82) bahsi geçen problemi çözme adımları bir bakıma öğrencilerin aktif olmasını gerektirerek yapılandırmacı eğitim yaklaşımının öngördüğü

yaparak yaşayarak öğrenme ilkesini de hayata geçirmede rol üstlenir. Ayrıca problem çözüme izlenen yol bilimsel süreç becerilerinin gelişimine de imkân sağlayacak öğeleri barındırmaktadır. Türnüklü ve Yeşildere (2005: 111) problem çözüme sürecinin ilk basamaklarında yer alan adımları şöyle ifade etmektedirler.

- Problemi aktif olarak okuma,
- Problemi kendi cümleleriyle ifade etme
- Problemi anlama.

Ayrıca, Türnüklü ve Yeşildere (2005) öğrencilerin problemi fark etmelerinin ve problemi anlamalarının, problemin çözümü için strateji geliştirmekten önce olması gerektiğini belirterek problemin ne olduğunun netleşmesinin ve problemin çözümünün önemli olduğunun fark edilmesinin de eleştirel düşünme bileşenlerinden analiz etme ve yorum yapma ile örtüştüğünü dile getirmektedirler.

Problem çözüme aşamaları, Bloom'un ortaya koyduğu bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme aşamalarıyla örtüşerek öğrencilerin bir problemi çözerken bilişsel becerilerini kullanmalarını gerektiren bir beceri olmaktadır. Problem çözüme becerisi gelişen bireyler sorgulayıcı, araştırmacı, parça ile bütün arasındaki ilişkiyi kavrayabilen, tümdengelimsel ve tümevarımsal yargılar oluşturabilen bireylerdirler.

Hezen (2009: 78) problem çözüme becerisi gelişmiş bir bireyin özelliklerini aşağıdaki gibi ifade etmektedir:

- Problemi belirler ve anlar,
- Var olan problemle ilgili bilgileri toplar,
- Toplanan verileri analiz eder,
- Farklı çözüm yolları üzerinde düşünür ve çözümler üretir,
- Çözüm yoluna karar verir,
- Uygular,
- Uygulama sonuçlarını değerlendirir.

1.3.6.Araştırma

Zevfi (2015: 52) araştırma becerisinin; “ doğru ve anlamlı sorular sorarak problemi fark etme ve kavrama, araştırma konusunu belirleme, neyi nasıl yapması gerektiği ile ilgili araştırma planlaması yapma, sonuçları tahmin etme, çıkabilecek sorunları göz önüne alma, sonucu test etme ve fikirleri geliştirme” yi kapsadığını belirtir.

“Araştırma becerisi, bireyin araştırma sürecinde neyi, nerede, nasıl bulacağını bilmesi ve elde ettiği bulguyu doğru bir şekilde kullanabilme becerisidir” (Çalışkan, 2008: 74; Öрге Yaşar, 2013: 8).Anlamlı sorular soran; neyi, nerede, nasıl bulacağını bilen, elde ettiği sonuçları test eden öğrenciler araştırma becerisinin yanında bilimsel bir tutum kazanırlar. Bu da bireylerin olaylara ve durumlara bilimsel olarak yaklaşmalarını ve nesnel bir bakış açısı kazanmalarını sağlar.

Araştırma süreci başlangıcı araştırmaya konu olan bir sorunun veya problemin olması ve sorunun veya problemin ne olduğunun tespit edilmesidir. Daha sonra araştırmanın hangi şekilde yapılacağına karar verilmesi ve uygulamaya geçilmesi ilk aşamayı takip eder. Uygulama sonuçlarının yorumlanıp değerlendirilmesi de araştırma sürecinin son aşamasını oluşturmaktadır. Büyüköztürk (1994: 388) araştırmada 6 aşamadan oluşan bir sürecin izlenmesini gerektiğini belirtir:

- 1.Sorunun fark edilmesi, hissedilmesi
- 2.Sorunun açıklanması, tanımlanması,
- 3.Araştırma deseninin formüle edilmesi,
- 4.Deneme ve karar verme,
- 5.Yorumlama ve genelleme,
- 6.Raporlaştırma (Akt. Çetin, 2014: 41).

Araştırma becerisi gelişmiş bireyler organize olmayı, bilgiye nasıl ulaşmaları gerektiğini, ulaşılan bilgilerin nasıl sınıflandırılacağını, bilgilerin analizini ve nasıl değerlendirileceğini bilirler. Hezen'e (2009: 81-82) göre araştırma becerisi gelişmiş bir birey;

- Görev tanımı yapar: Bu aşamada problem tanımlanır ve ihtiyaç duyulan bilgi belirlenir. Problem tanımlanırken sorular oluşturulur. Problemin çözümü için gerekli olan bilgiyi belirlerken ise anahtar kelimeler belirlenir, konu sınırlanır, taslak plan oluşturulur ve alt konu başlıkları belirlenir.
- Bilgi arama stratejileri kullanır: Bilgi ihtiyacını karşılayacak olan kaynaklar belirlenirken yararlanılabilecek kaynaklar ve buralardan elde edilecek kaynak listeleri belirlenir. Bulunan bilgi kaynaklarından hangilerinin en çok işe yaradığının tespit edilmesinde kaynaklara erişim ve bu kaynakların değerlendirilmesi önemlidir.
- Yer ve erişim için gerekli yollara başvurur: Kaynakların yeri fiziksel ya da elektronik olarak belirlenmelidir. Bu kaynaklar buldukları yerde nasıl organize edilmiş tanımlanmalıdır. Kaynakların içinden bilgi bulunurken içindekiler bölümünden yararlanmak, ayrıca ilgili bölümdeki bilginin problemle ilgililiği önemlidir.
- Bilgiyi kullanır: Kaynaklardan güncel, güvenilir ve seviyeye uygun bilgiler elde edilerek okunmalı, izlenmeli, dinlenmelidir. İhtiyacı gideren bilginin tespit edilmesinin ardından bu bilgi çıkartılıp alınmalıdır. Bu süreçte not alma teknikleri kullanılmalı, özet çıkarılmalı, gerekli açıklamalar ve alıntılar yapılmalı, kaynaklardan elde edilen bilgiler uygun ortamda saklanmalı ve kaynakça oluşturmak için gerekli notlar önemle alınmalıdır.
- Sentez yapar: Görev tanımına ulaşmak için bilginin sunulmak için organize edildiği aşamadır. Bilginin sunulduğu aşama da sentezdir. Bu süreçte bilginin ve kaynakçanın sunum şekli önemlidir. Bilgi elektronik ortamlardan vb. yararlanılarak sunulabilir. Kaynakça belirtilirken uluslararası standartları kullanmaları konusunda öğrenciler yönlendirilmelidir.
- Değerlendirir: Bu aşamada ürün ve süreç değerlendirilmelidir. Sonucun etkililiği ve sürecin verimliliği, bilginin ihtiyacı çözüp çözmediğinin değerlendirilmesinde önemlidir.

1.3.7.Karar Verme

“Karar verme, bir iş veya sorun hakkında düşünülerek verilen kesin yargıdır. Karar verme, seçenekler arasından birini tercih etmektir. Problemleri olurlarına bırakmak değil kontrolü elinize almak demektir. İyi bir girişimci için karar verebilme ve kararlarına sahip çıkma önemli bir özelliktir” (Ortaöğretim Girişimcilik Dersi Öğretim Programı, 2009: 14). “Babadoğan’a (2003) göre karar verme, dinamik ve karmaşık bir süreç olup değerlere, kişiler arası ilişkilerle, kültürel sınırlamalarla, sosyal ve psikolojik durumlardaki değişmelerle yakından ilişkilidir. Çocukların sosyal deneyimlerini edindikleri, tercih yapmaya başladıkları dolayısıyla çeşitli konularda karar verdiği ilk yer ailedir. Ailenin bir bireyi olarak çocuk, aile kararlarının verilmesine katılarak karar vermeyi öğrenmektedir. Aile kararlarına katılımıyla çocuk; çeşitli konularda düşünmeyi, tartışmayı, kabul ve reddedilmeyi, kaynakların, çeşitli zihinsel ve fiziksel faaliyetlerin plânlanmasını, yürütülmesini ve kontrolünü öğrenir. Çocuğun kendine olan güven duygusunun gelişmesine de yardım eder. Çocuğun aile kararlarına katılması, aile birliğini sağlayarak mutluluğu artırması ve çocuğa tecrübe kazandırıp gelecekteki yaşantısında daha doğru kararlar vermesinde yardımcı olması bakımından gereklidir. Seçimlerinde ve kararlarında özgür olan insanlar, içsel kontrol odaklı olurlar. Çocukların kendileriyle ilgili davranışları seçmelerinde ve uygulamalarında özgürce karar vermeleri, bu kararların sonuçlarından sorumlu olmalarını sağlar.” (Babadoğan’dan aktaran Kan, 2006: 67)

Janis ve Mann (1977) karar verme ile ilgili bir model ortaya koymuşlardır. Bu modelde, etkin karar veren bir kişi, çok fazla alternatif arasında hareket edebilen, birçok hedefi olan, olumlu ve olumsuz sonuçları dikkatli bir şekilde değerlendirebilen, her zaman yeni bilgi arayışı içinde olan ve karar verdiği şeyi uygulamak için planlar yapan kişidir (Akt. Şeyhun, 2000: 2-3).

Eldelekoğlu’nun (1997: 8) aktardığına göre Bergland (1974) karar verme sürecinin bazı aşamaları olduğunu ve şu basamakların gözlemlendiğini belirtmektedir:

- 1.Problemin hissedilmesi; yeni bir davranış tarzının aranması ve benimsenmesi,
- 2.Problemin tanıtımı; sıkıntının hissedilerek çözülmesi gereken bir problem olarak ifade edilmesi ve adlandırılması,

3. Seçeneklerin oluşturulması; gerçekleşme olasılığı en büyük olan seçeneğe yönelme,
4. Seçenekler hakkında bilgi toplanması; her seçeneğin pozitif ve negatif yönlerinin ortaya konması,
5. Toplanan bilgilerin istekleri karşılama açısından değerlendirilmesi,
6. Uygun seçeneğin belirlenerek; planın uygulanmaya konması,
7. Sonucun değerlendirilmesi.

İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda (MEB, 2009: 19) karar vermenin alt becerileri şöyle açıklanmaktadır:

- Hangi konuda karar vereceğini belirleme
- Karar alternatifleri üretme
- Verilebilecek kararların sonuçlarını düşünme
- Değerleri betimleme
- En uygun kararı verme
- Kararı uygulama
- Verdiği kararın ve sonuçlarının sorumluluğunu üstlenme.

Özatalay'a (2007: 102) göre doğru karar alacak kişilerin şu özelliklere sahip olması gerekir:

- Karar verecek kişinin karar vereceği konuyla ilgili amacını iyi belirlemesi
- Bireyin karar vereceği konu hakkında yeterli bilgiye sahip olması,
- Karar verecek kişinin ruh ve beden sağlığının yerinde olması,
- Karar verebilmek için yeterli zamana sahip olmak,
- Sakin, aceleci olmayan uygun bir kişilik yapısına sahip olmak,
- Karar vermek için ortaya konan seçenekleri iyi değerlendirmek.

1.3.8. Bilgi Teknolojilerini Kullanma

“Bilgi teknolojilerini kullanma; bilginin araştırılması, bulunması, işlenmesi, sunulması ve değerlendirilmesinde teknolojiyi kullanabilme becerilerini kapsar. Bilgi teknolojilerini yerinde kullanma konusunda doğru karar verme, bilgi teknolojilerini kullanırken planlama yapma, bu teknolojilerin kullanılması için gerekli becerilere sahip olma, bu kaynaklardan bilgiye ulaşma, taranan bilgilerin işe yararlılığını sezme ve ayırma, ayrılan bilgileri analiz etme, işe yarayanları seçme, seçilen bilgileri değerlendirme, sonuca varma, sonucu uygun formda sunma ve yeni alanlarda kullanma vb. alt becerilerini içerir” (Ortaöğretim Girişimcilik Dersi Öğretim Programı, 2009: 13).

Gibson, Jackson’a (1987:3) göre “bilgi teknolojileri, veri ve bilginin işlenmesini dağıtılmasını, özümlemesini, yorumlanmasını ve analiz edilerek kullanımı mümkün kılınan her türlü araç olarak tanımlanmaktadır.” (Gibson, Jackson’dan aktaran Daştan, 2006: 8)

Günümüzde bilgi teknolojilerindeki gelişmeler ve bilgi teknolojilerinin eğitim-öğretim ortamlarına girmesi, bilgi teknolojilerinin kullanımını önemli kılmıştır. Bilgi teknolojilerinin eğitim öğretim alanında verimli kullanılması çeşitli imkânları da beraberinde getirmektedir. Yalın (2003) (Akt. Kiper, 2008: 5-6) eğitimde araç kullanımının yararlarını şu şekilde sıralamıştır;

- Çoklu öğrenme ortamı sağlar, öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olur,
- Dikkat çeker,
- Hatırlamayı kolaylaştırır,
- Soyut şeyleri somutlaştırır,
- Zaman tasarrufu sağlar,
- Tekrar tekrar kullanılabilir,
- İçeriği kolaylaştırarak öğrenilmesini sağlar.

Bilgisayar destekli eğitim öğrencilerin bilgiye daha hızlı ulaşmaları, aynı bilginin tekrar tekrar elde edilebilirliği, öğretmene ve kitaplara bağımlı değil öğrencinin aktif olduğu fırsatların olduğu bir durum sunar. Keser (1988), bilgisayarın eğitime katkıları şöyle sıralamaktadır:

- Öğrenmeye etkin katılım sağlar. Öğrenci pasif konumdan aktif konuma geçer. Dolayısı ile daha kalıcı öğrenilmiş olur.
- Etkileşimli bir araçtır. Öğrenci bilgisayar karşısında denetim yetkisini kullanmayı öğrenir.
- Büyük bir esnekliğe sahiptir, etkin bir pekiştirmecidir ve sabrı sonsuzdur.
- İstenildiği kadar tekrar olanağı sağlar.
- Hızlı öğrenmeyi sağlar. Dolayısı ile zaman tasarrufu sağlar.
- Yazı tahtası ve ders kitabı kadar geneldir. Yazı, çizim, grafik, sayı, renk, ses vb. çeşitli bildirim simgeleri durgun ya da hareketli olarak kullanılabilir ve çeşitli kaynaklardan yararlanılabilir.
- Uygun biçimde hazırlanmış her türlü programı kullanabilir.
- Ders yazılımlarında çok çeşitli sürprizlere yer verilerek eğitim zevkli ve ilginç hale getirilebilir.
- Öğrenmeyi bireyselleştirmektedir.
- Bireysel öğretimde de, grup öğretiminde de kullanılabilir.
- Programlı eğitim ilkelerinin dayandığı ilkelerin uygulanmasına hizmet eder.
- Eğitimde yönetim, araştırma, ölçme-değerlendirme ve öğretim hizmetlerinde kullanılabilir.
- Öğrencinin verdiği soruları kaydeden ve istenildiği an sonuçları bildirebilen essiz bir sınav aracıdır, soru da üretebilir (Keser'den aktaran Kurfallı, 2007: 49).

Sarı (2002) internetin eğitim-öğretim ortamlarında kullanılacak bir bilgi teknolojisi olduğunu ve internet temelli eğitimin diğer multimedya yöntemlerine benzer olan, her an ve her yerdeki bilgiye ulaşabilme, tasarruf sağlama, eğitime erişimin kontrol edilebilir olma, öğrencilerin başka kaynaklarına bağlanmasına olanak verme gibi avantajları olduğunu ifade etmektedir. (Sarı'dan aktaran Kurfallı 2007)

İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda (MEB, 2009: 18-19) bilgi teknolojilerini kullanmanın alt becerileri şöyle açıklanmaktadır:

- Yönergeyi kullanarak bilgisayarı işletme
- Farklı kaynaklardan toplanmış bilgiyi kaydetme, biçimlendirme, tekrar kullanma
- Biçimlendirdiği bilgiyi sunma
- Metin, grafik, renk, ses efektleri kullanarak çoklu ortamda rapor hazırlama
- Telefonu ve televizyonu kullanarak bilgiye ulaşma
- Günlük hayatta ulaşabildiği teknolojik ürünleri amacına uygun olarak kullanma
- Bilgiyi bulma
- Bilgiyi kullanılabilir biçimde planlama
- Kütüphaneden ve yazılı kaynaklardan yararlanma
- Toplumdaki bilgi kaynaklarını kullanma
- Toplumdaki bireylerle görüşmeler yapma
- Yerel gazeteleri kullanma
- Bilgiye ulaşabilmek için gerekli her türlü kaynağı, araç ve gereci kullanma.

1.3.9. Girişimcilik

“Girişimcilik; sosyal ilişkilerde, iletişimde, iş dünyasında ve benzeri alanlarda gerekli ve etkili davranışları uygun bir şekilde ve uygun zamanda ortaya koymak veya talep görebilecek bir ürünü veya hizmeti daha iyi üretebilmek ya da pazarlayabilmek amacıyla yeni bir sistem kurmak için gerekli olan becerilerdir. Girişimcilik; empati kurma, insan ilişkilerinde uyumlu davranışları gösterebilme, plan yapma, planlarını uygulayabilme, risk alma; herhangi bir alanda ihtiyaç duyulabilecek bir ürünün gerekliliğini sezme, ürünü planlama, üretme, pazar araştırması yapma, pazarlayabilme vb. alt becerileri içerir” (Ortaöğretim Girişimcilik Dersi Öğretim Programı 2009: 13).

Akyürek’e (2013: 5) göre “girişimcilik, etrafımızdaki fırsatları fark etme, fırsatlara yönelik plan ve proje yaparak, projeleri günlük hayata taşıma ve hayatı daha yaşanabilir hale getirme uğraşı olarak kabul edilebilir.” Hezen (2009: 96) girişimcilik becerisini; “girişimcilik, sosyal ilişkilerde, iletişimde, iş dünyasında ve benzeri alanlarda gerekli ve etkili davranışları uygun bir şekilde ve uygun zamanda ortaya koymak veya talep görebilecek bir ürünü veya hizmeti daha iyi üretebilmek ya da pazarlayabilmek amacıyla yeni bir sistem kurmak için gerekli olan beceriler” olarak tanımlamaktadır. Kan (2006), girişimciliğin empati kurma, toplumsal ilişkilerde uyumlu davranışlar sergileyebilme, planlar yapıp uygulayabilme, riske girerek üretim yapma

üretilen ürünü pazarlayabilme gibi alt beceriler içerdiğini vurgulamaktadır. Turan (2003: 12) girişimciliği; “iş dünyasındaki fırsatları tespit ederek, fırsatların hedeflere, imkanlara ve değerlere uygun olduğunun anlaşıldığı anda kar, prestij, büyüme, yeniliklere öncü olma vs. amaçları ile riskleri de göze alarak insanlığa faydalı ürün ve hizmetleri üreten aktif, esnek, yaratıcı, hızlı işletmelerin var olması için diğer üretim faktörlerini belirli bir düzen içinde bir araya getirmek süreci” olarak tanımlar.

Kan’ın (2006: 69-70) aktardığına göre Iredale ve Motsa (2002: 1) girişimcilik becerilerini; problem çözme, yaratıcılık, ikna etme, plan yapma, doğru karar verme, kendine güven duyma, özerk olma, kendine yetebilme, başarıya yönelme, çok yönlü olma, becerikli ve dinamik olma şeklinde sıralarken girişimci davranışların şunları kapsadığını belirtmektedir:

- Kendi inisiyatifinde bağımsız hareket etme
- Amaca ulaşmak için aktif olmak
- İtirazlara karşılık verebilme esnekliği
- Belirsizliklerle uğraşmak ve bu durumdan keyif almak
- Risk almak
- Problemlere yaratıcı çözümler sunmak
- Zıtlıkları aramak/belirlemek
- Yapabileceklerini vaat etmek
- Başkalarını ikna etmek.

1.4. 2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda Yer Alan Okuma Öğrenme Alanı “Anlama” Başlığı Altındaki Kazanımlar (5, 6, 7, 8. Sınıflar)

- 1.Okuduklarının konusunu ve ana fikrini/ana duygusunu belirler.
- 2.Okuduklarında yardımcı fikirleri belirler ve yardımcı fikirlerin ana fikri nasıl desteklediğini açıklar.
- 3.Başlık ve içerik uyumunu sorgular.
4. Metni yorumlarken metinden aktarımlar yapar.
- 5.Okuduğu metindeki kahramanların özelliklerini belirler ve karşılaştırır.

6. Metinler arası karşılaştırma yapar.
7. Okuduklarındaki yönlendirici ifadelerin anlamda yaptığı değişikliği fark eder.
8. Hikâye, drama veya şiirde bölümlerin, sahnelerin veya dörtlüklerin metnin bütününde nasıl ilişkilendirildiğini veya birbirini tamamladığını açıklar.
9. Gerçek ve kurguyu ayırt eder.
10. Çoklu medya kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.
11. Bir bilgiye veya içeriğe erişmek için basılı ve dijital içeriklerde içindekiler ve sözlük bölümünü kullanmayı bilir.
12. Okuduğu metnin türünü belirler.
13. Okuduğunu anlamlandırmada görsellerden yararlanır.
14. Metnin nesnel bir özetini yapar.
15. Metinden anlam çıkarırken metin içeriğine atıfta bulunur.
16. Öyküleyici metinlerde bölümler ve sahneler ilerledikçe olayların nasıl geliştiğini ve olayların akışı içinde kahramanların davranışlarının/tepkilerinin nasıl değiştiğini belirler.
17. Metinde cümlenin, bölümün, sahnenin veya dörtlüğün metnin bütünü ile nasıl ilişkilendirildiğini ve olay akışına nasıl katkı sağladığını analiz eder.
18. Bilgilendirici metinde yazarın amacını veya konuya bakış açısını belirler.
19. Bilgilendirici metinlerde gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmiş görüşleri, gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmeyen görüşlerden ayırt eder.
20. Bilgilendirici metinlerde bir cümlenin, paragrafın veya bölümün metnin bütünüyle nasıl ilişkilendirildiğini analiz eder.
21. Bilgilendirici metinde bir yazarın konuyu ve olayı sunuşunu başka bir yazarın sunuşuyla karşılaştırır.
22. Okuduklarında anlatım biçimlerini ve düşünceleri geliştirme yollarını fark eder.
23. Metinden anlam çıkarırken anlamı desteklemek için metnin içeriğine en az birkaç kez doğrudan atıf yapar.

- 24.Okudukları ile izlediklerini karşılaştırır.
- 25.Paragrafın yapısını bilir.
- 26.Hikâye edici metinlerde olay örgüsünü çözümler.
- 27.Bilgilendirici metinleri çözümler.
- 28.Bilgilendirici metinde sunulan gerekçeleri ve kanıtları değerlendirir.
- 29.Şiirin şekil özelliklerini bilir.
- 30.Okuduklarında anlama dayalı anlatım bozukluklarını fark eder.
- 31.Yazarın metindeki bakış açısını belirler.
- 32.İki farklı yazarın aynı konuda yazılmış aynı türdeki bilgilendirici metinlerini karşılaştırır.
- 33.Okuduklarında anlatım biçimlerini ve düşünceyi geliştirme yollarını fark eder.
- 34.Şiirin tür ve şekil özelliklerini bilir.
- 35.Aynı konuda yazılmış farklı türlerdeki bilgilendirici metinleri karşılaştırır.
- 36.Aynı konu üzerinde birbiri ile çelişen bilgileri/görüşleri analiz eder.
37. Okuduklarındaki söz sanatlarını bulur.
- 38.Çoklu medya kaynaklarındaki mesajları anlar ve değerlendirir.
- 39.Bir eserin yazılı metni ile aynı eserin medya sunumunu karşılaştırır.
- 40.Kurgu metinler ile anonim eserleri karşılaştırır.

2.BÖLÜM

PROBLEM DURUMU

Günümüz dünyasında ve daha özele inecek olursak eğitim öğretim ortamlarında anlatılanları sorgulamadan, eleştirmeden dinleyen öğrencilerin derste bahsi geçen konu hakkında yeterli bir bilgi birikimi elde edemeyeceği görülmektedir. Neden sonuç ilişkisinin kurulamadığı, bilgilerin kalıcı olmaktan uzak olduğu düşünülmektedir. Ayrıca aktif öğrenmenin sağlanması açısından sorgulayıcı bir yaklaşımı olan öğrencilerin, bilgiyi daha iyi yapılandırdığı da açıktır. Eğitim öğretim ortamlarında eleştirel düşünme becerisi kazanamamış öğrencilerin, hayatın başka alanlarında da karşılaştıkları yoğun işitsel ve görsel mesajları araştırmadan, sorgulamadan kabul etmeleri onların çevrelerinde olup bitene karşı pasif bireyler olmalarına da neden olmaktadır.

Hızla ilerleyen bilgi teknolojileri, daha fazla bilgiye daha çabuk ulaşılabilmesini sağlamaktadır. Bununla birlikte çok fazla bilgi, beraberinde güvenilir bilgi kavramını da getirmiştir. Bilgi teknolojileri yoluyla sunulan bilgilerin doğruluğunun tespit edilmesi de araştırma ve bilgi teknolojilerini kullanma ve sunulan bilgiler arasından doğru olana karar verme becerisi gelişmiş bireyleri gerektirmektedir.

Okullarda yaşanan problemlerden biri öğrenciler arasında ortaya çıkan iletişim, birbirini anlayamama sorunudur. Her öğrencinin özel olduğu, ilgi ve ihtiyaçlarının farklı olduğu bilincinin kazanılmamış olması da bu sorunun nedenlerindedir. Her öğrencinin duygu ve düşüncelerini anlamak onunla empati kurmayı gerektirmektedir. Sorunların çözümü için öğrencilerin karşılıklı olarak iletişim kanallarını açık tutmaları ve anlayış içinde bir iletişim ortamı kurmaları, duygu ve düşüncelerini doğru şekilde ifade edebilmeleri Türkçeyi doğru, güzel, etkili kullanan, iletişim becerisi gelişmiş öğrencilerle mümkün olmaktadır.

Bazı sınıflarda bazı öğrencilerin derste sorulan sorulara, yapılan deneylere diğer öğrencilerden daha fazla aktif olarak katıldıkları görülmektedir. Böyle durumlarda arka sıralara çekilmiş ve dersten uzak ve daha girişken olan arkadaşlarının gölgesinde olan öğrencilerle karşılaşabilmekteyiz. Bu durumun çözüm noktasının öğrencilerin girişimcilik becerilerinin geliştirilmesi olduğu düşünülmektedir.

Yapılandırmacı eğitim yaklaşımıyla karşılaştıkları olay veya durumlar karşısında eleştirel düşünen, olayları ve durumları sorgulayan karşılaştıkları problemlere yaratıcı ve üretken çözümler getiren, araştırmacı, kendisi ve toplumu için seçenekler arasından en uygun olana karar veren, teknolojik gelişmeler ışığında bilgi teknolojilerinden yeri geldikçe yararlanan, girişimci bir kimlikle iletişim becerisi gelişmiş bireyler yetiştirmek amaçlanmaktadır. 2015 Türkçe dersi öğretim programıyla da bu amaç doğrultusunda öğrencilere birtakım temel becerilerin kazandırılması öngörülmektedir.

2.1. Problem Cümlesi

2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı içerdiği kazanımlarla temel becerilerin gelişmesini sağlamayı amaç edinmiştir. Okuma alanı ‘Anlama’ kazanımlarının “Temel beceriler” başlığı altındaki, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim kurma, problem çözme, araştırma, karar verme, girişimcilik, bilgi teknolojilerini kullanma becerilerine uygun olması beklenmektedir.

Bu çalışmanın amacı 2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan anlama kazanımlarının temel becerilere uygunluk düzeyinin nasıl olduğunu tespit etmek ve yorumlamaktır. Bu amaç doğrultusunda Problem cümlesi, “2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan anlama kazanımlarının temel becerilere uygunluk düzeyi nasıldır?” şeklinde oluşturulmuştur.

2.1.1. Alt Problemler

Araştırmanın problem cümlesinden hareketle araştırmanın alt problemleri, anlama kazanımlarının;

1. Eleştirel düşünme becerisine uygunluğu,
2. Yaratıcı düşünme becerisine uygunluğu,
3. Problem çözme becerisine uygunluğu,
4. Araştırma becerisine uygunluğu,
5. Karar verme becerisine uygunluğu nasıldır? şeklinde belirlenmiştir.

2.2. Araştırmanın Önemi

Toplumlarda iletişim çatışmalarının, meydana gelen herhangi bir olay veya durum karşısında hızlı ve mantıklı çözümler üretememenin, üretilen çözümlerden hangisinin olaya veya duruma daha uygun olacağına karar vermede yaşanan sıkıntıların temelinde bireylerin hayatlarına bahsi geçen temel becerileri transfer edemediklerinden kaynaklandığı açıktır. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın bir parçası olan okuma alanı “anlama” kazanımları da adı geçen temel becerilerin bireylere kazandırılmasında önemli bir yer tutmaktadır.

2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı, içerdiği kazanımlarla temel becerilerin gelişmesini sağlamayı hedeflemektedir. Bu anlamda “anlama” kazanımlarının temel becerilere uygunluğunun nasıl olduğunu ortaya koymak, araştırma için önemli görülmektedir.

2.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma 2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan Okuma öğrenme alanı “Anlama” başlığı altındaki kazanımlar (5, 6, 7, 8. sınıflar) ile sınırlı tutulmuştur.

3.BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, verilerin toplanması ve verilerin analizi hakkında bilgi verilmiştir.

3.1.Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada belgesel tarama modeli uygulanmıştır. Karasar'a (2007:183) göre varolan kayıt ve belgeleri inceleyerek veri toplamaya belgesel tarama denir.

Karasar'ın (2007:183) aktardığına göre "Duverger'in (1973) 'belgesel gözlem' dediği bu tekniği, Rummel (1968) ve daha birçoğu 'doküman metodu' olarak tanımlamaktadır. Best (1959, s.118) de tekniği 'mevcut kayıt ya da belgelerin, veri kaynağı olarak, sistemli incelenmesi' olarak ifade etmektedir."

3.2.Verilerin Toplanması

Çalışmadaki veriler belgesel tarama yoluyla elde edilmiştir. Çalışmada kullanılan kazanımlar ve araştırmaya konu olan temel beceriler 2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndan alınmıştır.

3.3.Verilerin Analizi

Çalışmada 2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan "anlama" kazanımlarının Öğretim Programı'ndaki temel becerilere uygunluğuna bakılmıştır. "Anlama" kazanımlarının temel becerilere uygunluğunu belirlemek için uzman görüşünden yararlanılmıştır. Öncelikle söz konusu programda yer alan "Anlama" kazanımlarının hangi temel beceriler açısından incelenmesinin uygun olduğunu belirlemek için bir anket (Ek-1) uzman görüşüne sunulmuştur. Bu anket aracılığıyla uzman görüşünden elde edilenler ışığında anlama kazanımlarının "eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, problem çözme, araştırma ve karar verme becerisi" açısından incelenmesinin uygun olduğu görüşüne varılmıştır. Daha sonra 40 "Anlama" kazanımının uzmanlara sunulan ilk anket aracılığıyla belirlenen "eleştirel düşünme,

yaratıcı düşünme, problem çözme, araştırma ve karar verme becerisi”ne uygunluğu ikinci bir anket(Ek-2)aracılığıyla uzman görüşüne sunulmuştur.

4.BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, uzman görüşü yoluyla elde edilenler sonucunda 2015 Türkçe dersi öğretim programında yer alan anlama kazanımlarının programdaki temel becerilere uygunluğunun nasıl olduğuna yönelik bulgu ve yorumlara yer verilmiştir.

4.1.Birinci Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorum: Anlama Kazanımlarının Eleştirel Düşünme Becerisine Uygunluğu Nasıldır?

Uzmanlardan alınan görüşe göre 40 kazanımdan 27'sinin eleştirel düşünme becerisine uygunluğuna bakılmıştır. Bu doğrultuda eleştirel düşünme becerisine göre incelenen kazanımlar şunlardır:

- 1.Okuduklarının konusunu ve ana fikrini/ana duygusunu belirler.
- 2.Okuduklarında yardımcı fikirleri belirler ve yardımcı fikirlerin ana fikri nasıl desteklediğini açıklar.
- 3.Başlık ve içerik uyumunu sorgular.
4. Metni yorumlarken metinden aktarımlar yapar.
- 5.Okuduğu metindeki kahramanların özelliklerini belirler ve karşılaştırır.
6. Metinler arası karşılaştırma yapar.
7. Okuduklarındaki yönlendirici ifadelerin anlamda yaptığı değişikliği fark eder.
8. Hikâye, drama veya şiirde bölümlerin, sahnelerin veya dörtlüklerin metnin bütününde nasıl ilişkilendirildiğini veya birbirini tamamladığını açıklar.
9. Gerçek ve kurguyu ayırt eder.
10. Çoklu medya kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.
- 11.Okuduğu metnin türünü belirler.
- 12.Metnin nesnel bir özetini yapar.

13.Öyküleyici metinlerde bölümler ve sahneler ilerledikçe olayların nasıl geliştiğini ve olayların akışı içinde kahramanların davranışlarının/tepkilerinin nasıl değiştiğini belirler.

14.Bilgilendirici metinde yazarın amacını veya konuya bakış açısını belirler.

15.Bilgilendirici metinlerde gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmiş görüşleri, gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmeyen görüşlerden ayırt eder.

16.Bilgilendirici metinlerde bir cümlenin, paragrafın veya bölümün metnin bütünüyle nasıl ilişkilendirildiğini analiz eder.

17.Bilgilendirici metinde bir yazarın konuyu ve olayı sunuşunu başka bir yazarın sunuşuyla karşılaştırır.

18.Okuduklarında anlatım biçimlerini ve düşüncüyü geliştirme yollarını fark eder.

19.Metinden anlam çıkarırken anlamı desteklemek için metnin içeriğine en az birkaç kez doğrudan atıf yapar.

20.Hikâye edici metinlerde olay örgüsünü çözümler.

21.Bilgilendirici metinleri çözümler.

22.Bilgilendirici metinde sunulan gerekçeleri ve kanıtları değerlendirir.

23.İki farklı yazarın aynı konuda yazılmış aynı türdeki bilgilendirici metinlerini karşılaştırır.

24.Aynı konuda yazılmış farklı türlerdeki bilgilendirici metinleri karşılaştırır.

25.Aynı konu üzerinde birbiri ile çelişen bilgileri/görüşleri analiz eder.

26.Çoklu medya kaynaklarındaki mesajları anlar ve değerlendirir.

27.Kurgu metinler ile anonim eserleri karşılaştırır.

Okuduklarının konusunu ve ana fikrini/ana duygusunu belirler.

Üzerine konuşulan veya yazılan herhangi olay, kişi, nesne, durum vb. konu olabilir. Yazar düşüncelerini bir konu etrafında şekillendirir. İlköğretim Türkçe dersini gören her öğrencinin okuduklarının konusunu doğru bir şekilde anlaması beklenir. Bir metnin konusunu anlamayan öğrencilerin okuduklarına anlam yüklemesi, okuduklarından yola çıkarak hayatına aktarımlar yapması zor olmaktadır.

Ana fikir düzyazı türlerinde yazarın oluşturduğu metnin amacı, okuyucuya vermek istediği mesaj olarak tanımlanabilir. Ana fikir bir yazının temelidir. Yan düşünceler, konu, olay vs. ise bu temelin üzerine kurulur. Ana duygu ise coşkuya dayalı metin olan şiir türünde, okuyucuda meydana gelen duygu yoğunluğu olarak tanımlanabilir. Öğrencilerin okuduklarının konusunu ve ana fikrini/ana duygusunu belirleyebilmeleri için, düşünme süreçlerini yönetmeleri gerekmektedir. “Paul ve Elder’e (2009: 3) göre eleştirel düşünme, kişinin düşünce sistemindeki yapıları usta bir şekilde yöneterek ve bu yapılara entelektüel standartlar getirerek düşünme yönteminin kalitesini arttırdığı bir süreçtir” (Elder’den aktaran Özensoy, 2011: 9).

Ayrıca okunan metnin konusunu ve ana fikrini/ana duygusunu belirleyebilmek için zihnin organize olması ve okuma ortamına eleştirel bakış açısının getirilmesi gerekir. “ Eleştirel düşünme, organizasyonu gerektirir. Neyin sebep, neyin sonuç olduğunu, nelerin delil olarak kullanıldığını, hangi düşüncelerin temel, hangilerinin destekleyici düşünce olduğunu açıklamayı sağlar” (Özden,2003:160; İşlekeller, 2008: 51). Bir metnin konusunu ve ana fikrini/ana duygusunu belirleyebilmek, öğrencilerin eleştirel düşünme becerisine sahip olmalarını gerektirir. Çünkü eleştirel düşünme var olan kalıplardan kurtularak olayları durumları vb. sorgulayıcı bir bakış açısıyla incelemek demektir. Öğrenciler bir metnin ana fikrini/ana duygusunu ve konusunu çevresindekilerin yorumlarına dayanarak açıklamaya çalışırsa, bu durum Türkçe Dersi Öğretim Programı’nın öğrencilere kazandırılmasını beklediği eleştirel düşünme becerisinin yoksunluğu anlamına gelmektedir. Bahsi geçen kazanımdan yola çıkarak bir metnin ana fikrini ve konusunu, eleştirel düşünme yoluyla belirleyebilen öğrenciler bu becerilerini başka derslerine, günlük hayatta sıradan yapılan bir konuşmada veya bir televizyon programında sunucunun bahsettiği konu ve bu konunun ana fikrinin ne olduğunu belirleyebilme gibi çeşitli ortamlara transfer edebilecektir. Günümüzün küreselleşen dünyasında oldukça fazla bilgiye maruz kalan öğrencilerin, bu bilgilerin içeriği ve vermek istedikleri mesajlar üzerine doğru kararlar verebilmeleri eleştirel, sorgulayıcı ve kuşkucu bir yaklaşımla mümkün olabilir.

Okuduklarında yardımcı fikirleri belirler ve yardımcı fikirlerin ana fikri nasıl desteklediğini açıklar.

Yardımcı fikir/fikirler ana fikri destekleyen ve ana fikri birçok açıdan ortaya çıkaran fikir veya fikirlerdir. Her metinde ana fikri destekleyen yardımcı fikirler vardır. Asıl önemli olan yardımcı fikirlerin ana fikri nasıl desteklediğidir. Yardımcı fikirlerin ana fikir ile aynı görüşü savunması gerekir. Bu nedenle yardımcı fikirlerin ana fikri nasıl desteklediğini açıklamayı öngören bu kazanıma ulaşılması için, öğrencilerin mantıksal bir ilişki içinde ana fikrin ve yardımcı fikirlerin ilgililiğini kanıtlayan sebepleri ortaya koymaları ve doğru sorgulamaları yapmaları gerekmektedir. Ennis'e (2010) (Akt. Özensoy, 2011: 11) göre eleştirel düşünen kişinin özelliklerinden biri doğruları sorgulamayı adil bir şekilde yapması, bir olay ya da inanç hakkında mantıklı bir pozisyon alıp geliştirebilmesidir.

Bir bakıma eleştirel düşünme kavramı, sebepleri ortaya koymada anahtar görevi üstelenen bir kavramdır. Yardımcı fikirlerin ana fikri nasıl desteklediğini anlamak ve açıklamak, kanıtlar aracılığıyla akıl yürütmeye ve elde edilenleri değerlendirmeye dayanmaktadır. Ayrıca öğrencilerin, metnin yazarının düşünce dünyasına girip onun düşünce dünyasının üzerine odaklanması ve onu irdelemesi gerekmektedir. "Eleştirel düşünme, bilgi edinme sürecinde, irdeleyebilmeyi, çok yönlü sorgulayabilmeyi gerektiren düşünme süreçlerini etkili tarafsız ve disiplinli bir şekilde uygulayabilmeyi, yeni durum ve kriterlere dayalı değerlendirmeyi ve geliştirmeyi içeren zihinsel ve duyuşsal bir süreçtir" (Akınoğlu,2001: 20; İşlekeller, 2008: 49).

Başlık ve içerik uyumunu sorgular.

Özden (2003) eleştirel düşünmenin, yeni düşüncelere açık olmayı gerektirdiğini ve eleştirel düşünen kişinin bir özelliğinin de kendi düşünceleriyle farklı düşünceleri gözden geçirmesi ve alması gerekenleri alarak düşüncelerini zenginleştirmesi olduğunu belirtir (Özden'den aktaran Selçuk, 2013: 28). Başlık okuyucunun bir metni okumaya başlamadan önce, ona okuyacağı metnin konusunun ne olduğunu, o metinde nelerle karşılaşabileceğini gösteren ipucudur. Yani metne açılan kapıdır. Bu nedenle bir metnin başlığının o metnin içeriğini tam ve doğru yansıtması beklenir. Çünkü başlık içerikle uyumlu olmazsa bu durum okuyucuda hayal kırıklığı oluşturur ve okuyucunun içeriği tam anlamıyla algılamasına olanak tanımaz. Başlık ve içerik uyumunu sorgulama bir bakıma metnin yazarını eleştirmek demektir. Bu eleştiri süreci olumlu da olumsuz da sonuçlanabilir ve burada asıl önemli olan öğrencilerin var olan düşünce kalıplarını

yıkarak yeni düşüncelere açık olmayı başarabilmeleridir. Bu yeni düşünceler, bireylerin düşünce dünyalarını zenginleştirerek onlara yeni ufuklar açabilecektir.

Genellikle Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarında öğrencilerin başlık ve içerik uyumunu sorgulamalarını amaçlayan etkinliklere yer verilir. Kimi zaman da öğretmenler öğrencilerine başlık ve içeriğin uyumlu olup olmadığını sorar. Öğrencilerin bu soruya cevap verme sürecinde uygulanan yöntemler ve öğrencilerin cevaplarının dönütünü alabilmeleri de eleştirel düşünme becerisinin geliştirilmesi için önemlidir. Ennis (2011)'e göre eleştirel düşünme için taktikler, eleştirel düşünmenin ilkelerini uyguladıklarında ya da öğrenmek için çaba harcadıklarında öğrencilere açık bir dönüt verme, öğrenciler açısından ilginç ve önemli soruların sorulmasını teşvik etmedir. Ayrıca öğrencilere soruyu cevaplamaları için düşünme zamanı verme, öğrencilerin görüşlerinin nedenlerini söylemelerini isteme, diğer öğrencilerin görüşleriyle ilgili konuşmaları için cesaretlendirme eleştirel düşünme için uygulanacak taktiklerdendir (Ennis'ten aktaran Özensoy, 2011: 11).

Metni yorumlarken metinden aktarımlar yapar.

Bir metni yorumlarken metinden doğrudan veya dolaylı olarak, bir düşüncüyü desteklemek, o düşünceye örnek vermek, okuyucuyu veya dinleyiciyi ikna etmek için kanıt sunmak amacıyla yapılan alıntılara aktarım denir. Aktarımlar metni yorumlarken okuyucunun duygu ve düşüncelerini etkili olarak karşı tarafa sunmasında büyük role sahiptir. Bir metni yorumlarken metinden yapılacak aktarımların hangi düşüncüyü desteklemesi için kullanılacağını seçmek, zihnin eleştiri süzgecinden geçerek belirlenebilir. Metni yorumlayacak kişinin yapacağı aktarımların kendi düşünceleri veya ifadeleriyle ne kadar örtüştüğünü de belirlemesi mantıklı düşünme yeteneğine bağlıdır. Metni yorumlayacak öğrenciler, metinden yapacağı aktarımları belirli bir amaç etrafında planlamalı, amaçlarına ilişkin görüşleri bir araya getirerek yorumlarını sonuçlandırmalıdır. Polat'ın (2014: 19) aktardığına göre Paul ve Elder (2006) eleştirel düşünme sürecini, mantık yürütürken bilinmesi gerekenler olarak adlandırmışlar. Bunun için birey mantık kurarken; amaç, soru, varsayım ve bakış açıları belirlemelidir. Veri, bilgi, kanıt ve görüşler toplamalıdır. Tüm bunlara dayanarak sonuç ve yorumlar çıkarmalıdır.

Gürkaynak vd.'nin (2009) belirttiği gibi “eleştirel düşünme, kişinin belli bir sonucu desteklemekte kullanılan gerekçeleri değerlendirmesi, eldeki verilerden ve bulgulardan, doğru çıkarımların yapılması ile mümkün olur. Karar verme sürecinde, farklı alternatifleri değerlendirmenin ve tartmanın yanı sıra, akılcı kıstaslara ağırlık vermek de önemlidir. Okuma sürecinde, anlamak için okumak ve zihinsel süreçlerin farkında olmak, içeriği doğru kavramayı sağlayacak ve eleştirel bir bakışı olası kılacaktır” (Gürkaynak vd.'den aktaran Başoğlu, 2010: 14). Bir metni okuyan öğrenciler belli bir sonuca ulaşırlar. Metinden aktarımlar yapmak ulaşılan sonuçları destekleyen gerekçelerin neler olduğunu belirlemeyi gerektirir. Ayrıca bir metinden doğru çıkarımlar yapmak ve yapılacak aktarımlardan hangisinin yorumlara uygun olduğuna karar vermek sorgulayıcı bakış açısıyla mümkün olmaktadır.

Metni yorumlarken metinden aktarımlar yapan öğrenciler, bağımsız olup düşünce süreçlerini aktif olarak yönetirler, fikirlerini destekleyen nedenleri seçerek yorumlarına şekil verebilirler. Cüceloğlu (1997: 260) eleştirel düşünmeyi bir bütün kabul ederek bu bütünün boyutlarını şöyle sıralamaktadır:

1. Eleştirel düşünme aktiftir,
2. Eleştirel düşünme bağımsızdır,
3. Eleştirel düşünme yeni fikirlere açıktır,
4. Eleştirel düşünme fikirleri destekleyen nedenleri ve kanıtları sürekli göz önünde tutar,
5. Eleştirel düşünme fikirlerin organizasyonuna önem verir (Akt.Başoğlu, 2010: 15).

Okuduğu metindeki kahramanların özelliklerini belirler ve karşılaştırır.

Kahramanlar, hikâyenin unsurlarından olan, olayın içinde yer alan ve olaydan etkilenen şahıslardır. Kahramanlar gerek fiziksel gerek de ruhsal olarak çeşitli özelliklere sahiptirler. Yazar metinde her kahramana farklı roller yükler ve farklı özellikler sunar. Çoğu zaman okuduğumuz metinlerde yer alan kahramanların fiziksel özelliklerini göz önünde canlandırmak kaçınılmaz olur. Çünkü yazar tarafından kahramanları betimlemenin de asıl amacı bu olmaktadır. Okuyucunun kahramanın

psikolojisini anlamak için onunla empati kurması eleştirel düşünme becerisini ortaya çıkarır. Aslında okuyucuların empati kurması, kahramanların ya da kahramanların nezdinde metnin yazarının düşünme sürecini göz önünde tutup, metnin kahramanlarını ve kahramanları etkileyen olayı anlayabilmeyi sağlaması açısından önemlidir. Özden (2005) “Eleştirel düşünmenin, kendi düşünce süreçlerimizin farkında olarak başkalarının düşünme süreçlerini göz önünde tutarak, öğrendiklerimizi uygulayarak kendimizi ve çevremizde yer alan olayları anlayabilmeyi amaç edinen aktif ve organize zihinsel süreç olduğunu ifade etmektedir” (Özden’den aktaran Söylemez,2016:680). Öğrencilerin kendilerini kahramanların yerine bırakmaları, aktif ve organize bir süreci meydana getirerek onların eleştirel düşünme becerilerini ortaya çıkarmaktadır.

“Munzur’a (1999) göre; eleştirel düşünme, anlamayı ciddi olarak istemek, bilgiyi değerlendirmek ve çözümlenmeler yapmaktır” (Munzur’dan aktaran İşlekeller, 2008: 48). Okuma esnasında okunan metnin doğru anlamlandırılması, okumanın asıl amacını yerine getirmektir. Öğrencilerin okuduğu metindeki kahramanların özelliklerini belirlemeleri ve karşılaştırmaları okunan metni ciddi olarak anlamayı ve kahramanların özellikleriyle ilgili verilen bilgileri doğru çözümlenmeyi gerektirir. Okuma sürecinde öğrencilerin metindeki kahramanların özelliklerini belirleyebilmeleri ve karşılaştırmaları, kahramanların dünyasına girerek çok boyutlu düşünmeyi harekete geçirir. Kahramanlarla empati kuran öğrenciler, kahramanların duygularına ve hislerine ortak olarak onların özelliklerini sorgular ve kahramanların iç dünyasına girerek ruhsal özelliklerini de belirleyip daha sonra her kahramanın özelliğini bir başka kahramaninki ile karşılaştırma fırsatı edinirler. İpşiroğlu’nun (1997: 39-41) da ifade ettiği gibi okuma alanında eleştirel bakış açısına ulaşabilmek önemli bir noktadır. Çünkü birey ancak bu şekilde okuduklarını hayatına katabilecek ve okuduklarıyla hayatını değiştirebilecek kadar okumayı içselleştirebilecek, böylece üretici bir okuyucu haline gelebilecektir. Okumada özdeşleşme ve eleştirme arasında denge kurarak, çok boyutlu düşünebildiğimizde, okuduklarımızla özdeşleşerek hem duygular ve hisler yoluyla okunanlarda anlatılanın içerisine dâhil olabilirsek hem de eleştirel düşünme yolu ile anlatılanları sorgulayarak okuyabilirsek, ancak o şekilde okumanın yaşantımıza farklı ve yeni bir pencere açmasına izin vererek davranışlarımızı, düşüncelerimizi etkilemesine müsaade ettiğimiz zaman üretici okuyucu boyutuna ulaşabiliriz (İpşiroğlu’ndan aktaran Şenyiğit, 2016: 19).

Metinler arası karşılaştırma yapar.

Metinlerarasılık, bir metin okunduğu sırada daha önceden okunan metinlerin okuma ortamına getirilmesidir. Yani bir metin üzerinde oluşturulan anlam kurma süreci, öğrencilerin daha önceden okudukları metinlerden edindiği bilgilerin de katkısıyla meydana gelmektedir. Aynı zamanda okunan her metin de daha sonra okunacak olan metinlere ön bilgi olarak yansır.

Sünbül'e (2010: 204) göre eleştirel düşünme, bireyin bilgi kaynaklarını esas alıp, objektif düşünerek, bir görüşün, kuramın analizini gerçekleştirirken disiplinler arası ilişki kurma, varsayımları inceleme, birbiriyle benzeyen durumları kıyaslama, çelişkileri tespit etme, çıkarımlarda bulunma, yorumlar yapma, sokratik tartışmayı işe koşma hakkında kusursuz düşünmesidir (Sünbül'den aktaran Şenyiğit, 2016: 23). Metinler arası karşılaştırma yapmak, öğrencilerin önceki bilgi birikimlerinden yararlanmalarını, bir disiplinin diğer disiplinlerle olan münasebetini kavramalarını ve bu kavrama neticesinde benzerlik, farklılık gösteren yönleri ayırt ederek çıkarımlarda bulunmalarını gerektirmektedir.

Metinler arası karşılaştırma yapma, bireylerin ön bilgilerini bir araya getirerek olaylar ve durumların tutarlılığını kontrol etme, farklı kaynaklarla farklı bakış açılarını değerlendirme düşüncesiyle yakından ilişkilidir. Doğanay ve Ünal'a (2006) göre bireylerin herhangi bir konu ya da sorun hakkında eleştirel düşünebilmesinin niteliği, o konu ya da sorun hakkında sahip olduğu ön bilgiye bağlıdır. Eleştirel düşünme her zaman bireyin sahip olduğu kavramlar, değerler ve inanışlar bağlamında gerçekleşir. Eğer bir konuda ön bilgiye sahip değilsek ve o konu hakkında olumlu ya da olumsuz bir tutumumuz yoksa o konu hakkında eleştirel düşünmemiz olanaksızdır. Örneğin, tarımda çiftçilere gübre desteği konusunda çıkacak bir yasa hakkında, o konuda hiç bilgi sahibi olmayan bir eğitimcinin eleştiri yapması ne kadar güçse, eğitim hakkında hiç bilgisi olmayan bir çiftçinin de oğlunun öğretmenince uygulanan öğrenme yöntemleri hakkında eleştiride bulunması o derece zordur (Akt.Kurnaz, 2007: 24).

Okuduklarındaki yönlendirici ifadelerin anlamda yaptığı değişikliği fark eder.

Bir metnin yazarı, yazdığı konu hakkında farklı düşüncelere sahip olabilir. Farklı düşüncelerin aynı cümle içerisinde yer almasını sağlayan ifadelere yönlendirici ifadeler

denir. En çok kullanılan yönlendirici ifadeler ama, fakat, oysaki, ya da vb. örnek verilebilir.

Öğrencilerin okuduklarındaki yönlendirici ifadelerin hangi amaçla kullanıldığını çözmeleri, bu ifadelerin meydana getirdiği değişikliği fark etmeleri yönünden dikkate değer bir durumdur. Ayrıca yönlendirici ifadelerin anlamda yaptığı değişikliği fark etmek, yazarın verdiği bilgilerin farklı yönlerini karşılaştırma imkânı sağlayarak öğrencilerin okuduklarına yönelik önyargılarını da değerlendirmelerine olanak tanımaktadır. Başoğlu'nun (2010: 12) aktardığına göre Argüden (2005) eleştirel düşünmeyi; “ön yargıların, varsayımların, sunulan her türlü bilginin sınındığı ve değerlendirildiği; farklı yönlerinin ve sonuçlarının tartışıldığı ve sonunda bir karara varmayı hedefleyen bir düşünce biçimi” şeklinde tanımlamaktadır. Bu yönüyle ele alındığında “Okuduklarındaki yönlendirici ifadelerin anlamda yaptığı değişikliği fark eder” kazanımına ulaşabilen öğrencilerin eleştirel düşünme becerisinin tutarsız yargıların farkına varabilme, önyargı ve bilişsel hataların farkında olabilme alt becerilerini kazanabilecekleri söylenebilir.

Hayatımızın herhangi bir zamanında karşılaştığımız sorunlarla baş edebilmek için sorunu oluşturan karşıt görüşlerin güçlü ve zayıf yönlerinin neler olduğunu eleştirel bakış açısıyla elde edebiliriz. Bu sebeptendir ki öğrencilerin okuduklarındaki yönlendirici ifadelerin anlamda yaptığı değişikliği fark etme yeterliliğine ulaşmalarının, onların eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesine yardımcı olarak bu becerinin sadece okuma alanında değil diğer alanlara da aktarılmasını sağlayacağı düşünülebilir. Her kazanımla öğrencinin elde ettiği bilgi birikiminin yeni alanlara aktarılabilmesi eleştirel düşünme kavramını ön plana çıkarmaktadır. Semerci (2003: 65) eleştirel düşünmenin, “bilginin daha iyi öğrenilmesi, yeni durumlara uygulanması ve değerlendirme yeteneğinin geliştirilmesi” olduğuna değinmektedir.

Öğrencilerin okuduklarındaki yönlendirici ifadelerin anlamda yaptığı değişikliği fark etmeleri için okudukları metni doğru bir şekilde irdelemeleri, okuma sürecinde tarafsız bir yaklaşım sergilemeleri eleştirel düşünme kavramıyla yakından ilişkilidir.

Hikâye, drama veya şiirde bölümlerin, sahnelerin veya dörtlüklerin metnin bütününde nasıl ilişkilendirildiğini veya birbirini tamamladığını açıklar.

Hikâye ve drama gibi olaya dayalı metinler serim, düğüm ve çözüm bölümlerinden meydana gelir. Serim bölümü olaya dayalı metinlerin giriş bölümüdür. Bu bölümde olayın yeri, zamanı, kahramanları okuyucuya tanıtılır. Düğüm bölümü olayların içi içe geçerek karmaşıklaştığı bölümdür. Bu bölümde okuyucuların merak duyguları ön plana çıkar. Çözüm bölümü olayların çözüme kavuşturularak sonuca bağlanıldığı bölümdür. Olaya dayalı metinlerdeki olaylar aslında çözülmesi gereken birer problem içerir. Problemin ne olduğunun tanıtıldığı bölüm veya sahnenin, problemin karmaşıklaştığı bölüm veya sahnenin ve problemin çözüme kavuşturulduğu bölüm veya sahnenin nasıl ilişkilendirildiğini veya birbirlerini nasıl tamamladıklarını açıklamak öğrencilerin hikâye ve dramayı doğru bir şekilde anlamaları ve çözümlenmeleriyle birlikte, tüm bu bölüm veya sahneleri bir arada düşünmemizi zorunlu kılan probleme dikkat etmeleriyle yakından ilişkilidir, bu da eleştirel düşünme kavramını ortaya çıkarmaktadır. “Maiorana'ya (1992) göre eleştirel düşünme anlamayı başarma, farklı bakış açılarını değerlendirme, problem çözmedir. Bu üç alan, soru sormayı gerektirdiğinden, anlama, değerlendirme ve çözmeye çalışmakla meşgul olduğumuzda eleştirel düşünmenin de, sorgulama ya da araştırma olduğu söylenebilir” (Maiorana'dan aktaran Büyükarslan, 2011: 13)

Şiirler nazım birimlerine göre beyit, dörtlük (kıta) ve bent bölümlerinden oluşur. “Hikâye, drama veya şiirde bölümlerin, sahnelerin veya dörtlüklerin metnin bütününde nasıl ilişkilendirildiğini veya birbirini tamamladığını açıklar.” kazanımında görüldüğü gibi bölüm olarak dörtlüğün oluşturduğu şiirler üzerinde durulmaktadır. Bir şiiri oluşturan dörtlüklerin şiirin bütününe oluşturan dörtlüklerle olan ilişkisini sağlayan öğelerden biri şiirin konusudur. Yani bir şiirin bütününde yani dörtlükler arasındaki uyumun sağlanmasında, her dörtlüğün şiirin konusuna bağlı kalması önemlidir. Bu sebepten ötürü şiirde dörtlüklerin metnin bütünüyle nasıl ilişkilendirildiğinin açıklanabilmesi, öğrencilerin şiirin geneline hâkim olan konunun her bir dörtlükte nasıl vücuda geldiğini irdelemeleriyle mümkündür. Öğrencilerin şiirin konusunun ne olduğunu bilmelerinin yanında her bir dörtlükte yer alan edebi söz sanatlarının da bilgisine sahip olmaları ve bu bilgilerini metne transfer etmeleri gerekecektir. Selçuk'a (2013: 30) göre eleştirel düşünme, belli bir bilgi birikimi gerektirmektedir. Kişinin

öğrendikleri arasında muhakeme yapabilmesi için o konularla ilgili yorum yapabilecek kadar bilgiye sahip olması gerekir. Çünkü bilgi edinilmeden fikir edinilemez. Burada öğrenciler şiir metnine önceden edindiği bilgileri transfer ederken bilgileri eleştiri süzgecinden geçirirler. Ayrıca şiirdeki dörtlüklerin birbirlerini nasıl tamamladıklarını da açıklamak eleştirel düşünme becerisini ortaya çıkarmaktadır.

Gerçek ve kurguyu ayırt eder.

Bir metni meydana getiren unsurlar gerçek veya kurguya dayalı olabilir. Bir metnin gerçeklerden oluşması; metindeki bilgilerin, olayların, durumların, kahramanların, zamanın ve mekânın yazarın veya meydana geldiği toplumun hayal dünyasını yansıtmadan, onların var olduğu gibi ele alınmasıdır. Kurgusal bir metin ise yazarın veya meydana geldiği toplumun hayal dünyasını yansıtarak bilgiler, olaylar, durumlar, kahramanlar, zaman, mekân vs. gibi unsurların ele alınması sonucu oluşur.

Ellis'e (2002) göre eleştirel düşünen kişi; gerçekle düşünceyi birbirinden ayırmakta, sorular sormakta, detaylı gözlemler yapmakta, varsayımları açığa çıkarmakta ve onların şartlarını tanımlayarak, sağlam delilere veya mantığa dayalı olarak iddialar ileri sürmektedir (Ellis'ten aktaran Aldan Karademir, 2013: 25). Öğrencilerin "Gerçek ve kurguyu ayırt eder." kazanımına ulaşabilmeleri için, metnin içeriğini eleştirel bir bakışla detaylı olarak incelemeleri, gerçek ve kurgunun farkını, mantıklı açıklamalarla ortaya çıkarabilmeleri, bunun için de gerçek ile kurgusal olanları eleştirel bir gözle irdelemeleri gerekmektedir.

"Köksal'a (2005) göre eleştirel düşünme, bireyde davranış değişikliklerine neden olan 'bilgi'nin, elde edilebilir, denetlenebilir, onu nesnellikten uzaklaştıran öğelerden arındırılabilir -ya da onları da hesaba katarak algılanabilir- ve türetilir olduğu varsayımına dayanan bir algılama, karar verme ve değer biçme sürecidir" (Köksal'dan aktaran Özensoy, 2011: 9). Gerçek ve kurgunun farklı olduğunu ortaya çıkaran bir durum da kurgunun gerçekten daha soyut düşünceler içermesidir. Bu bakımdan gerçek ve kurguyu ayırt etmek, soyut fikirleri ayırt edip onları eleştirel bir bakış açısıyla yorumlamakla mümkün olabilir.

Çoklu medya kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.

Her geçen gün bilgi çağı adlandırmasını doğru kılan bir çağın içine çekilmekte olan öğrencilerin karşılarına çıkan bilgilerin güvenilirliği, üzerinde önemle durulması

gereken bir konu olmuştur. Çoklu medya kaynaklarının güvenilirliğini sorgulama da bunların başında gelmektedir. Örneğin bir öğrencinin, herhangi bir bilgiye ulaşmak amacıyla herhangi bir medya kaynağından edindiği bilgilerin doğru, tarafsız ve objektif bir bakış açısıyla ele alınıp alınmadığını sorgulaması, bir başka medya kaynağıyla karşılaştırmasıyla sağlanabilir. Burada yapılacak olan sorgulama davranışı, zihinsel bir etkinlik olup eleştirel düşünme becerisiyle doğrudan ilişki içerisinde, çoklu medya kaynaklarını yargılama ve değerlendirmeyi içerir. “Kazancı (1989: 41) eleştiriyi bir durumu bir olguyu, bir tavrı ya da bir olayı tutarlılık, doğruluk geçerlik ve güvenilirlik açılarından inceleme, yargılama ve değerlendirme işi olarak görmektedir. Eleştirel düşünmeyi ise, eleştiri yaparken kullanılan zihinsel etkinliklerden oluşan düşünme, yargılama ve hüküm verme boyutları şeklinde belirtmektedir” (Akt.Özensoy, 2011: 9).

“Beyer (1987, 32-33) eleştirel düşünmeyi, bilginin doğruluğunun, kesinliğinin değerlendirilmesi olarak görmektedir. Ayrıca eleştirel düşünmenin inançların, argümanların ve bilgi iddialarının bir değeri olduğunu belirtmektedir” (Beyer’den aktaran Aybek, 2006: 24). Çoklu medya kaynaklarının güvenilir olduğunun dayanaklarına ulaşmak ve bu dayanaklara bağlı olarak bilgilerin doğruluğunu kabul etmek aktif, eleştirel bir zihinsel çabanın ürünüdür. Çoklu medya kaynakları aracılığıyla elde edilen bilginin doğru olup olmadığının değerlendirilmesi ve bu değerlendirme sonucu elde edilen güvenilir bilgilerin kullanılması zihnin son derece aktif olması neticesiyle oluşabilmektedir. Demirel (2002: 216)’e göre eleştirel düşünme; etkili şekilde bilgiye ulaşmaya, ulaşılan bilgiyi değerlendirmeye ve kullanma eğilimine dayanmaktadır (Demirel’den aktaran Şenyiğit, 2016: 23).

Okuduğu metnin türünü belirler.

Her metin belirli bir türde yazılır. Hikâye, roman, şiir, makale, biyografi, gezi yazısı vb. birer metin türüdür. Herhangi bir metin türünü, diğer metin türlerinden ayıran birtakım özellikler vardır. Örneğin hikâye metin türünü biyografiden ayıran, olaya dayalı bir metin olmasıdır. Bir öğrencinin okuduğu metnin türünü belirleyebilmesi, metin türlerinin genel özelliklerini bilmesiyle ilgilidir. Bunun yanında öğrencilerin metin türleriyle ilgili bildiği özelliklerin karşılaştıkları metin üzerinde analizini de yapmaları, metni bir bütün olarak derinlemesine tüm yönleriyle incelemelerini gerekli kılmaktadır. Olaya dayalı metinlerdeki yer, zaman, varlık kadrosu gibi öğelerin yer alıp

almadığının belirlenmesi, tartışmacı metin yapısında yer alan tez ve antitez arasındaki ilişkiyi tanımlamada edinilen bilgilerden yani eldeki verilerden sonuç çıkarılabilmesi, eleştirel düşünme kavramıyla yakından ilgilidir. Duran Aymış'ın (2013: 24-25) aktardığına göre Pascarella ve Terenzini (1991) eleştirel düşünen bireylerin aşağıdaki özelliklerin tamamını veya bazılarını yapabilmeleri gerektiğini savunur:

- Tartışmalarda ana fikri ve varsayımları tanımlama
- Önemli ilişkilerin farkına varma
- Verilerden doğru çıkarımları yapabilme
- Eldeki verilerden veya bilgilerden sonuçları çıkarabilme
- Elde edilen sonuçların eldeki verilerden hareketle çıkarılıp çıkarılamayacağını yorumlama ve otoriteyi (bilgi kaynağını)değerlendirebilme

“Okuduğu metnin türünü belirler.” kazanımına ulaşmak, metin türleriyle ilgili yeterli ve doğru bilgiye sahip olmakla mümkün olabilecektir. Yeterli ve doğru bilgiye ulaşabilmek güvenilir kaynakları aramak ve bulmakla ilgilidir. Ayrıca kazanımın içeriğini oluşturan konunun, öğrenciler tarafından temel şekliyle düzenli bir şekilde ele alınması da beklenir. Ennis (1985) eleştirel düşünmenin yeterli bilgiye sahip olma, konunun izin verdiği oranda araştırabilme, farklı seçenekleri arayabilme, güvenilir kaynakları kullanma ve atıfta bulunma, asıl temayı akılda tutabilme gibi özellikleri olduğunu ifade etmektedir. (Ennis'ten aktaran Aldan Karademir, 2013: 25)

Metnin nesnel bir özetini yapar.

Metnin nesnel özetini yapmak, öğrencilerin metni okuyup anlamaları ve metinden öğrendiklerini kendi cümleleri ile kısaca ifade etmeleri ile ilgilidir. Hudgins ve Edelman'e (1986: 333) göre “eleştirel düşünme herhangi bir şeyi kabul etmeden önce kanıt toplama ve onları kanıtlarla destekleme durumudur.” (Hudgins ve Edelman'den aktaran İşlekeller, 2008: 47) Metnin nesnel bir özetini yapmak için metinde geçen herhangi bir ifadenin kabulü için kanıt toplamak ve onları kanıtlarla desteklemek gerekmemektedir. Çünkü bu kazanımla öğrencilerden beklenen okuduklarını olduğu gibi kısaca özetlemeleridir.

Aybek'in (2013: 24) aktardığına göre "Norris (1985, 40-45) eleştirel düşünmeyi, öğrencilerin tüm bildiklerini bir konuya uygulayarak kendi düşünme becerilerini değerlendirip davranışlarını değiştirmeleri olarak tanımlamıştır." "Metnin nesnel bir özetini yapar." kazanımıyla öğrencilerden tüm bildiklerini konu üzerinde uygulamaları, metin üzerine kanıtlar toplamaları beklenmemektedir. Metnin nesnel özetini yapan bir öğrenciden kendi düşünme sürecini değerlendirerek davranışlarını değiştirmeleri de istenmemektedir. Bu nedenle "Metnin nesnel bir özetini yapar." kazanımının öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini kullanmalarını gerektirmeyeceğine ulaşılmaktadır.

Öyküleyici metinlerde bölümler ve sahneler ilerledikçe olayların nasıl geliştiğini ve olayların akışı içinde kahramanların davranışlarının/tepkilerinin nasıl değiştiğini belirler.

Öyküleyici metinlerin bölümleri serim, düğüm ve çözümdür. Olay, öyküleyici metinlerin temel taşı olarak ifade edilebilir. Serim bölümünde olay okuyucuya tanıtılır. Bölümler ve sahneler ilerledikçe düğüm bölümüne geçilir, bu bölümde serim bölümüyle ilişkili olan olaylar gelişir. Olaylar arasında bağlantı kurmak, olayların nasıl geliştiğini belirlemek için metne yönelik farklı bakış açısı geliştirilir. Olayların içinde yer alan kahramanların olayların akışı içinde davranışlarının nasıl değiştiğini belirlemek isteyen öğrenciler, öncelikle olayları doğru olarak açıklamalı ve nedenlerini ortaya koyabilmelidir. Pirozzi 'ye (2003: 200) göre eleştirel düşünmede anlaşılır ve açık bir amaç vardır. Bir karar alırken, bir problemi çözerken, bir olaya farklı bakış açılarıyla bakarken, olayları açıklarken ya da nedenlerini ortaya çıkarırken eleştirel düşünme kullanılır (Pirozzi'den aktaran Özensoy, 2011: 20).

"Paul ve Elder'e (2006) göre eleştirel düşünme; herhangi bir konuyu ya da durumu geliştirmek için yapılan analiz etme ve değerlendirme sanatıdır. Burada esas öge, söz konusu konuyu iletme yani geliştirmektir" (Akt.Tartuk, 2015: 10). "Öyküleyici metinlerde bölümler ve sahneler ilerledikçe olayların nasıl geliştiğini ve olayların akışı içinde kahramanların davranışlarının/tepkilerinin nasıl değiştiğini belirler." kazanımında olayları, bölümleri, sahneleri ve kahramanların davranışlarını

analiz etmekle birlikte, metinde geçen olayların bir adım sonrasını geliştirmek, ilerletmek oldukça önemlidir. Eleştirel düşünme becerisi gelişmiş öğrenciler için metinde geçen olayların bir adım sonrasını geliştirmek ve ilerletmek daha kolay olabilir.

Bilgilendirici metinde yazarın amacını veya konuya bakış açısını belirler.

Bilgilendirici metinlerde yazarın amacı, okuyucuya bir konu hakkında bilgi vermektir. Her metnin yazarının konuya bakış açısı farklıdır. Kimi metinlere kahraman bakış açısı hâkimken kimi metinlere de gözlemci bakış açısı hâkim olabilir. Yazarın amacının ne olduğu veya konuya bakış açısının ne olduğunu belirlemeye çalışan bir öğrencinin yapacağı şey, metni dikkatli bir şekilde incelemektir. Öğrencilerin metne yönelik sorular oluşturmaları ve bu sorulara cevap verebilmeleri de metnin yazılma sebebini ortaya koyarak yazarın amacını belirlemelerini sağlar. Bir yazarın konuya yönelik bakış açısı, metnin içeriği irdelendiğinde yeterli örneklerin yanında örtük anlamdan da ortaya konabilir. Köksal'a (2005) göre eleştirel düşünen kişiler dikkatli ve sürekli bir şüphecilikle okurlar. Eleştirel düşünebilen öğrenciler, okudukları metin hakkında kendilerine, metnin kendisine ya da yazara sorular sorabilirler. Okudukları metnin ortaya koyduğu sonuçları, yazılma nedenlerini, iddialarını doğrulayabilmek adına sunduğu örneklerin yeterliliği ve uygunluğunu, metindeki ilke ve genellemelerin geçerliliğini, metnin içerdiği örtük varsayımların metnin ana temasına etkisini sorgulamayı kendinden bir alışkanlık hâline getirebilirler (Köksal'dan aktaran Özensoy, 2011: 20).

“Eleştirel düşünme, düşünceleri ve başkalarının fikirlerini daha iyi anlayabilmek ve düşünceleri açıklayabilme becerilerinin geliştirilmesi için gerçekleştirilen etkin, örgütlü ve işlevsel bir bilişsel süreçtir.” (Royalty 1995; Büyükarıslan, 2011: 13) Bahsi geçen kazanımda yazarın amacını veya konuya bakış açısını belirlemek, yazarın düşüncelerini anlamak ve bu doğrultuda hareket etmekle mümkün olabilir. Eleştirel ve sorgulayıcı bir yaklaşıma sahip olan öğrencilerin, yazarın amacını ve konuya bakış açısını çözerken işlevsel bir bilişsel süreç içine girmeleri beklenir.

Bilgilendirici metinlerde gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmiş görüşleri, gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmeyen görüşlerden ayırt eder.

Bilgilendirici metinler, okuyucuya bir bilgiyi açıklamak ve tanıtmak, bir konu hakkında mesaj vermek amacıyla kaleme alınan yazılardır. Bilgilendirici metinlere makale, röportaj, eleştiri gibi metinler örnek olarak gösterilebilir. Bu metinlerde nesnellik, bilimsellik ön plandadır. Bilgilendirici metinlerde verilen bilgiler çoğunlukla gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenir. Bilgilerin gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmesi bu metinlerde verilen bilgilerin güvenilirliğini ortaya koyar. Öğreticilik yönü baskın olan bilgilendirici metinlerdeki gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmiş görüşleri, diğerlerinden ayırt etmek bilgilerin araştırılması, sorgulanması ve mantıklı sonuçların elde edilmesini gerekli kılar. Prozzi'ye (2003: 200) göre eleştirel düşünenerler açıklamalar, nedenler hakkında, karar almadan önce sorular sorarlar ve mantıklı cevaplar verebilirler. Olaylar, problemler, konular, kararlar ve durumlar hakkında araştırma yapıp bilgi sahibi olurlar. Sonunda bu süreçlerden sonra mantıklı sonuçlara ulaşabilirler ve gelecekle ilgili mantıklı çıkarımlarda bulunabilirler (Akt. Özensoy, 2011: 13-14).

“Eleştirel düşünme becerisi, bilgi kaynaklarından bilginin doğru bir şekilde alınması, alınan bu bilginin zihinde tarafsız bir şekilde değerlendirilerek bir çıkarıma varılması için gerekli olan yetenek olarak tarif edilebilir. Eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesi eğitimin en önemli amaçlarından birisidir. Eleştirel düşünme becerisinin kazanılması objektif bir bakış açısıyla sağlanabilir (Selçuk, 2013: 27). Bilgilendirici metinlerde gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmiş görüşlerin inandırıcılık yönü fazla olduğu için öğrencide davranış değişikliği oluşturabilir. Gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmeyen görüşler bilgiyi nesnellikten uzaklaştırır. Bu nedenle bilgiyi nesnellikten uzaklaştıran görüşlerin ayırt edilmesi karar verme işleminin sonucunda meydana gelebilir.

Henderson ' a (1973) göre, eleştirel düşünme süreci aşağıdaki becerileri içerir:

1. Tanımlama: Problem sayılan durum tanımlanır.
2. Hipotez (Denence) kurma: Probleme yönelik denenceler kurulur.
3. Bilgi Toplama: İhtiyaç duyulan bilgiler saptanır, toplanır ve uygun olanlar ayıklanır.

4. Yorumlama ve genelleme: Eldeki bilgiler karşılaştırılarak yorumlanıp genellemeler yapılmaya çalışılır.
5. Akıl yürütme: Mantıksal hatalar sebep-sonuç çerçevesinde araştırılır, ihtiyaç duyulan noktalarda ek bilgiler sunulur.
6. Değerlendirme: Standartlar belirlenir, verilerin uygunluğu değerlendirilir ve hükümlere ulaşılır.
7. Uygulama: Tümevarım yolu ile elde edilen hükümler uygulanır. (Hederson'dan aktaran Aybek, 2006: 27)

“Bilgilendirici metinlerde gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmiş görüşleri, gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmeyen görüşlerden ayırt eder.” kazanımındaki problem, nesnel olan bilgiyle nesnel olmayan bilgi arasındaki farkı belirlemektir. Öğrencilerin bu kazanıma ulaşabilmeleri için öncelikle problemin ne olduğunu tanımlamaları gerekmektedir. Problemin çözümüne yönelik varsayımlar oluşturması ve bu doğrultuda gerekli bilgilerin toplanması, ayıklanması, karşılaştırılması bir sonraki izlenmesi gereken yoldur. Bütün bunlardan sonra uygun bilgilerin değerlendirilmesi ve bir sonuca ulaşılması eleştirel düşünme sürecindeki becerilerle ilişkilidir.

Bilgilendirici metinlerde bir cümle, paragrafın veya bölümün metnin bütünüyle nasıl ilişkilendirildiğini analiz eder.

Harfler, kelimeler, cümleler bir araya gelerek paragrafları ve paragraflar da bir araya gelerek bir metnin bütünü oluştururlar. Yani bir metnin oluşumu tümevarımsal bir yol izler. Kelimelerle anlamlı cümleler oluşturulur ve yine aynı anlam alanını oluşturan paragraflar meydana gelir. Metnin bütünü oluşturulan yapıların birbirleriyle mantıksal bir ilişkisi olmalıdır. Bu mantıksal ilişki ya aynı konu temelinde olma ya da neden-sonuç ilişkisi meydana getirme ile ilgilidir. Bu yüzden “Bilgilendirici metinlerde bir cümle, paragrafın veya bölümün metnin bütünüyle nasıl ilişkilendirildiğini analiz eder.” kazanımına ulaşmaları için öğrencilerin cümlelerin paragraflarla olan ilişkisini kavramaları daha sonra da paragrafların metnin bütünüyle olan ilişkisini çözümlenmeleri gerekir. “Analiz” kavramı bir yapının parçalara ayrılarak incelenmesi anlamına gelir. Bu kazanımla öğrencilerden beklenen metnin cümlelerini, paragraflarını ve en son da bütünü ayrı ayrı incelemeleri ve sonucunda eleştirel bir boyuta ulaşmalarıdır. Carr (1988) eleştirel düşünmenin üç boyutundan bahseder. Eleştirel düşünmenin

boyutlarından biri olan mantıksal boyut kelimelerin ve cümlelerin anlamları arasında öne sürülen yargılayıcı ilişkileri bulmak amacıyla kullanılırken, faydacı boyut cümlelerin amaca uygun olup olmadığını sorgular. Ölçütsel boyut ise mantıksal boyutun kelimelerin ve cümlelerin anlamlarını yargılamak için kullandığı kriterin bilgisini ölçer (Carr'dan aktaran Büyükarıslan, 2011).

“Bilgilendirici metinlerde bir cümlelerin, paragrafın veya bölümün metnin bütünüyle nasıl ilişkilendirildiğini analiz eder.” kazanımına ulaşmaları için, öğrencilerden metnin konuyla alakalı ve alakasız bilgileri ayırt edebilmeleri, neden sonuç ilişkisi içinde değerlendirdiği cümleleri ve paragrafların doğru veya yanlış dayanakları belirlemeleri, bir cümledeki ifadenin paragrafla olan ilişkisinin ne derecede doğru olduğunu tespit etmeleri beklenir. Bütün bu süreçler eleştirel düşünmenin tanımlarıyla benzerlik göstermektedir. Maker ve Nielsan'a (1996) göre eleştirel düşünmenin çeşitli tanımlarının listesi şu şekildedir:

- Varsayımların tanımını yapabilmek,
- Konuyla alakalı ve alakasız bilgilerin ayırımını yapma,
- Geçerli ve yanlış argümanları tanıma,
- Gerçeğe karar verme ve fikirleri ayırt etme,
- İfadelerin doğruluğuna karar verme,
- Kaynakların güvenilirliğine karar verme,
- İç ve dış yargılara karar verme,
- Varsayımları tanımlama. (Maker ve Nielsan'dan aktaran Gürbüz, 2016: 12)

Bilgilendirici metinde bir yazarın konuyu ve olayı sunuşunu başka bir yazarın sunuşuyla karşılaştırır.

Aynı konu veya olay farklı yazarlarca, farklı şekillerde okuyucuya sunulabilir. Çoğu zaman bu farklılık yazarların üslubundan kaynaklanır. Bir yazarın konuyu ve olayı sunuşunu başka bir yazarınkiyle karşılaştırmak, öğrencilerin dikkatli bir okuma sürecinin içine girmesiyle mümkün olabilir. Aynı konu veya olayın farklı yazarlarca

olan sunumu, yazarların aynı konuya veya olaya farklı bakış açıları geliştirmeleri neticesiyle ortaya çıkar. Öğrencilerin metindeki farklı bakış açılarını değerlendirmeleri sorgulayıcı bir zihnin ürünü olabilir. Maiorana'a (1992) göre eleştirel düşünme anlamayı başarma, farklı bakış açılarını değerlendirmedir. (Akt. Aldan Karademir, 2013: 25). Bir yazar metindeki olayın olumlu tarafı üzerinde dururken bir başka yazar, metindeki olayın olumsuz yönü üzerinde durabilir. Bu farkı görebilmek demek, öğrencilerin farklı yazarların düşünce süreçlerini incelemeleri ve birinin yerine kendini koyarak diğerrinin düşünme süreciyle karşılaştırmak demektir. Hamarta' a (2008) göre "eleştirel düşünme; kendi düşüncemizi ve başkalarının fikirlerini daha iyi anlayabilmek ve düşünceleri açıklayabilme becerimizi geliştirmek için gerçekleştirilen aktif, organize ve ara sıra değişkenlik gösteren bir süreçtir" (Akt.Selçuk,2013: 25). Öğrencilerin yazarların fikirlerini daha iyi anlayabilmeleri ve düşüncelerini açıklayabilmeleri eleştirel düşünme kavramını ortaya çıkarmaktadır.

"Eleştirel düşünme, bilgiler hakkında salt bir sonuca ulaşmak yerine, alternatif sonuçların da olabileceğini göz önünde bulundurmaya da kapsayan bir düşünme biçimidir" (Vural, 2005: 104; Gürbüz, 2016: 12). Bilgilendirici metinden elde edilenlerin doğruluğunu sınamak için farklı yazarların sunumunu incelemek fayda sağlayabilir. Bir konuyu ve olayı farklı yazarların sunuşuyla ele almak herhangi bir konunun veya olayın alternatif sonuçlarının olabileceğini de göz önünde bulundurmaya gerektirir.

Okuduklarında anlatım biçimlerini ve düşünceyi geliştirme yollarını fark eder.

Anlatım biçimleri ve düşünceyi geliştirme yolları, yazarın düşüncelerini okuyucuya daha etkili, anlaşılır şekilde ifade etmesini sağlar. Açıklama, öyküleme, betimleme, tartışma anlatım biçimlerine; tanımlama, örneklendirme, benzetme, tanık gösterme vb. düşünceyi geliştirme yollarına örnek gösterilebilir.

Karadüz'e (2010: 1566) göre eleştirel düşünme "kuşku temelli sorgulayıcı bir yaklaşımla konulara bakma, yorum yapma ve karar verme becerisidir" (Akt.Örge Yaşar 2013: 8). Öğrencilerin okuduklarındaki anlatım biçimlerini ve düşünceyi geliştirme yollarını fark etmeleri için sorgulayıcı düşünceleri ve kullanılan anlatım biçimleri ve düşünceyi geliştirme yollarının konuya uygun olup olmadığına karar vermeleri önemlidir.

Metinde yer alan anlatım biçimlerini ve düşünceyi geliştirme yollarını inceleyen öğrenciler kendilerini daha etkili bir düşünme sürecinin içinde bulabilirler. Böyle bir sürecin içinde olan öğrenciler olaylara farklı açılardan eleştirel bir görüşle yaklaşır. Cüceloğlu (1994, 216-217) insanın karşısındakinin bir sonuca ulaşmada kullandığı düşünce stratejilerinin ne olduğunu incelemesinin onun etkili bir düşünme süreci içerisine girmesini sağladığını dile getirmektedir. (Akt. Aybek, 2006: 25)

Metinden anlam çıkarırken anlamı desteklemek için metnin içeriğine en az birkaç kez doğrudan atıf yapar.

Metinden anlam çıkarmak okuyucunun, yazarın aktardıklarını ne kadar anladığı ve edindiği ile ilgilidir. Bu anlamda okuyucunun metinden anlam çıkarması için aktif olması, organize olması, metindeki yeni fikirlere açık olması önem arz eder. Okuyucu metinden çıkaracağı anlamı bir cümleden, bir paragraftan ya da metnin bütününden elde edebilir. Metinden çıkarılacak anlamı destekleyecek öğeler, metnin içindeki örneklerden, tanımlamalardan, fikirleri destekleyen kanıtlardan edinilebilir. “Eleştirel düşünme kendi düşüncelerimizin bilincinde olup aynı zamanda karşımızdaki bireylerin de ne ve nasıl düşündüklerinin de farkında olarak, kendimizi ve çevremizde meydana gelenleri anlayabilmeyi hedefleyen dinamik bir bilişsel süreçtir. Buna göre eleştirel düşünme; aktif olmayı, bağımsız olmayı, yeni fikirlere açık olmayı, fikirleri destekleyen kanıtları göz önüne almayı ve organize etmeyi gerektirmektedir (Özden, 2003: 158; Şenyiğit, 2016: 23). Öğrencilerin metinden çıkarılacak anlamı destekleyecek öğeleri seçmeleri, metnin içindeki örneklerden, tanımlamalardan yararlanarak fikirlerini destekleyen kanıtlar meydana getirmeleri onların eleştirel düşünme becerilerini geliştirebilir.

Semerci’ye göre (2003: 66) “eleştirel düşünme, bilginin daha iyi öğrenilmesi, yeni durumlara uygulanması ve değerlendirme yeteneğinin geliştirilmesidir.” “Metinden anlam çıkarırken anlamı desteklemek için metnin içeriğine en az birkaç kez doğrudan atıf yapar.” kazanımına ulaşacak öğrencilerin, öncelikle metinden anlam çıkarmaları için metinden yeterince bilgi edinmeleri, bunun için de metni anlamaya yönelik sorular sormaları beklenir. Öğrencilerin metinden anlam çıkarırken metinde geçen ifadelerin nedenlerini, sonuçlarını, yazarın varsayımlarını öğrenmeleri metne yapılacak doğrudan atıfların seçilmesinde kolaylık sağlar.

Ennis'e (2010) göre eleştirel düşünen kişinin özellikleri şöyledir:

- Açık fikirlidir ve alternatiflere önem verir.
- Bilgi sahibi olmayı ister.
- Kaynakların güvenilirliğini değerlendirir.
- Nedenleri, varsayımları ve sonuçları ortaya çıkarır.
- Uygun açıklayıcı sorular sorar.
- Bir yargının niteliğini, nedenleri, varsayımları, kanıtları, sonuçları destekleme derecelerini içerecek şekilde muhakeme eder (Ennis'ten aktaran Özensoy, 2011: 12-13).

Özden'e (1999) göre eleştirel düşünme anlatımdan çok uygulama gerektirmektedir. Var olanı tekrarlamak yerine farklı bakışları, zıt yönleri varsaymakta ve saygı duymaktadır. Doğru yanıtlar bulunduğu durumlarda onu tasdik etmek yerine kanılar için kanıtlamakta ve nedenler göstermeye öncelik vermektedir (Akt. Aldan Karademir, 2013: 24). Bahsi geçen kazanımda ifade edilen metnin içeriğine doğrudan atıf yapmak, öğrencilerin öğrendiği bilgileri uygulamaya geçirmeleriyle mümkün olabilir. Çünkü anlamı desteklemek için metnin içeriğine doğrudan atıflar öğrencilerin düşüncelerini kanıtlamaları için birer neden teşkil ederler.

Hikâye edici metinlerde olay örgüsünü çözümler.

Hikâye edici metinler, belirli bir kurguya dayanan, bir olay ve/veya olaylar dizisi etrafında şekillenen serim, düğüm ve çözüm bölümlerinden oluşan yazılardır. Hikâye edici metinler olarak destan, hikâye, masal, roman ve tiyatro türleri sayılabilir. Olay örgüsü, bir konu etrafında birden fazla olayın içe içe geçerek zincirleme bir ilişki kurmasıdır. Olay örgüsünü meydana getiren olaylar arasında nedensellik ilişkisi vardır. Yani bir olay başka bir olayın nedeni veya sonucu olabilmektedir. Bu nedensellik bağlamında da olay örgüsü içindeki problem unsuru ortaya çıkmaktadır. Öğrencilerden, hikâye edici metinlerdeki problemi çözmesi amacı doğrultusunda, olaylardan hangisinin problemin nedeni veya sonucu olduğunu anlayabilmeleri için akıl yürütmeleri ve bu akıl yürütme sürecinin sonunda bir karara varmalarını beklenir. Halpern (1996) eleştirel düşünmenin, problem çözme, sonuçları formüle etme, ihtimalleri dikkate almayı

içerdiğini ve düşünen kişinin belli bir metin veya düşünme gerektiren bir işlem için etkili ve dikkatlice düşündüğünde kararlar vermekte olduğunu belirtmektedir. Ayrıca eleştirel düşünmenin, düşünme sürecini değerlendirmeyi, bir karar verirken ele alınan etmenlerin çeşitliliğine bağlı olarak ulaşılan sonucu içine alan akıl yürütmelerin sürecini de değerlendirmeyi içerdiğini de eklemektedir.(Halpern'den aktaran Aldan Karademir, 2013)

Bilgilendirici metinleri çözümler.

Bilgilendirici metinler, bir konuda okuyucuyu bilgilendirmek amacıyla kaleme alınan yazılardır. Giriş, gelişme ve sonuç kısmından oluşan bu metinler bir plan çerçevesinde oluşturulurlar. Giriş bölümünde üzerinde bilgi verilmesi beklenen konunun ne olduğu ve konunun hangi yönleri üzerinde durulacağı okuyucuya tanıtılır. Gelişme bölümünde konunun olumlu, olumsuz yönleri ve bu yönlerini destekleyen yargılara yer verilir. Sonuç kısmında ise bilgilendirici metinde yazarın varmak istediği hedef, okuyucunun metni meydana getiren asıl amacın ne olduğunun ortaya çıktığı bölümdür. Bilgilendirici metin yazarının okuyuculardan beklediği giriş, gelişme ve sonuç arasındaki ilişkiyi kavramaları, bunlar arasındaki bağlantı öğelerini belirleyebilme amaçlarına sahip olmalarıdır.

“Eleştirel düşünme bireylerin amaçlı olarak ve kendi kontrolleri altında yaptıkları, alışılmış olanın ve kalıpların tekrarının engellendiği, önyargıların, varsayımların ve sunulan her türlü bilginin sınındığı, değerlendirildiği, yargılandığı ve farklı yönlerinin, açımlarının, anlamlarının ve sonuçlarının tartışıldığı, fikirlerin çözümlenip değerlendirildiği, akıl yürütme, mantık ve karşılaştırmanın kullanıldığı ve sonucunda belirli fikirlere, kuramlara veya davranışlara varılan düşünme biçimidir” (Gürkaynak vd.,2008; Söylemez, 2016: 677). Bilgilendirici metni çözümlmeye çalışan öğrencilerin giriş, gelişme ve sonuç arasındaki ilişkiyi kavramaları amaçlı olarak ve kendi kontrolleri altında yaptıkları bir davranıştır. Bilgilendirici metinlerde sunulan her türlü bilginin sınılanması, değerlendirilmesi ve yargılanması bu metinlerin çözümünde eleştirel bir görüşün hâkim olduğunu göstermektedir. Aldağ'a (2005) göre eleştirel düşünme temel bilgilerin değerlendirilmesini, analiz edilmesini ve yeni bağlantılar kurulmasını içermektedir. Eleştirel düşünen kişi var olan bilgileri yeniden düzenler ve durumlara nesnel bakar. Bilgiye ihtiyaç duyar. Gereksiz bilgileri ayıklar. Karmaşık

problemler karşısında alternatif çözümler üretir. Bilgilendirici metinlerin eleştirel bir bakışla analiz edilmesi, bilgiler arasında yeni bağlantılar kurulması bu metinlerin anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Yazarın metinde kullandığı gereksiz bilgilerin ayırt edilmesi de metnin okuyucunun zihninde temel oluşturması açısından önemlidir.

Bilgilendirici metinde sunulan gerekçeleri ve kanıtları değerlendirir.

Bilgilendirici metinler nesnel içerikli metinlerdir. Bilgilendirici metinlerde sunulan gerekçeler ve kanıtlar da bu nesnellikten ileri gelmektedir. Bilgilendirici metinlerde sunulan gerekçelerin ve kanıtların doğruluğunun sınanması süreci, metinlerin nesnellik ölçütünü belirlemek adına kritik bir süreçtir. Kurnaz'a (2007: 21) göre "eleştirel düşünme genelde, gerçeği nesnel bir şekilde algılama sürecidir. Ancak gerçekler bize görüldüğü gibi olmayabilir. Bu nedenle eleştirel düşünme, gerçeği bütün olarak tüm olumlu ve olumsuz, bize görünen ve görünmeyen yönleriyle araştırıp, onun hakkında bir yargıya varmadır. Eleştirel düşünme bilgiye dayalı akıl yürütme sürecidir. Ancak bilgilenme süreci kritik bir süreçtir. Bu süreçte bilgilerin kaynaklarının sorgulanması, bilgiyi farklı kaynaklardan sorgulayarak çapraz kontrollerin yapılması, sayıtların ve önyargıların belirlenmesi gerekir. Eleştirel düşünen kişi, niçin ve nasıl düşündüğünün farkındadır." Bilgilendirici metinlerin doğruluğunu sorgulamak, metinde sunulan gerekçeleri ve kanıtları sorgulamakla eşdeğerdir. Çünkü bilgilendirici metinde sunulan gerekçeler ve kanıtlar bu metinlerin inandırıcılık yönünü ortaya koyar.

Cüceloğlu (2000: 260), eleştirel düşünmenin bir bütün olmasına rağmen bu bütünün birden fazla boyutu olduğunu dile getirerek eleştirel düşünmenin, aktif, bağımsız, yeni düşüncelere açık olduğunu, aynı zamanda fikirleri destekleyen sebeplerin ve kanıtların daima dikkate alınmasını sağlayarak fikirlerin organize edilmesine önem verdiğini ifade etmiştir (Cüceloğlu'ndan aktaran Şenyiğit, 2016: 28-29). "Bilgilendirici metinde sunulan gerekçeleri ve kanıtları değerlendirir." kazanımı gerekçeleri ve kanıtları değerlendirme yönüyle öğrencilerin yeni düşüncelere açık olmalarını sağlar. Ayrıca öğrencilerin bilgilendirici metinlerdeki gerekçelerin ve kanıtların dikkate değer yapılar olduğunu kavramalarında eleştirel bir yaklaşımı gerektirir.

İki farklı yazarın aynı konuda yazılmış aynı türdeki bilgilendirici metinlerini karşılaştırır.

Bir konu aynı türde, farklı yazarlarca işlenebilir. Örneğin, bilgilendirici metin türlerinden olan biyografi türünde aynı kişinin hayatını ele alan farklı yazarlar olabilir. “İki farklı yazarın aynı konuda yazılmış aynı türdeki bilgilendirici metinlerini karşılaştırır.” kazanımında öğrencilerden karşılaştırılması istenen asıl şey, yazarların üslubudur. Çünkü aynı konuyu aynı türde işleniş bakımından farklı kılan, yazarlarının üslubu olmaktadır. Buradaki farklılığı karşılaştırmak, aynı bilgilendirici metinlerde aynı konuyu işleyen yazarların konunun hangi yönleri üzerinde durduklarını, nasıl bir bakış açısıyla konuya baktıklarını belirlemektir. Ayrıca şunu da unutmamak gerekir ki hiçbir metin yazarından tamamen bağımsız değildir. Metnin yazarının etkisinde kaldığı edebi akım, yaşam felsefesi vs. de metin üzerinde etkilidir. İki farklı yazarın aynı konu üzerinde oluşturduğu aynı tür metinlerdeki, yazar faktörünü çözebilmek metnin satır aralarını okuyabilmekle mümkün olabilecektir. Bunun yanında farklı yazarların, bilgilendirici metinlerde olması gereken kanıtların doğruluğunu ve dayanaklarını da mantıksal bir tutarlılık içinde değerlendirmek gerekir. Bahsi geçen kazanımla eleştirel düşünmenin içeriğini oluşturan özellikler öğrencilere kazandırabilir. Razgat’ın (2010: 21) aktardığına göre Cotrell (2005) eleştirel düşünmenin içerdiklerini şöyle ifade etmektedir:

- Diğer insanların tutum, görüş, iddia ve kararlarını teşhis etmek, tanılamak,
- Alternatif bakış açıları için kanıtları değerlendirme,
- Kanıtların adilliğini ve karşı argümanları göz önünde bulundurma
- Yüzeyselliğin ötesini arama, satırlar arasını okumaya başlama ve yanlış ya da taraflı varsayımları tanıyabilme.
- Yanlış mantık ve diğerlerini ikna etme yöntemleri gibi uygulamış olduklarından daha fazla belirli durumları oluşturabilecek teknikleri kullanabilmeyi fark etme.
- Konuların içindeki şekillendirilmiş, biçimlendirilmiş yolları, var olan mantığı ve bir şeyin iç yüzünü kavramak için iyice düşünme,
- Kararlar hakkındaki iddiaların geçerli ve doğrulanabilir iyi kanıtlara dayalı ve akla uygun varsayımlar olup olmadığı hakkında muhakeme yapma,

- Diğerlerini ikna edebilmek için açık ve iyi sebeplere dayalı bir yolla düzenlenmiş bir bakış açısına sahip olma.
- Ayrıntılara dikkat etme.
- Kalıp yargıları belirleme.
- İfadelerdeki varsayımları ve taklit içeren unsurları belirleme.
- Farklı bakış açılarını kabul etme.
- Tarafsızlık
- İma ve ilgisiz, uzak sonuçları düşünme.

Aynı konunun aynı türde, farklı yazarlarca ele alınması öğrencilerin benzer durumlarda farklı seçeneklerin de olduğunu kavramaları ve bu seçeneklere açık olmalarını sağlamaları, metinlerin yazarlarıyla empati kurmaları, zihinsel aktivitelerini geliştirmeleri ve bunun neticesinde eleştirel bir bakış açısı kazanmaları açısından önemlidir. Kurnaz'ın (2007: 26) ifade ettiği gibi zihne olumlu tutum ve alışkanlıkları kazandırma, beceri ve stratejilerin kullanımını kolaylaştırmaktadır. Örneğin, bir kişinin, seçeneklere açık olma, empati, açık fikirli olma gibi tutum ve alışkanlıklara sahip olması, bilgilenme sürecinde farklı görüşleri araştırmasını, farklı bakış açılarını hesaba katmasını ve ilk karşılaştığı seçenekle yetinmeyip farklı seçenekler aramasını sağlayacaktır.

Aynı konuda yazılmış farklı türlerdeki bilgilendirici metinleri karşılaştırır.

Aynı konu üzerine farklı türde metinler yazılabilir. Örneğin teknolojik gelişmelerin hayatımıza etkisi konusu bir yazar tarafından deneme türünde de makale türünde de yazılabilir. Aynı konunun farklı türde yazılması, her türün kendi özelliğinin konunun işlenişine yansımalarıdır. Çünkü deneme türünde ele alınan bir konu, yazarın rahat bir tavırla, yazdıklarını kanıtlama gereği hissetmeden bir tutumla işlenişini gerektirir. Aynı konunun makale türünde yazılması yazarın bilimsel bir tutum takınmasını ve yazdıklarının kanıtlanabilir olmasını gerektirir. Yani farklı türler aynı konuyu farklı boyutlarıyla ortaya koyar. Bir öğrencinin aynı konuda yazılmış farklı türlerdeki bilgilendirici metinleri karşılaştırması, farklı türlerin özelliklerini iyi bilmesi ve bu özelliklerin konuyu işleniş sürecinde kendisine ne kadar yer edindiğini belirlemesi, bu kazanımı analitik olarak değerlendirmesiyle mümkün olabilir. Duran Aymış'ın (2013: 12) Hickey'den (1990: 175) aktardığına göre eleştirel düşünme,

okunanı değerlendirme amaçlı analitik düşünmeyi gerektiren düşünmedir. Bilgilendirici metin türlerinde okuyucuya sunulan konunun anlamını açıklama arayışı oluşur. Çünkü bilgilendirici metinlerde amaç okuyucuyu bir konu hakkında bilgilendirmektir. Bu sebeple okuyucu, bilgilendirici metin yoluyla aktarılan konuyu diğer metin türlerine göre daha bilinçli bir eğilimle ve eleştirel bir yaklaşımla değerlendirmelidir. Tama'ya (1989: 64) göre eleştirel düşünme bilgileri değerlendirmede veya bilginin anlamını açıklamada kullanılan bilinçli bir süreçtir (Tama'dan aktaran Duran Aymış, 2013: 12).

Aynı konu üzerinde birbiri ile çelişen bilgileri/görüşleri analiz eder.

Bir metin aynı konu üzerinde birbiriyle çelişen bilgiler/görüşler içerebilir. Bir metindeki çelişkili bilgiler veya görüşler okuyucuda şüphe oluşturur ve böyle bir problemle karşılaşan öğrenciler bu problemi çözme eğilimine girerler. Bir metnin okuyucu için nesnellik taşıması o metnin çelişkili görüş veya bilgilerden arındırılmış olmasıyla mümkündür. Öğrencinin çelişkili bilgileri veya görüşleri analiz etmesi, bilgiler arasında bağımsız düşünce geliştirmesini gerekli kılar. Selçuk'a (2013: 25) göre eleştirel düşünme, bir problemle karşılaşınca bireyin bilgilerini, düşüncelerini, duygularını organize etmesi ve çözüme yönelik bağımsız bir düşünce ortaya koyma süreci olarak tanımlanabilir.

Gündoğdu (2009) eleştirel düşünmeyi, "herhangi bir konu, olgu ve fikir üzerinde açıklık-seçiklik, tutarlılık, mantıklılık, şüphecilik ve doğru akıl yürütme gibi bazı ölçüt ve yöntemleri esas alarak; doğru olmayan düşünme biçimlerini tanıyan, kanıtlara ve sonuçlara önem veren araştırma temelli daha derin bir düşünme eğilimi, tutumu ve becerisi sergileyen, böylelikle de sadece herhangi bir sonuca değil tutarlı, makul sonuçlara ve yargılara ulaşmayı amaçlayan, hem problem çözme hem de problem görme kapasitesi sayesinde, kendi düşünme sürecini sürekli denetim altında tutarak değişmeye ve kendi kendini düzeltmeye açık olan bir düşünme" olarak ifade etmektedir (Gündoğdu'dan aktaran Söylemez, 2016: 677). "Aynı konu üzerinde birbiri ile çelişen bilgileri/görüşleri analiz eder." kazanımına ulaşmak isteyen öğrencilerin birbiri ile çelişen bilgileri/görüşleri mantıklı, şüpheli bir gözle incelemeleri beklenmektedir. Bu kazanım derin düşünmeyi gerektirir. Metin üzerinde birbiri ile çelişen görüşleri analiz etmek, kişinin kendi düşünme sürecini denetim altında tutmasıyla mümkündür.

Çoklu medya kaynaklarındaki mesajları anlar ve değerlendirir.

Çoklu medya kaynakları bilgisayar, telefon, tablet gibi sesin ve görüntünün insanlara ulaştırılmasının kolaylıkla sağlandığı kaynaklardır. Bu kaynaklar vasıtasıyla birçok bilgi sunulabilir. Bu bilgiler çeşitli mesajlar içerir. Çoklu medya kaynakları aracılığıyla sınırsız bilgi yığınıyla karşı karşıya kalırız. Bu bilgiler içinden bizim için önemli ve yararlı olanları belirlemek, bu kaynaklardaki içeriklerin mesajlarını doğru anlayıp değerlendirmekle mümkün olabilir. Tiryaki'nin (2011) de belirttiği gibi eleştirel düşünme bireye sağlıklı düşünmeyi sağladığı gibi onu bilgi bombardımanı karşısında seçici olmaya yöneltir. Bireyin otomatik düşünmesini sağlar. Eleştirel düşünme, nitelikli bir birey olmak için günümüzdeki hızlı gelişen teknoloji ve bilgi ağına ayak uydurabilmek ve bu olanaklardan yeterince faydalanabilmek için kazandırılması gereken en önemli becerilerden biridir.

Epstein'e (1999) göre “eleştirel düşünme, çok fazla bilginin ve bizi ikna etmeye çalışan çok fazla kişinin olduğu dünyaya karşı bir savunmadır. Eleştirel düşünme yeteneği, bireyleri doğrulanmamış iddia ve düşünceler arasında bocalamaktan kurtarır. Gerçeğin bulunmasına yönelik sorgulama ve eleştiri, bireylerin bilişsel gelişimleri için gereklidir.”(Epstein'den aktaran Seferoğlu ve Akbıyık, 2006: 19) Çoklu medya kaynakları aracılığıyla herhangi bir konuda okuyucu, izleyici veya dinleyici ikna edilmeye çalışılabilir. Bu kaynakların vermek istediği mesajların doğruluğunu eleştirel düşünme becerisi gelişmiş öğrenciler denetleyerek ve bilgiler arasından seçim yaparak tespit edebilirler.

Kurgu metinler ile anonim eserleri karşılaştırır.

Kurgu metinler yazarı tarafından oluşturulan metinlerken, anonim eserler söyleyeni belli olmayan kuşaktan kuşağa aktarılan metinlerdir. Anonim eserler daha çok sözlü edebiyatın ürünü olan eserlerdir. Sözlü edebiyatın yazılı edebiyattan olan farkını belirleyen öğrenciler kurgu metinler ile anonim eserleri karşılaştırma imkânına sahip olur. Bu iki eserin ne oldukları ile ilgili bilgi elde etmek, iki eser arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları belirlemek, akıllarda oluşan sorulara doğru cevaplar bulmak ve tüm bunlardan hareketle bir sonuca ulaşmak öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini ön plana çıkarır. Vural'a (2004) göre “eleştirel düşünme bulunan ya da söylenen bilgiler hakkında mutlak bir sonuca varmak yerine, alternatif açıklamalar,

açıklamalar olabileceğini de göz önünde bulundurma; farklı ilişkiler kurabilme, farklılıkları, karşıtlıkları bir araya getirmedir” (Vural’dan aktaran Söylemez, 2016: 681).

4.2.İkinci Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorum: Anlama Kazanımlarının Yaratıcı Düşünme Becerisine Uygunluğu Nasıldır?

Uzmanlardan alınan görüşe göre 40 kazanımdan 20’sinin yaratıcı düşünme becerisine uygunluğuna bakılmıştır. Bu doğrultuda yaratıcı düşünme becerisine göre incelenen kazanımlar şunlardır:

1. Okuduklarının konusunu ve ana fikrini /ana duygusunu belirler.
- 2.Okuduklarında yardımcı fikirleri belirler ve yardımcı fikirlerin ana fikri nasıl desteklediğini açıklar.
- 3.Başlık ve içerik uyumunu sorgular.
4. Metni yorumlarken metinden aktarımlar yapar.
- 5.Okuduğu metindeki kahramanların özelliklerini belirler ve karşılaştırır.
6. Metinler arası karşılaştırma yapar.
- 7.Okuduklarındaki yönlendirici ifadelerin anlamda yaptığı değişikliği fark eder.
8. Hikâye, drama veya şiirde bölümlerin, sahnelerin veya dörtlüklerin metnin bütününde nasıl ilişkilendirildiğini veya birbirini tamamladığını açıklar.
9. Çoklu medya kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.
10. Okuduğunu anlamlandırmada görsellerden yararlanır.
- 11.Öyküleyici metinlerde bölümler ve sahneler ilerledikçe olayların nasıl geliştiğini ve olayların akışı içinde kahramanların davranışlarının/tepkilerinin nasıl değiştiğini belirler.
- 12.Metinde cümlenin, bölümün, sahnenin veya dörtlüğün metnin bütünü ile nasıl ilişkilendirildiğini ve olay akışına nasıl katkı sağladığını analiz eder.

- 13.Bilgilendirici metinlerde gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmiş görüşleri, gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmeyen görüşlerden ayırt eder.
- 14.Bilgilendirici metinde bir yazarın konuyu ve olayı sunuşunu başka bir yazarın sunuşuyla karşılaştırır.
- 15.Okudukları ile izlediklerini karşılaştırır.
- 16.Hikâye edici metinlerde olay örgüsünü çözümler.
- 17.Bilgilendirici metinleri çözümler.
- 18.Bilgilendirici metinde sunulan gerekçeleri ve kanıtları değerlendirir.
- 19.Aynı konuda yazılmış farklı türlerdeki bilgilendirici metinleri karşılaştırır.
- 20.Kurgu metinler ile anonim metinleri karşılaştırır.

Okuduklarının konusunu ve ana fikrini/ana duygusunu belirler.

Okuduğu metnin konusunu ve ana fikrini/ana duygusunu belirlemek isteyen öğrencilerin var olanı bulmaları gerekmektedir. Yani her metin bir konu etrafında şekillenmektedir ve her metin bir ana düşünceye veya ana duyguya sahiptir. Bahsi geçen kazanımla öğrencilerden yeni bir yapı oluşturmaları, var olandan yeni bir şekil çıkarmaları beklenmemektedir. Ülgen'e (1997: 54) göre "yaratıcı düşünme sürecini, problem çözme süreciyle özdeşleştiren araştırmacılar, yaratıcılığı doğru cevabı bulunmayan sorunlara yeni yollar, yeni çözümler, yeni fikirler, yeni buluşlar üretme yeteneği olarak tanımlamaktadır" (Akt. Karataş Öztürk 2007: 6). Öğrencilerin okuduklarının konusunu ve ana fikrini/ana duygusunu belirlemeleri yeni bir fikir veya yeni buluşlar üretmelerini gerektirmez. Öğrencilerin metnin konusunu, ana fikrini veya ana duygusunu belirlemeleri özgün, akıcı ve esneklik içeren bir yaratıcı süreç becerisi gerektirmediğinden bu kazanımın yaratıcı düşünme becerisine uygun olmadığına ulaşılmaktadır.

Okuduklarında yardımcı fikirleri belirler ve yardımcı fikirlerin ana fikri nasıl desteklediğini açıklar.

Yardımcı fikir/fikirler ana fikri destekler. Metindeki yardımcı fikirler ana fikri gün yüzüne çıkaran öğelerdir. Yardımcı fikirlerin ana fikri hangi yönlerden desteklediğini belirlemek, ana fikrin önemini de ortaya koymaktadır. Yardımcı fikirlerle

ana fikir arasındaki ilişkiyi belirlemek beynin daha çok eleştirel yönünü ortaya koymasıyla sağlanabilir. Yaratıcı düşünme ise bir işe yenilik getirmek, yeni bir ürün ortaya koymakla ilgilidir. “Okuduklarında yardımcı fikirleri belirler ve yardımcı fikirlerin ana fikri nasıl desteklediğini açıklar.” kazanımında, var olan fikirler arasındaki bağlantıyı çözümlenmek gerekmektedir. Yani bu kazanımla yeni bir ürün ve yeni bir düşüncenin ortaya konulduğu tartışmaya açıktır. Nitekim, Yavuzer (1989: 19) yaratıcılığın bir işe yenilik getirmek olduğunu belirtirken, getirilen yenilikte ortaya çıkan ürünün bir öncekinden ayrı biçimde olması gerektiğini, başka bir deyimle, önceki ile sonraki arasında bir uzaklık ölçüsü olduğunu söylemektedir (Akt.Çelik, 2015: 7).

Ayrıca bahsi geçen kazanımda yaratıcılık gerektiren, üzerinde düşünülmesi gereken bir problemde de bahsedilemez. Yaratıcı bireyler bir problem üzerinde düşünerek o problemin çözümüne yönelik yaratıcı yollar, özgün fikirler geliştirebilen kişilerdir. Tonyalı'nın (2010: 43-44) aktardığına göre Sungur (1997:141-146) bir insanı yaratıcı yapan karakteristik özelliklerden birinin de var olan bir probleme karşı özgün olma, olduğu ifade eder.

Yukarıdakilerden hareketle yaratıcılığın bir işe yenilik getirmek olduğu, yaratıcı bireylerin bir problemin çözümüne yönelik özgün fikirler geliştirdiği kabul edildiğinde bu kazanımın yaratıcı düşünme becerisine uygun olmadığı söylenebilir.

Başlık ve içerik uyumunu sorgular.

Yazar, ortaya koyduğu metnin içeriğini tüm yönleriyle kapsayacak bir başlık belirlemelidir. İyi seçilmiş bir başlık, okuyucunun metni okumaya başlamadan önce metnin içeriği hakkında tahmin yürütmesine olanak verebilecek şekilde seçilmiş olmalıdır. Bir metnin başlığı o metnin dünyasına açılan kapı gibidir. Kapıdan içeri girecek kişi, girdiği yer hakkında az çok bir tahminde bulunabilmelidir. Çoğu zaman öğrenciler okuyacakları metnin başlığını irdilemeden, metnin yazarının oluşturduğu kalıba sıkışarak metni okurlar. Bu, aslında alışılmış bir durumun dışına çıkamamakla da eş değer tutulabilir. Böyle bir durumda olan öğrencilerin başlık ve içerik uyumunu sorgulamaları, onların yaratıcılık becerilerini işe koşmalarını gerekli kılabilir. Metnin başlığının metnin içeriğini yeteri kadar yansıtmadığı belirlenmişse, bu durumda o metne alternatif bir başlık ortaya koymak, yaratıcı zihnin başka bir yönünü oluşturmaktadır. Rıza'ya (2000: 6) göre “yaratıcılık var olan kalıpları yıkma, başkalarının yaşantılarına

açık olma, alışılmışların dışına çıkma, bilinmeyenlere doğru bir adım atma, empoze edilmiş düşünce çizgisini kırma ve yeni bir düşünce çizgisi ortaya koyma, belli bir problem için değişik alternatif çözümler getirme, başkalarının izlediği yoldan çıkma, başka şeylere yol açan yeni bir şey bulma, yeni bir ilişki kurma, yeni bir düşünce ortaya koyma, bilinmeyen yeni bir teknik veya yöntem icat etme ve insanlara yararlı olan bir araç veya bir aygıt bulmadır” (Rıza’dan aktaran Kapar Kuvanç, 2008: 5).

Aldığı’nın (2016: 15) belirttiği gibi “yaratıcı düşünmede esas önemli olan kişinin problemler karşısında düşünüp bir çözüm yolu bulma çabasıdır.” Başlık ile içerik arasındaki uyum eksi yönde ise böyle bir problemi belirlemek ve problemin çözümü için yeni bir bakış açısı geliştirmek ve sonuç olarak metne uygun yeni bir başlık belirlemek yaratıcı düşünce kavramıyla ilişkilidir.

Metni yorumlarken metinden aktarımlar yapar.

Öğrencilerin bir metni yorumlamaya başlamadan önce metnin ana fikrini/ana duygusunu, konusunu, yardımcı fikirlerini, metindeki anlamı desteklemek için kullanılan örnekleri, yazarın bakış açısını vs. anlamaları gerekmektedir. Öğrencilerin bir metinden anladıklarını doğru bir şekilde yorumlamaları ve metinden kendi düşüncelerine destek olacak aktarımlar yapmaları önemlidir. Metni yorumlarken metinden aktarımlar yapmak demek, okuyucunun metinden daha önceden öğrendiklerinin düşüncelerinin arasına karışmış olmasıdır. Doğan’a (2011: 169) göre “yaratıcılık, herkesin aynı gördüğü şey üzerinde farklı düşünebilme yeteneği, tutum veya davranışı, önceden var olan nesne veya kavramları ele alıp, yeni bir amaç için farklı ve sıra dışı şekillerde ilişkilendirme becerisidir.” (Doğan’dan aktaran Çelik, 2015: 6). Öğrencilerin ön öğrendiklerinin arasından kendi görüşlerini destekleyecek ifadeler, seçimler yapmaları ve herkesin aynı şekilde algıladığı kavramlar arasından yeni bir amaç için kendi düşüncelerini destekleyecek farklı ilişkiler ortaya çıkarmaları, yaratıcı düşünmenin bir yansıması olarak düşünülebilir.

Okuduğu metindeki kahramanların özelliklerini belirler ve karşılaştırır.

Okunan bir metinde yer alan kahramanlar ruhsal ve fiziksel olarak birtakım özellikler taşırlar. Bu özelliklerin neler olduğunu belirleyen öğrencilerin metinde bulunan olay örgüsünü de çözümlmeleri kolay olacaktır. Okuduğu metindeki kahramanların özelliklerini belirlemek ve karşılaştırmak eleştirel bir gözle kahramanlara

yönelmeyi gerektirir. Bu kazanım yaratıcı düşünme becerisiyle ilişkili olan özgün, yenilikçi bakış açısından ziyade; analiz ve değerlendirme içeren eleştirel düşünme becerisiyle ilişkilendirilebilir. “Yaratıcı düşünme, bireylere yeni, özgün ürünler ortaya koyma, yeni çözümler bulma, bir senteze ulaşma düşüncesi sağlayan bir düşünce şeklidir” (Emir, 2001: 35; Emir, Erdoğan, Kuyumcu, 2007: 71).

Bentley (1999) yaratıcılığı “bilginin alınması ve yeni şekil alana ya da yeni bir düşünce oluşturana kadar şekil verilmesi ve yeniden düzenlenmesi süreci” olarak tanımlamıştır (Akt. Özcan, 2007: 3) Öğrencilerden okudukları metinde yer alan kahramanların özelliklerini belirlemeleri ve karşılaştırmaları için, metinde verilenlerden hareketle var olanları ortaya koymaları beklenmektedir. Öğrencilerden elde ettikleri bilgileri yeniden düzenlemeleri veya kahramanlara yeni özellikler vermeleri bahsi geçen kazanımdan beklenilmediği için bu kazanımın yaratıcı düşünme becerisine uygun olmadığına ulaşılmaktadır.

Metinler arası karşılaştırma yapar.

Güleryüz’e (2001: 41) göre “kişilerin yaşantılarından elde ettikleri öğrendiklerini birbirleriyle ilişki kurarak, karşılaştıkları sorunlara çözüm getirebilmeleri; bu ilişkileri kullanarak ve geliştirerek meydana yeni, özgün bir ürün, düşünce ya da şekil koyabilmeleri yaratıcılıktır” (Akt. Kapar Kuvanç, 2008: 5). Öğrencilerin metinler arasında karşılaştırma yapmaları için, daha önceden edindikleri bilgiler önemli rol oynar. Çünkü bir metni başka bir metinle karşılaştırmak, her iki metnin de özelliklerinin neler olduğunu, metinlerin hangi amaçla hangi edebi tür ile kaleme alındıklarını belirleyebilmek öğrencilerin ön öğrenmelerini işe koşmalarıyla mümkün olur. Belirtilen bu niteliklerin, karşılaştırılacak metinler için birer ölçüt olacağı da açıktır. Ayrıca karşılaştırılacak metinlerin benzer yanlarının olduğunu ortaya koyacak ilişkilerin bulunması da birer ölçüt olmaktadır. Bu ilişkilendirme sırasında ortaya çıkacak yeni, özgün fikir ya da fikirler yaratıcı bir yaklaşımın ürünü olabilmektedir.

“Yaratıcılık, değişik durumlarda esnek, akıcı, özgün, alışılmıştan farklı bir şekilde düşünmeyi kapsar. Burada özgünlük, benzersiz cevaplar üretme; esneklik,

değişen koşullara uyum sağlama yeteneği; akıcılık ise fikirlerin hızlı bir şekilde sıralanması olarak tanımlanmaktadır” (Senemoğlu, 1999: 12; Karataş Öztürk, 2007: 5). Metinler arası karşılaştırma yapmak alışılmış olan düşünme biçiminden farklı düşünmeyi gerektirir. Çünkü “karşılaştırma” kavramı farklı bir bakış açısıyla olaylara, durumlara, düşüncelere, vb.ne yaklaşmayı çağrıştıran bir kavramdır. Ayrıca “Metinler arası karşılaştırma yapar.” kazanımı öğrencilerin özgün düşünceler ortaya koyabilmelerine de imkân tanıyabilir.

Okuduklarındaki yönlendirici ifadelerin anlamda yaptığı değişikliği fark eder.

Bir cümlede veya paragrafta farklı düşüncelerin birlikte yer almasını sağlayan ifadeler olan yönlendirici ifadeler, farklı düşünceleri karşılaştırma imkânı da sağlamaktadır. Vernon and Adamson’a (1977: 67) göre “yaratıcılık insanın sosyal, manevi, estetik, bilimsel ve teknolojik değeri olduğu kabul edilen yeni fikirleri, buluşları veya artistik objeleri üretme kapasitesidir” (Akt. Emir, Erdoğan, Kuyumcu, 2007: 74). Öğrencilerin okuduklarındaki yönlendirici ifadelerin anlamda yaptığı değişikliği fark etme davranışlarının yeni fikir veya yeni bir buluş olduğu söylenememektedir.

Küçük’ün (2007: 18) ifade ettiği gibi “ayrıt edicilik, özgünlük ve üretkenlik boyutunda yeni düşünceler ortaya koyma yeteneği şeklinde tanımlayabileceğimiz yaratıcılık, genel olarak bilişsel, duyuşsal ve devinişsel davranışların bir sentezi olup beynin sağ yarım küresini ilgilendiren biyo-genetik bir oluşum ve disiplinler arası bir terimdir” (Akt. Tonyalı, 2010: 39). Bu nedenle “Okuduklarındaki yönlendirici ifadelerin anlamda yaptığı değişikliği fark eder.” kazanımıyla öğrencilerin yönlendirici ifadelerin anlamda yaptığı değişiklikleri ayırt etmeleri yaratıcılık kavramıyla kısmen ilişkilendirilebilse de bahsi geçen kazanımın özgünlük ve üretkenlik boyutunda öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerine katkı sağlayabileceği söylenemez.

Hikâye, drama veya şiirde bölümlerin, sahnelerin veya dörtlüklerin metnin bütününde nasıl ilişkilendirildiğini veya birbirini tamamladığını açıklar.

Aktamış’a (2007:6) göre yaratıcı düşünme, öğrencinin sürekli olarak “*Nedir? Neden? Nasıl? Ne kadar? Bunun hakkında ne biliniyor; ne söylenebilir? Eğer ise ne olur?*” gibi daha nice soruların cevaplarını araştırmasını gerektirir. Bundan sonra da, yine sürekli olarak “*daha başka? Bundan başka neler olabilir?*” sorularının cevapları

hakkında araştırmalar, incelemeler yapması şarttır (Aktamış'tan aktaran Çağlayan Öztürk, 2013: 57). “Hikâye, drama veya şiirde bölümlerin, sahnelerin veya dörtlüklerin metnin bütününde nasıl ilişkilendirildiğini veya birbirini tamamladığını açıklar.” kazanımının içeriğine bakıldığında, öğrencilerin öncelikle hikâye drama veya şiirdeki bölümlerin, sahnelerin ne olduğunu tespit etmeleri gerekir. Bunların ne olduğunu belirledikten sonra aralarındaki ilişkinin neden kurulması gerektiğini de çözmeleri gerekir. Bu ilişkinin nedensellik boyutunu tespit ettikten sonra ilişkinin nasıl ve ne düzeyde aktarıldığının belirlenmesi önemlidir. Öğrencilerin bu kazanıma ulaşmaları, bir bakıma tüm bu sürecin ürünü olmaktadır.

“Hikâye, drama veya şiirde bölümlerin, sahnelerin veya dörtlüklerin metnin bütününde nasıl ilişkilendirildiğini veya birbirini tamamladığını açıklar.” kazanımını neden sonuç ilkesi kapsamında ele alınabilir olması, öğrencileri ne, nasıl, neden gibi sorgulayıcı bir sürecin içine çekmesi bakımından yaratıcı düşünme ile ilişkilendirilebilir.

Çoklu medya kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.

Çoklu medya kaynakları aracılığıyla birçok metin, bilgi ve düşünce paylaşılmaktadır. Bu bilgi ve düşüncelerin doğruluğunun sorgulanması, çoklu medya kaynaklarının güvenilirliğinin sorgulanmasıyla yakından ilgilidir. Herhangi bir çoklu medya kaynağından elde edilen bilginin ne derecede doğru olduğunu belirlemek için bir başka medya kaynağı aracılığıyla aynı bilgi üzerine çalışmak gerekebilir. Yapılan araştırma sonucunda birbirine ters düşen durumlarla karşılaşılabılır. Böyle bir durumla karşılaşan öğrenciler sorunun çözümlü için yoğun zihinsel faaliyetlerde bulunurlar. Rowe'a (2007: 47) göre “yaratıcı kişiler, yoğun zihinsel hareketliliğe sahiptir. Birbirine ters düşen durumları iyi değerlendirerek sorunlara yeni uygun yaklaşımlarda bulunurlar.” (Akt.Kapar Kuvanç, 2008: 15)

Okuduğunu anlamlandırmada görsellerden yararlanır.

Okuduğunu anlamlandırmada görsellerin önemli işlevler edindiği bir gerçektir. Özellikle zihnin somut işlemler döneminde olduğu öğrenciler için görsel nesnelere, öğrencilerin okuduklarını veya anlatılanları anlamlandırmaları için birer araç görevi üstlenir. Çünkü bu dönemdeki öğrenciler için somut olan yani elle tutulabilir, gözle görülebilir nesnelere, onların edindikleri bilgilerin daha kalıcı olmasını sağlar.

“Zamanın başlangıcından bu yana büyük bir öneme sahip olan yaratıcılık, orijinal bir iş veya fikir üretebilme becerisidir. Aynı zamanda, var olan nesnelere ve fikirleri ele alarak bunları yeni bir amaç için farklı yollarla bir araya getirmektir” (Çağlayan Öztürk, 2013: 57). “Okuduğunu anlamlandırmada görsellerden yararlanır.” kazanımıyla öğrenciler, okuduklarını anlamlandırırken görsellerden yola çıkarak orijinal fikirler üretebilirler. Ayrıca metnin anlamlandırılması için kullanılan görsel öğeleri yeni ilişkiler içinde düşünerek yeni bir amaç için de kullanabilirler. Çoğu kez bir metni okumaya geçmeden önce görsellerden hareketle metnin içeriğini kestirmeye çalışırız. Metni okuduktan sonra da görsellerin metnin içeriğini ne kadar yansıttığı sonucuna ulaşırız. Çakmak’ın (2010: 27) aktardığına göre “Arık (1990: 22) yaratıcı düşünme ve yaratıcı düşünür kavramlarını şöyle açıklar: Yaratıcı düşünme, önceden kestirmelerin ya da sonuç çıkarmaların birey için yeni, özgün, hünerli, zekice ve nadir olması anlamına gelir. Yaratıcı düşünür, yeni alanları araştıran, yeni gözlemler yapan, yeni kestirmelerde bulunan ve yeni çıkarımlar yapan kişidir.”

Öyküleyici metinlerde bölümler ve sahneler ilerledikçe olayların nasıl geliştiğini ve olayların akışı içinde kahramanların davranışlarının/tepkilerinin nasıl değiştiğini belirler.

Öyküleyici metinler bir olay örgüsü etrafında gelişen metinlerdir. Öyküleyici metinlerde yer alan her olay çözülmesi gereken birer problem içerir. Bölümler ve sahneler ilerledikçe olayların gelişimi, olaylarda yer alan problemin nasıl geliştiği ve nasıl çözüldüğü ile alakalıdır. Ayrıca olayların akışı içinde kahramanların davranışlarının/tepkilerinin değişmesi de problemin ortaya çıkması, gelişmesi ve çözümü sürecine yayılan bir durumdur.

Sungur’ a (1997:141-146) göre bir insanı yaratıcı yapan dört ana karakteristik vardır. Sungur bu karakteristikleri şöyle açıklar:

- 1) Problemlere karşı duyarlılık: Bu karakteristik, asıl olarak ortaya çıkan problemi tanımlayabilmektir; ya da yanlış anlamayı, yanlış ve yetersiz bilgileri ve diğer oluşan engelleri ortadan kaldırabilmek, asıl problemi fark edebilmektir.
- 2) Düşüncede akıcılık: Bu terim basit anlamda verilen probleme, verilen zaman içinde getirilebilecek bir grup alternatif çözümlerin, birey tarafından toplanabilmesidir.

3) Özgün olma: Var olan koşullara yeni yollar bulmak veya var olan fikirleri yeni koşullara uyarlamak veya bu koşullara uyabilecek değişiklikler yaratmaktır.

4) Yaratıcı esneklik: Bir probleme değişik yaklaşımların genişliğini hesaba katabilmektir. (Sungur'dan aktaran Tonyalı,2010: 43-44)

“Öyküleyici metinlerde bölümler ve sahneler ilerledikçe olayların nasıl geliştiğini ve olayların akışı içinde kahramanların davranışlarının/tepkilerinin nasıl değiştiğini belirler.” kazanımına öğrencilerin ulaşabilmeleri için öyküleyici metinlerdeki olay örgüsünün çatısını oluşturan problem veya problemleri fark etmeleri gerekir. Var olan problemin çözümü için ortaya konan alternatifleri belirlemek, kahramanların davranışlarının/tepkilerinin nasıl değiştiğini değişik yaklaşımlarla ortaya koymak, öğrencinin düşüncelerinin akıcı olması yaratıcı düşünen insanların karakteristik özellikleriyle benzerlik göstermektedir.

Metinde cümlenin, bölümün, sahnenin veya dörtlüğün metnin bütünü ile nasıl ilişkilendirildiğini ve olay akışına nasıl katkı sağladığını analiz eder.

Bir metni oluşturan cümlelerin, sahnenin veya dörtlüğün metnin bütünü ile bir ilişkisi vardır. Hiçbir cümle, bölüm, sahne veya dörtlük meydana getirdiği metinden bağımsız düşünülemez. Eğer cümle, bölüm, sahne veya dörtlük oluşturduğu metinden bağımsızsa o metinde anlam bütünlüğünü bozan yapılar var demektir. Burada bir metni oluşturan cümle bölüm, sahne veya dörtlüğün metnin bütünü ile nasıl, hangi açıdan, hangi anlam yönü ile ilişkilendirildiği önemlidir. Ayrıca cümlenin, bölümün, sahnenin veya dörtlüğün metinde yer alan olayla olan bağlantısı ve olay akışına ne gibi katkılar sunduğu da önemlidir. “ Metinde cümlenin, bölümün, sahnenin veya dörtlüğün metnin bütünü ile nasıl ilişkilendirildiğini ve olay akışına nasıl katkı sağladığını analiz eder.” kazanımı ile öğrencilerin metni oluşturan cümle bölüm, sahne veya dörtlüğün metnin tamamı ile önceden metnin yazarı tarafından kurulmuş olan ilişkinin farkına varmaları ve bu ilişkiyi analiz etmeleri gerekecektir.

“Yaratıcı düşünme, var olan fikirler arasında yeni bağlantılar kurmayı, bilinen ana yoldan çıkarak özgün ürünler, fikirler oluşturmayı ve yüksek bir hayal gücünü

gerektirir” (Çağlayan Öztürk, 2013: 5). Bu açıdan bakıldığında bahsi geçen kazanımda metnin bütünü ile cümlenin, bölümün, sahnenin veya dörtlüğün daha önce aralarında ilişki kurulmayan yapılar olduğu söylenememekte ve bu kazanım var olan fikirler arasında yeni bağlantılar kurmayı, özgün ürünler oluşturmayı gerektirmediğinden dolayı yaratıcı düşünme becerisine uygun değildir.

Bilgilendirici metinlerde gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmiş görüşleri, gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmeyen görüşlerden ayırt eder.

“Yaratıcılık, herkesin aynı şekilde gördüğü bir şey üzerinde farklı düşünebilme yeteneği, tutum veya davranışı, önceden var olan nesne veya kavramları ele alıp bunları yeni bir amaç için farklı ve sıra dışı şekillerde ilişkilendirme becerisidir” (Doğan, 2011: 169; Çelik,2015: 6). Bilgilendirici metinler diğer metinlere göre daha nesnel ve bilimsellik yönü ağır basan metinlerdir. Bir metnin nesnel ve bilimsel olması gerekçelerle, kanıtlarla desteklenmiş olmasıdır. Bilgilendirici metinlerde ortaya konan görüşlerin gerekçelerinin ve kanıtlarının birbiriyle mantıksal ilişkisinin olması gerekir. Bilgilendirici metinlerde ortaya konan görüşlerin gerekçelerinin ve kanıtlarının birbiriyle olan mantıksal ilişkisinin tespit edilmesinin herkesin aynı şekilde gördüğü bir şey üzerinde farklı düşünebilme yeteneği gerektirdiği söylenebilir. Ancak görüşlerin gerekçelerinin ve kanıtlarının birbiriyle olan mantıksal ilişkisinin tespit edilmesi, yeni bir amaç için farklı ve sıra dışı şekillerde ilişkilendirme gerektirmemektedir. Rawlinson’a (1995: 20) göre “yaratıcı düşünme, daha önce aralarında ilişki kurulmayan nesnelere veya görüşleri ilişkilendirmek anlamına gelir ve hayal gücünü üst düzeyde kullanmayı gerektirir” (Rawlinson’dan aktaran Çelik, 2015: 6)

“Bilgilendirici metinlerde gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmiş görüşleri, gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmeyen görüşlerden ayırt eder.” kazanımı öğrencilerden sıra dışı bir ilişkilendirme değil var olan ilişkilerin tespiti ile gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmiş görüşleri, diğer görüşlerden ayırt etmelerini beklemektedir. Bu sebeple bahsi geçen kazanımın yaratıcı düşünme becerisine uygun olmadığına ulaşılmaktadır.

Bilgilendirici metinde bir yazarın konuyu ve olayı sunuşunu başka bir yazarın sunuşuyla karşılaştırır.

“Artut’a göre (2001: 45) esnek, özgün ve çabuk düşünebilme yetisi; değişik strateji, yöntem ve araçları kullanma yetisi; konulara ve sorunlara farklı açılardan yaklaşabilen duyumsal, mizah, sezgi ve görsel algı gücünün yetkinliği; soyut veya somut nesne ve kavramlar arasında bağlantıları yakalayabilme, ilişkilendirebilme gücü; hayal gücü zenginliği, esnek düşünebilme ve konulara odaklanabilme yetisi; yeni olanı yakalayabilme, mevcut durumları geliştirebilme becerisi; senaryo üretebilme, tasarım geliştirebilme gibi özellikler yaratıcı kişinin genel özellikleridir” (Artut’tan aktaran Kapar Kuvanç, 2008: 14). Bilgilendirici metinde aynı konu farklı yazarlarca ele alınabilir. Yazarların aynı konu üzerinde farklı sunuşlarının olması yazarların dili kullanma şekli, üslubu vs. ile bağlantılıdır. Bu sebeple okuyucuların bilgilendirici bir metni değerlendirirken esnek düşünmeleri, konuya farklı açılardan bakabilmeleri, kavramlar arasındaki bağlantıları kurabilmeleri; yazarların sunuşlarının farklılığını görmeleri ve birbirleriyle karşılaştırmaları açısından önemlidir. “Bilgilendirici metinde bir yazarın konuyu ve olayı sunuşunu başka bir yazarın sunuşuyla karşılaştırır.” kazanımı yazarların farklı sunuşlarını karşılaştırılmak açısından esnek, özgün ve çabuk düşünebilme yetisi, ilişkilendirebilme gücü, konulara odaklanabilme yetisi; yeni olanı yakalayabilme yeteneğiyle ilişkilendirilebilir. Bu kazanım öğrencilere senaryo üretebilme, tasarım geliştirebilme gibi durulmaları sunmaz ancak bu kazanım yukarıda ifade edilen özellikleri öğrencilere kazandırabileceğinden yaratıcı düşünme becerisine uygun bulunmaktadır.

Okudukları ile izlediklerini karşılaştırır.

Öğrencilerin okudukları ile izledikleri farklı olabilir. Okunan metinde anlatılanlar okuyucu tarafından tasavvur edilir, izlenen olay ve durumlar okunan metinlerden farklı olarak okuyucunun görsel uzamsal zekâsını da kullanmasını gerektirmekte ve hayal gücünü kullanmayı ön plana çıkarmaktadır. Öğrencilerin okudukları esnada tasavvur ettikleriyle izledikleri arasında birtakım benzerlikler veya farklılıklar olabilir. “Okudukları ile izlediklerini karşılaştırır.” kazanımıyla öğrencilerden beklenen onların okudukları üzerine tasavvur ettikleriyle izledikleri arasında benzerlikleri veya farklılıkları ayırt etmeleri ve karşılaştırmalarıdır. Böylece

öğrenciler var olanlara yeni anlamlar yükleyerek yaratıcı düşünme sürecine girer. “Özcan’a göre (2000: 60-61) yaratıcı düşünme, sorunu hızla algılayıp tasavvur ve hayal gücü ile eşleştirip çabuk karar verebilmeyi gerektirir. Ayrıca yaratıcı düşünme yeni deney imkân ve fırsatları ortaya çıkaran, tekrar olmayan bir düşünce biçimidir ki, mevcut olana yeni anlamlar getirir” (Akt. Çelik, 2015: 8).

Hikâye edici metinlerde olay örgüsünü çözümler.

Hikâye edici metinlerdeki olay örgüsü, sebep sonuç ilişkisi içinde birçok olayın şekil almasıdır. Öğrencilerin hikâye edici metinlerdeki olay örgüsünü çözümlenmeleri için metindeki olayların birbiriyle olan ilişkisini kavramaları gerekir. Bu amaç doğrultusunda olay örgüsünün içinde bulunan problemin (sorunun) tespit edilmesi gerekir. Problemin tespiti aşamasında problemi meydana getiren bilgiler toplanır. Sorun merkezli olayların çözümü için gerekenleri inceleyerek ve bağlantıları kurarak olay örgüsü çözümlen öğrenciler yaratıcı düşünme becerisini de kullanmış olur. “Günümüzde en çok tercih edilip benimsenen aşamalı yaratıcılık modellerinden olan Wallas Modeli, Graham Wallas (1926) tarafından ortaya atılmıştır. Yaratıcılık; hazırlık, kuluçka, aydınlatma ve doğrulama basamaklarından oluşan bir süreçtir. Hazırlık aşamasında sorun tanımlanarak açıklanır, gerekli olan bilgiler toplanır. Yaratıcı birey bu aşamada ayrıntılı bilgi toplayarak çözüm için gerekenleri inceler. Böylece sorunun farklı boyutlarını ve daha önceki çözüm önerilerini öğrenir. Bu aşamada sorun çözecek olan yaratıcı kişi sorun hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olur. Kuluçka evresinde, çözüm getirilecek sorun, bireyin bilinci dışında kalır. Yaratıcı birey gündelik yaşantısına devam eder. Aydınlanma aşamasında, beyin soruna ani bir şimşek çakar gibi bir anda bir çözüm bulur. Doğrulama evresinde, bulunan çözümün uygulanabilirliği sınanır. Bu aşama çözümün uygulamasını da içerir” (Özden, 2003: 115; Kapar Kuvanç, 2008: 7-8).

Bilgilendirici metinleri çözümler.

“Yıldırım’a (1998: 41) göre yaratıcı eylem beynimizin konu üzerine odaklanmasıyla başlar. Konuyla ilgili olarak beynimizdeki kayıtları değerlendirir, bilgi toplar ve bunları amaca uygun biçimde değerlendiririz” (Akt.Aldıg, 2016: 17). Bilgilendirici metinler, giriş, gelişme ve sonuç kısmından oluşan bir plan dâhilinde

meydana gelir. Giriş bölümünde konunun ne olduğu hakkında bilgi verilir. Gelişme bölümünde konu detaylı olarak irdelenir ve okuyucuya sunulur; sonuç kısmında da anlatılanlar bir sonuca bağlanır ve okuyucunun metnin yazılma amacının ne olduğunu kavraması sağlanır. Ayrıca bilgilendirici metinlerin türlerinin olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır. Yazar oluşturduğu metinde bir başkasının hayatını ele alıyorsa biyografi, bilimsel dayanakları olan bir yazı kaleme alıyorsa makale türünde eser vermektedir. Bu nedendir ki “Bilgilendirici metinleri çözümler.” kazanımına ulaşmak isteyen öğrencilerin bilgilendirici metinlerde yer alan konuya odaklanmalarının ve bilgilendirici metin türlerinin özellikleri hakkında edindikleri bilgileri düşünme ortamına getirmelerinin, öğrendikleri bilgileri amaçlarına uygun olarak değerlendirip kullanmalarında ve değerlendirmelerinde fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle bahsi geçen kazanımın yaratıcı düşünme becerisine uygun olduğuna ulaşılmaktadır.

Bilgilendirici metinde sunulan gerekçeleri ve kanıtları değerlendirir.

Yazarın bilgilendirici metinlerde öne sürdüğü düşünceleri destekleyen gerekçeler ve kanıtlarının olması, onların değerlendirilmesini de beraberinde getirmektedir. Öğrencilerin bilgilendirici metinlerde sunulan gerekçeleri ve kanıtları değerlendirmeleri öne sürülen görüşlerle gerekçeler ve kanıtlar arasındaki mantıksal ilişkinin olup olmadığını belirlemeleriyle mümkün olabilecektir. Bu yönüyle ele aldığımızda bahsi geçen kazanımın eleştirel düşünme becerisiyle daha çok ilişkili olduğuna ulaşılmaktadır. “Torrance (1995: 23), yaratıcılığın problemlerin hissedilmesi, düşüncelerin oluşturulması, geliştirilmesi ve verilerin iletilmesi süreci olduğunu savunmaktadır” (Akt. Kan, 2006: 58). “Bilgilendirici metinde sunulan gerekçeleri ve kanıtları değerlendirir.” kazanımıyla öğrencilerden var olan bir problemi belirlemeleri ve bunun üzerine düşünceler oluşturmaları, veriler ışığında hareket etmeleri beklenmemektedir.

Palandökenler’e (2008: 10) göre “yaratıcılık henüz doğru cevabı bulunmayan problemlere yeni yollar, yeni çözümler, yeni fikirler, yeni buluşlar üretme yeteneğidir” (Akt.Örge Yaşar, 2013: 67). Öğrenciler bilgilendirici metinde sunulan gerekçeleri ve kanıtları değerlendirirken cevabı bulunmayan bir probleme yeni çözümler

geliştirmemektedirler. Bu yüzden de bahsi geçen kazanımla öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini işe koşacakları söylenememektedir.

Aynı konuda yazılmış farklı türlerdeki bilgilendirici metinleri karşılaştırır.

Gülyüz'e (2000: 165) göre "yaratıcılık bireyin öğrenme yaşantısı sonucunda öğrendiklerini, birbirleriyle ilişkilendirerek karşılaştığı bir sorunu çözebilmesi ve ortaya özgün bir ürün çıkarabilmesidir" (Gülyüz'den aktaran Kan, 2006: 59). Aynı konuda yazılmış farklı türlerdeki bilgilendirici metinleri karşılaştırırken, öğrencilerin bilgilendirici metinlerin farklı türlerinin neler olduğunu ve bu türleri birbirlerinden farklı yapan özelliklerin neler olduğunu bilmeleri gerekmektedir. Daha sonra farklı türler aracılığıyla işlenen konu üzerine yoğunlaşp metinleri karşılaştırmak, herhangi bir problemi çözmek ve öğrencilerin ortaya koydukları özgün bir ürün değildir. Çünkü buradaki durum mevcut olan yapıları daha çok eleştirel bir gözle karşılaştırmaktır. Harmon (1956) yaratıcı süreci, ortaya yeni bir şey çıkaran herhangi bir süreç olarak tanımlamıştır (Akt. Özcan, 2009: 7). Bu yönüyle de bakıldığında "Aynı konuda yazılmış farklı türlerdeki bilgilendirici metinleri karşılaştırır." kazanımıyla öğrencilerin ortaya yeni bir ürün çıkarabilecekleri bir sürecin içine girmeyecekleri de söylenebilir. Bu kazanımla öğrencilerden özgün bir ürün ortaya çıkarmaları beklenilmediğinden bu kazanımın yaratıcı düşünme becerisine uygun olmadığına ulaşılmaktadır.

Kurgu metinler ile anonim metinleri karşılaştırır.

Weiss'e (1993: 46) göre "yaratıcı düşünme; yeni fikirler ortaya çıkarmak için zihnini kullanma; zihnine yeni bir biçim verme; zihnini kullanarak, yeni bir şeyin olmasını sağlama; yeni bir şeye neden olma, yeni bir şey yapma; hayal gücünü kullanarak yeni fikirler üretme; yeni bir şey tasarlama; yeni bir şey icat etmedir" (Akt. Emir, Erdoğan, Kuyumcu, 2007: 75). Kurgu metinler ile anonim metinler, yazarlarının belli olması yönünden birbirlerinden ayrılan metinlerdir. Bunun gibi kurgu metinler ile anonim metinleri birbirinden ayıran pek çok özellik vardır. Ayrıca bu metinlerin birbirlerine benzer özellikler de vardır. Öğrencilerin kurgu metinler ile anonim metinleri karşılaştırmaları, bu metinlerin özelliklerini öğrenmeleri ve bu metinlerin özelliklerini birbirleriyle karşılaştırmalarını sağlamaktadır. Bahsi geçen kazanımla öğrencilerden

yeni bir fikir ortaya çıkarmaları, hayal güçlerini kullanarak yeni fikirler üretmeleri beklenmemektedir.

“Kurgu metinler ile anonim metinleri karşılaştırır.” kazanımıyla öğrencilerin eldeki bilgilerle farklı metinleri genel bir bakışla karşılaştırmaları beklenmektedir. Bu kazanımın öğrencilerin yenilikçi ve farklı şekilde düşünmelerine olanak vereceği düşünülmemektedir. “Öztunç (1999: 1), yaratıcı düşünme yeteneğini; geleneksel alışılmış düşüncelerin tersine, yenilikçi ve farklı şekillerde düşünme, yeni çözümlerin ortaya konduğu bir düşünme olarak tanımlanmaktadır” (Öztunç’tan aktaran Karataş Öztürk, 2007: 3).

Bahsi geçen kazanımla öğrencilerden yenilikçi ve farklı şekilde düşünmeleri, hayal güçlerini kullanarak yeni fikirler üretmeleri beklenilmediğinden bu kazanımın yaratıcı düşünme becerisine uygun olduğu söylenememektedir.

4.3.Üçüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorum: Anlama Kazanımlarının Problem Çözme Becerisine Uygunluğu Nasıldır?

Uzmanlardan alınan görüşe göre 40 kazanımdan 11’inin problem çözme becerisine uygunluğuna bakılmıştır. Bu doğrultuda problem çözme becerisine göre incelenen kazanımlar şunlardır:

- 1.Okuduklarında yardımcı fikirleri belirler ve yardımcı fikirlerin ana fikri nasıl desteklediğini açıklar.
- 2.Metinler arası karşılaştırma yapar.
3. Çoklu medya kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.
4. Okuduğunu anlamlandırmada görsellerden yararlanır.
- 5.Bilgilendirici metinlerde gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmiş görüşleri, gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmeyen görüşlerden ayırt eder.
- 6.Okuduklarında anlatım biçimlerini ve düşünceyi geliştirme yollarını fark eder.
- 7.Bilgilendirici metinleri çözümler.
- 8.Yazarın metindeki bakış açısını belirler.
- 9.Hikâye edici metinlerde olay örgüsünü çözümler.

10.Bilgilendirici metinde sunulan gerekçeleri ve kanıtları değerlendirir.

11.Aynı konu üzerinde birbiri ile çelişen bilgileri/görüşleri analiz eder.

Okuduklarında yardımcı fikirleri belirler ve yardımcı fikirlerin ana fikri nasıl desteklediğini açıklar.

“Problem çözmeye, kişinin kendisiyle ve çevresiyle uyum sağlayabilmesi için problemin kaynağını bulma, alternatif çözüm üretme yeteneği ve karar verme sürecidir” (Çelikkaleli ve Gündüz, 2010: 362).Yardımcı fikirler ana fikri destekleyen yapılardır. Yardımcı fikirlerin ana fikri hangi yönlerden desteklediğini belirlemek için öncelikle yardımcı fikirleri bulmak gerekmektedir. Yardımcı fikirlerin ve yardımcı fikirlerin ana fikri desteklemesi, problem unsuru olmadığı için ve problemin çözümü için de alternatifler aramayı gerektirmediğinden öğrenciler bu kazanıma ulaşmak için problem çözme becerilerinden çok eleştirel düşünme becerilerini kullanabilirler. Kaya'nın (2010: 31) da belirttiği gibi “problem çözmeye, karşılaşılan sorunlar ya da belirsizlikler karşısında zihinsel süzgeçlerden geçirilen alternatif olası çözüm önerilerinin oluşturulduğu üst düzey bilişsel beceriler olarak anlamlandırılmaktadır.” “Okuduklarında yardımcı fikirleri belirler ve yardımcı fikirlerin ana fikri nasıl desteklediğini açıklar.” kazanımı herhangi bir sorun ya da belirsizlik oluşturan yapılara sahip değildir. Yukarıda ifade edilenlerden dolayı bu kazanımın problem çözme becerine uygun olmadığına ulaşılmaktadır.

Metinler arası karşılaştırma yapar.

Metinler arası karşılaştırma yapmak demek, herhangi bir metin okunduğu zaman daha önceden okunan metinlerden elde edilen bilgilerin göz önünde bulundurulması ve bu bilgilerin okunan metinle irtibatının sağlanmasıdır. Metinler arasında karşılaştırma yapılarak bu metinlerin ortak veya farklı yönleri ortaya konulabilir. Öğrenciler okudukları metin üzerinde anlama ve anlatma çalışmaları yaptıkları zaman daha önceden edindikleri bilgilerden de faydalanabilirler. Okudukları bir metinle daha önceden bilgi edindikleri metinleri karşılaştıran öğrenciler, bilgilerin yanlışlığı, karşıt ifadeler gibi birtakım problemlerle karşılaşabilirler. Martinez'e (1998: 605) göre “bir

problemlerle karşılaştığı zaman, daha önceki öğrenmelerin yeniden düzenlenerek yeni karşılaşılan duruma uyarlanması ve bu duruma çözüm getirilmesi süreci ise problem çözme olarak tanımlanabilir. Başka bir ifadeyle problem çözme, sonucun belirsiz olduğu durumlarda, doğru sonuca ulaşmak için yapılan bilişsel arayıştır.” (Martinez’den aktaran Gömlüksiz ve Kan, 2007: 53-54) Metinler arası karşılaştırma yaparken doğru bir çıkarım yapılarak ortaya çıkan problemin çözümüne gidilebilir. Bu doğrultuda problemlerin olduğunun tespiti ve çözümü öğrencilerin problem çözme becerisini ortaya çıkarır.

Çoklu medya kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.

Çoklu medya kaynakları vasıtasıyla her geçen gün gittikçe büyüyen ve karmaşıklaşan bilgi kümeleriyle karşı karşıya kalmaktayız. Çoklu medya kaynağından edinilen bilgi, olay veya durumların gerçekliğinin olup olmadığı doğru bilgiler edinmemizle alakalıdır. Bu nedenle öğrencilerin doğru ve güvenilir bilgiler edinmeleri için çoklu medya kaynaklarındaki bilgileri sorgulamaları gerekmektedir. Doğruluğu ve güvenilirliğinden emin olunmayan bilgiler okuyucu için problem oluşturur. Bu problemin çözümü için en mantıklı yolun seçilmesi gerekmektedir.

Kan (2006) problem çözme aşamasında kalan bireyin en mantıklı çözüm yolunun ne olduğu ve problem karşısında nasıl davranması gerektiği konusunda karar vermek durumunda olduğunu ifade etmektedir. Bu nedendir ki problem çözme becerisine karar verme becerisinin de dâhil olduğunu ve bu aşamada yaşanacak bir kararsızlığın bireyin problem çözme becerilerinin zayıflamasına neden olabileceğini de eklemektedir. “Çoklu medya kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.” kazanımıyla öğrenciler bir problem çözme süreci içine girerler. Bu süreçte problem çözme becerisine karar verme becerisi de dahil olmaktadır. Çünkü bilgilerin doğruluğunun tespiti için başka hangi kaynaklara başvurulacağı hangi bilgiler arasında tutarlılık, hangileri arasında çelişki olduğunu seçmek karar vermeyi de gerektirecektir.

Okuduğunu anlamlandırmada görsellerden yararlanır.

Bir metnin içeriğini yansıtan öğeler olarak tanımlayabileceğimiz görseller, okuyucunun okuyacağı metin üzerine fikir yürütmesini sağlamasında önemli rol oynar. Metnin bir bakıma özeti olan görseller okuyucunun okuma öncesi, sırası ve sonrası için

metinle karşılaştırılabileceği unsurlardır. Görsellerin metinde anlatılanları ne kadar yansıttığı önemlidir. Okuyucunun metinden edindiği bilgilerin karşısına dikilecek görsellerle ilgili sorunlar, edindiği bilgileri sorgulamasına ve belki de şüpheye düşmesine sebep olur. Aksoy'un (2003: 83) belirttiği gibi "bir kimsenin istenilen bir amaca varmak maksadıyla topladığı mevcut güçlerinin karşısına dikilen engele problem denir. Bir kimse ne zaman belli bir amaç veya anlayışa erişmek için çaba harcarken bazı engellerle karşılaşılıyor ise onun için bir problem var demektir." Problemlerle karşılaşan bireylerin problemin üstesinden gelebilmeleri problem çözme becerilerinin yeterliliği ile ölçülebilir. "Okuduğunu anlamlandırmada görsellerden yararlanır." kazanımı ile öğrencilerin karşılaşılabilecekleri olası problemlerin çözümü için, problem çözme becerilerini kullanacakları sonucuna ulaşılabilir.

Bilgilendirici metinlerde gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmiş görüşleri, gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmeyen görüşlerden ayırt eder.

Kalaycı'ya (2001: 8) göre "problemler genellikle belirsizlik, doğruluk ve gerçekliğinden emin olunmayan durumlardan, güçlük içeren sorunlar ve ilişkilerden oluşur. Bir diğer anlamıyla problem; gerginlik, dengesizlik, uyumsuzluk, belirsizlik durumudur. Onları problem durumuna getiren de bu özellikleridir" (Akt.Kaya, 2010: 26). Bilgilendirici metinlerde gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmeyen görüşler doğruluk ve gerçekliğinden emin olunmayan görüşlerdir. Gerçekliğinden emin olunmayan görüşlerde bir belirsizlik söz konusudur. Bu durum da problem denilen olguyu ortaya koymaktadır. Bir yerde problem varsa onun çözümü için de çaba vardır ve bu çaba problem çözme becerisi olarak adlandırılabilir. "Bilgilendirici metinlerde gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmiş görüşleri, gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmeyen görüşlerden ayırt eder." kazanımı ile ortaya konulan problemin çözümü için yapılacak olan çabalar ve bir sonuca ulaşmak, öğrencilerin problem çözme becerilerini ön plana çıkarmaktadır.

Okuduklarında anlatım biçimlerini ve düşünceyi geliştirme yollarını fark eder.

Problem çözme, bireyin karşılaşılan probleme karşı zihinsel ve fiziksel becerilerini kullanarak probleme yönelik çözümler üretmesi olarak tanımlanabilir. Öğrencilerin okudukları metinlerde yer alan anlatım biçimlerini ve düşünceyi geliştirme

yollarını fark etmeleri, metnin yazarının metni oluşturma amacını belirlemeleriyle bağlantılıdır. Yazarın metni bilgi vermek için mi yoksa bir olayı veya durumu karşılaştırmak için mi yazdığı anlatım biçimlerini ortaya çıkarır. Yazarın seçtiği anlatım biçimi, okuyucunun metni daha iyi anlamasını sağlayarak düşünceyi geliştirme yollarını da gün yüzüne çıkarır. Öğrencilerin anlatım biçimlerini ve düşünceyi geliştirme yollarını fark etmelerinde karşılaşılan bir problem olmadığı için buna yönelik çözümler geliştirmeleri de gerekmemektedir. Şahin'in (2004: 166) aktardığına göre Stevens (1998: 12-17) problem çözme sürecinin aşamalarını aşağıdaki gibi sıralamaktadır:

1. Problemin anlaşılması,
2. Gerekli bilgilerin toplanması,
3. Problem in köküne inilmesi,
4. Çözüm yollarının ortaya konulması,
5. En iyi çözüm yolunun seçilmesi,
6. Problemin çözülmesi.

Bu kazanımın içerisinde bir problem olmaması ve bu nedenle de öğrencilerin problem çözme aşamalarından geçmemesi nedeniyle bu kazanımın problem çözme becerisine uygun olduğu söylenememektedir.

Bilgilendirici metinleri çözümler.

“Problem, düşünme süreçlerinde meydana gelen belirsizliklerin ortaya çıkarılması olarak kabul edildiğinde; problemin çözümü de bu belirsizliklerin ortadan kaldırılması olarak açıklanabilir. Bir problemle karşılaşıldığında belirsizlikleri ortadan kaldırmak amacıyla; durumun analiz edilmesi, çözüm için gerekli bilgilerin toplanması ve seçilen bilgilerin çözüme götürecek biçimde düzenlenerek kullanılması gerekecektir” (Kaya, 2010: 26). “Bilgilendirici metinleri çözümler.” kazanımının içeriğinde herhangi bir belirsizlikten söz edilemez. Öğrencilerin bu kazanıma ulaşmaları için bilgilendirici metinlerin yapılarını öğrenmeleri ve duruma uyarlamaları yeterli olacaktır. Bu nedenle “Bilgilendirici metinleri çözümler.” kazanımının problem çözme becerisine uygun olmadığı söylenebilir.

Yazarın metindeki bakış açısını belirler.

Hâkim, kahraman, gözlemci bakış açısı olarak sıralayabileceğimiz bakış açıları yazarın metni nasıl işlediğiyle alakalıdır. Öğrencilerin yazarın metindeki bakış açısını belirlemeleri, bu bakış açılarının özelliklerinin neler olduğunu öğrenmelerini ve metin üzerinde gerekli olan incelemeleri yapmalarını gerektirir. Öğrenciler bu süreçte öğrendikleri bilgileri metne transfer edememe gibi küçük çaplı güçlüklerle karşılaşabilirler, ancak bu güçlüklerin problem çözme sürecini gerektiren problemler olduğu söylenemez. “Bingham (1998) problem çözmeyi, belli bir amaca ulaşmak için karşılaşılan güçlükleri ortadan kaldırmaya yönelik bir dizi çabayı gerektiren bir süreç olarak” tanımlamaktadır. (Akt.Hezen, 2009: 75)

“Yazarın metindeki bakış açısını belirler.” kazanımının içerisinde öğrencileri problem çözme sürecine itebilecek bir problem olmadığı için bu kazanımın problem çözme becerisine uygun olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Hikâye edici metinlerde olay örgüsünü çözümler.

Hikâye edici metinler, olay, yer, zaman ve kahraman unsurlarının oluşturduğu metinlerdir. Bu metinlerde hikâyenin temelini oluşturan bir olay örgüsü mevcuttur. Olay örgüsü belirli bir zamanda ve belirli bir mekânda hikâye kahramanlarının problemlerle karşılaşması ve bu problemlerin çözümüne kadar yaşadıkları çatışma durumlarıyla oluşmaktadır. Hikâye edici metinlerde olay örgüsünü çözümlenmek bir bakıma hikâye kahramanlarının karşılaştıkları problemleri çözümlenmektedir. Okuyucunun problemin çözümünü yapabilmesi metnin tüm unsurlarını bir araya getirerek onları yeniden, farklı bir gözle bir araya getirmesidir. “John Adair’e (2000) göre problem sizin önünüze atılmış sizi engelleyen bir durumdur. Adair, problem için oldukça ilginç bir açıklama daha yapmıştır. Problemlerin birçoğunda çözümün tüm elemanlarının bulunduğunu, tek yapılması gerekenin orada duranları yeniden düzenlemek olduğunu belirtmiştir.” (John Adair’den aktaran Aksoy, 2003: 84)

Cüceloğlu’na (1999:219) göre “problemlerin çözümleri, problemin türü ve karmaşıklığına göre değişir. Bazı problemler tamamıyla mantık yöntemlerini kullanma yoluyla çözülür, bazı problemler tamamıyla duygusal olgunluğu gerektirir. Bazı problemler ise olaylara yeni bir algılama açısından bakmayı gerektirir. Problem

çözümleri arasındaki ortak yan, amaca ulaşmaya neden olan engeli ortadan kaldırmaktır”(Akt. Kaya, 2010: 27). “Hikâye edici metinlerde olay örgüsünü çözümler.” kazanımı ile öğrencilerden olay örgüsünde ortaya çıkan problemlerin ne olduğu ve nasıl bir çözüme kavuşturulduğunu tespit etmeleri için problemin ne kadar karmaşık olduğunu belirlemeleri ve problemlerle gelişen olaylara yeni bir bakış açısıyla bakmaları beklenmektedir. Bunlardan hareketle hikâye edici metinlerdeki olayları çözümlemenin öğrencilerin problem çözme becerileriyle ilişkili olduğuna ulaşılabilir.

Bilgilendirici metinde sunulan gerekçeleri ve kanıtları değerlendirir.

Bilgilendirici metinlerin amacı okuyucuyu bir konu hakkında aydınlatmak, ona yol göstermektir. Bilgilendirici metinlerde yazar ortaya attığı görüşleri gerekçelerle ve kanıtlarla destekler. Gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmeyen ya da uygun olmayan gerekçelerle ortaya atılan görüşlerin doğruluğundan şüphe edilir. Bilgilendirici metinlerde okuyucu bilgi edinme amacıyla hareket ederken doğruluğundan emin olmadığı bilgiler onun için birer problem haline gelmektedir. Bu problemle başa çıkmak için uygun bir yol izlemek problem çözme sürecini meydana getirir. Altun’un (2000: 1) belirttiği gibi “problem, temelde, bireyin bir hedefe ulaşmada engellenme ile karşılaştığı çatışma durumudur. Bu engellenme hedefe ulaşmayı güçleştirebilir. Böyle bir durumda problem çözmede, engeli aşmanın en iyi yöntemi problemin yönünü bulmaktır.” (Altun’dan aktaran Zevfi, 2015: 53)

“Bilgilendirici metinde sunulan gerekçeleri ve kanıtları değerlendirir.” kazanımı ile öğrencilerin gerekçelerle ve kanıtlarla sunulan bilgileri değerlendirmeleri aşamasında karşılaştıkları problemi çözmeleri için problemi tanımlamak, problemle ilgili bilgileri toplamak, toplanan bilgilerden hareketle doğru çözüm yollarını belirlemek gibi aşamalardan geçmeleri onların problem çözme becerilerinin gelişmeleri açısından yararlı olmaktadır. Şahin’in (2004: 166) aktardığına göre Bingham (1998) problem çözme becerisi sürecindeki aşamaları aşağıdaki gibi sıralamıştır:

- 1.Problemi tanımak ve onunla uğraşmak gereksinimini hissetmek,
- 2.Problemi açıklamaya, niteliğini, alanını tanımaya ve onunla ilgili ikincil problemleri kavramaya çalışmak,

- 3.Problemle ilgili bilgileri toplamak,
- 4.Problemin özüne uygun düşecek verileri seçmek ve düzenlemek,
- 5.Toplanmış verilerin ve problemle ilgili bilgilerin ışığı altında çeşitli olası çözüm yollarını saptamak,
- 6.Çözüm şekillerini değerlendirmek ve duruma uygun olanlar arasından en iyisini seçmek,
- 7.Kararlaştırılan çözüm yolunu uygulamak,
- 8.Kullanılan problem çözme yöntemini değerlendirmek.

Aynı konu üzerinde birbiri ile çelişen bilgileri/görüşleri analiz eder.

Oğuzkan'a (1993: 135) göre “problem çözme becerisi yöntemi, problemi anlama ve tanımlama, varsayımsal bir çözüm biçimi tasarlama, bu çözüm biçimini doyurucu kanıtlar buluncaya kadar deneme gibi etkinlikleri kapsayan düşünme ve uygulama yoludur” (Akt.Şahin,2004:166). Öğrenciler okudukları metindeki konu üzerinde birbiriyle çelişen bilgilerle veya görüşlerle karşılaşabilirler. Bu durum var olan bir problemin habercisidir. Bu problemin çözümü için birbiri ile çelişen bilgileri/görüşleri ayırt etmek gerekir. Öğrenciler öncelikle hangi görüşlerin, hangi yönlerden birbirleriyle çeliştiklerini bulmalıdır. Yani burada yapılan asıl şey problemi tanımlamadır. Ardından bilgilerin/görüşlerin birbirleriyle çelişiyor olduklarını destekleyen verilerin elde edilmesi ve bunların kanıt niteliğinde olması gerekmektedir.

“Aynı konu üzerinde birbiri ile çelişen bilgileri/görüşleri analiz eder.” kazanımı yoluyla bir konu üzerinde birbiri ile çelişen bilgileri veya görüşleri analiz etmek için bahsi geçen konu üzerinde tecrübe sahibi olunması gerekir. Tecrübeler doğrultusunda bilgiler veya görüşler üzerinde belirsizlik yaşanması ve bu belirsizlik sonucu bir problemin olduğu, problemin tanımının yapılması, problem üzerine araştırma yapıp kanıtlara ulaşılması, genel bir yargıya varması da öğrencinin bir problem çözme sürecine girdiğini göstermektedir. Aksoy'un (2003: 91) aktardığına göre Barth'ın (1997) önerdiği problem çözme aşamaları şöyledir:

- 1.Tecrübe aşaması

- 2.Çeşitlilik ve belirsizlik aşaması
- 3.Problemi belirleme aşaması
- 4.Denence oluşturma aşaması
- 5.Araştırma ve kanıtlama aşaması
- 6.Genelleme aşaması

4.4.Dördüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorum: Anlama Kazanımlarının Araştırma Becerisine Uygunluğu Nasıldır?

Uzmanlardan alınan görüşe göre 40 kazanımdan 8'inin araştırma becerisine uygunluğuna bakılmıştır. Bu doğrultuda araştırma becerisine göre incelenen kazanımlar şunlardır:

- 1.Metinler arası karşılaştırma yapar.
2. Çoklu medya kaynaklarının güvenilirliğini sorgular
- 3.Bir bilgiye veya içeriğe erişmek için basılı ve dijital içeriklerde içindekiler ve sözlük bölümünü kullanmayı bilir.
- 4.Okuduğunu anlamlandırmada görsellerden yararlanır.
- 5.Öyküleyici metinlerde bölümler ve sahneler ilerledikçe olayların nasıl geliştiğini ve olayların akışı içinde kahramanların davranışlarının/tepkilerinin nasıl değiştiğini belirler.
- 6.Bilgilendirici metinlerde gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmiş görüşleri, gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmeyen görüşlerden ayırt eder.
- 7.Hikâye edici metinlerde olay örgüsünü çözümler.
- 8.Aynı konu üzerinde birbiri ile çelişen bilgileri/görüşleri analiz eder.

Metinler arası karşılaştırma yapar.

Metinler arası karşılaştırma yapacak öğrenciler, okudukları bir metni bir başka metinle ilişkilendirme gereği hissedebilirler. Disiplinler arası bir anlayış doğrultusunda

okunan bir metnin ilişkili olduğu başka bir metin ile karşılaştırılması için o metnin üzerine araştırma yapılması ve benzer noktalarının veya farklı oldukları kısımların bir araştırma neticesinde ortaya konulması mümkündür. Örneğin bir öğrenci okuduğu bir tarihi konuyla ilgili metnin, daha önce okuduğu bir başka metnin içeriğinde olduğunu fark edip o metnin üzerine araştırma yapabilir. Okuyucunun okuduğu metinle araştıracağı metin arasındaki bağlantıyı gün yüzüne çıkarmak amacıyla konu üzerine veri toplaması, elde ettiği verileri düzenlemesi, verilerden hareketle bir sonuca ulaşması araştırma becerisiyle bağlantılıdır. “Hotaman (2008: 47), araştırma becerisinin dört temel boyutu olduğunu vurgulamaktadır. Bunlar; veri toplama, verileri düzenleme, verileri işleme ve sonuçları iletimdir. Verileri toplama aşamasında gözlem, araştırma, referans gösterme, soru sorma, görüşme, tarama, kaynakları yorumlama ve teknolojik beceriler işe koşulabilir. Verilerin düzenlenmesi aşamasında sınıflama, sıralama, verileri düzenlemek için teknolojiyi kullanma vb. becerileri kullanmak gerekecektir” (Hotaman’dan aktaran Zevfi, 2015: 57-58). Bunlardan hareketle metinler arası karşılaştırma yapmak için araştırma becerisinin yanında başka becerilerin de kazanılabileceği ifade edilmektedir.

Çoklu medya kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.

“Güneş (2007: 65) araştırma becerisini, doğru ve anlamlı sorular sorarak problemi fark etme ve kavrama, problemi çözmek amacıyla neyi ve nasıl yapması ile ilgili araştırma planlaması yapma, sonuçları tahmin etme, çıkabilecek sorunları göz önüne alma, sonucu test etme ve fikirleri geliştirmeyi kapsar olarak tanımlamaktadır” (Akt. Hezen, 2009: 80). Çoklu medya kaynaklarından elde edilen bilgilerin güvenilir olup olmadığından şüphe edilmesi, var olan bir problemin fark edilmesini beraberinde getirmektedir. Bu problemi çözmek amacıyla nasıl bir yol izleneceği ile ilgili araştırma yapmak, araştırma sonucu elde edilenleri test etmek söz konusu olur. Çoklu medya kaynaklarından elde edilen bilginin güvenilirliğini sorgulamak için başka çoklu medya kaynaklarından araştırma yapılarak bilginin doğruluğu teyit edilebilmektedir. “Çoklu medya kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.” kazanımı ile öğrencilerin çoklu medya kaynaklarını araştırmaları, hangi kaynağın verilen bilgileri doğru olarak yansıttığını belirlemeleri araştırma becerilerini geliştirmede rol oynar.

Bir bilgiye veya içeriğe erişmek için basılı ve dijital içeriklerde içindekiler ve sözlük bölümünü kullanmayı bilir.

Bir bilgiye veya içeriğe erişmek eğiliminde olan öğrenciler kendilerini bir araştırma süreci içinde bulacaktır. Araştırma yapacak öğrenciler araştırdıkları bilgi veya içeriğe ne kadar az sürede erişirlerse bu durum onlar için zaman yönünden kâr sağlamaktadır. Bir kitabın içinde yer alan konular içindekiler kısmında gösterilmiş olur. Buradaki amaç okuyucunun ulaşmak istediği bilgiye kolaylıkla ulaşmasını sağlamaktır. Kitaplar basılı materyaller olabileceği gibi dijital ortamlarda da sunulabilmektedir. Basılı ve dijital içeriklerde içindekiler bölümünü kullanmak araştırma becerisinde bir görev tanımı olarak değerlendirilebilir. Ayrıca içindekiler kısmını kullanmayı bilmek ve bir sözlükten herhangi bir kelimeyi araştırmak da bilgi arama stratejisi olarak düşünülebilir. Bu şekilde erişilen bilgilerin kullanımı ve değerlendirilmesi de araştırma süreciyle ilişkili olabilmektedir. Ayrıca “Bir bilgiye veya içeriğe erişmek için basılı ve dijital içeriklerde içindekiler ve sözlük bölümünü kullanmayı bilir.” kazanımı çalışma kitaplarında yer alacak etkinlik olarak öğrencilerin araştırma becerilerini geliştirmelerine olanak sağlayabilir. Büyüköztürk’e (1999: 258) göre “günümüzde bilimsel eğitimin temel özellikleri sayılırken problemi tanımlama ve çözüme, araştırma tekniklerini kullanabilme becerileri ve araştırmaya yönelik olumlu tutumlar öne çıkmaktadır. Çağdaş bir bireyin bu özelliklere sahip olabilmesi ancak eğitimle gerçekleşebilir. Bu nedenle okul öncesi eğitimden başlayarak her tür ve düzeydeki okullarda öğrencilere araştırma becerisini kazandırmaya yönelik etkinliklerin düzenlenmesi gerekmektedir” (Akt. Örgü Yaşar,2013: 80).

Okuduğunu anlamlandırmada görsellerden yararlanır.

“Araştırma, bir problemi çözmek amacıyla planlı olarak gerçekleştirilen veri toplama, çözümlenme, yorumlama ve değerlendirme işlemlerini kapsayan bir süreçtir” (Seyidoğlu, 2003: 3;Kan, 2006). Öğrencilerin okuduklarını anlamlandırmada görsellere başvurması okuduklarında anlam veremediklerine açıklayıcı işlev görmektedir. Görselleri yorumlama ve okunanlardan hareketle değerlendirme işlemi, bir problemi çözmek amacıyla gerçekleştirilen bir sürecin içerisinde yer almadığı için bu kazanımın araştırma becerisiyle tamamen ilişkili olduğu söylenememektedir.

Öyküleyici metinlerde bölümler ve sahneler ilerledikçe olayların nasıl geliştiğini ve olayların akışı içinde kahramanların davranışlarının/tepkilerinin nasıl değiştiğini belirler.

Zevfi'ye (2015: 58) göre “araştırma becerisi; doğru ve anlamlı sorular sorarak problemi fark etme ve kavrama, araştırma konusunu belirleme, neyi nasıl yapması gerektiği ile ilgili araştırma planlaması yapma, sonuçları tahmin etme, çıkabilecek sorunları göz önüne alma, sonucu test etme ve fikirleri geliştirmeyi kapsar.” “Öyküleyici metinlerde bölümler ve sahneler ilerledikçe olayların nasıl geliştiğini ve olayların akışı içinde kahramanların davranışlarının/tepkilerinin nasıl değiştiğini belirler.” kazanımını çözümlenmek öğrencinin doğru ve anlamlı sorular yoluyla olay unsurunu şekillendiren problemin ne olduğunu fark etmesiyle başlamaktadır. Problemin çözümü için yapılan girişimleri takip ederek çıkabilecek sorunları göz önünde bulundurmak ve sonucu tahmin etmek de “Öyküleyici metinlerde bölümler ve sahneler ilerledikçe olayların nasıl geliştiğini ve olayların akışı içinde kahramanların davranışlarının/tepkilerinin nasıl değiştiğini belirler.” kazanımının öğrencileri bir araştırma sürecinin içine çekebileceğini ortaya koymaktadır.

Bilgilendirici metinlerde gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmiş görüşleri, gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmeyen görüşlerden ayırt eder.

“Karasar (2003: 45), bireyin araştırarak aktif hale geldiğini ve daha iyi öğrendiğini belirtirken araştırmanın aynı zamanda bir problem çözme süreci olduğunu belirtmektedir” (Akt. Kan, 2006: 62). Bilgilendirici metinlerde gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmemiş görüşlerin ortaya konması öğrencinin bir araştırma sürecine girerek aktif öğrenme gerçekleştirilmesiyle sonuçlanabilir. Ayrıca gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmemiş görüşler okuyucu için birer problem niteliğindedir. Problemin çözümü için yapılacak faaliyetlerde araştırma becerisinden de yararlanır.

Bilgilendirici metinlerde öne sürülen görüşlerin desteklenmesi amacıyla kullanılan gerekçelerin ve kanıtların öne sürülen görüşler ile mantıklı bir ilişkisinin olması gerekir. “Bilimsel bilgi, deneyime dayalı iki olay arasında neden sonuç biçiminde akli bağ kurmanın bir sonucudur. Herkesçe kabul edilen, kanıtlanan ve istenildiğinde tekrarlanabilen deneyimler sonucu iki olay arasında neden-sonuç veya nedensellik bağı

kurulduğunda, bilimsel bilgi elde edilmiş olur” (Şen, 2005: 345). “Bilgilendirici metinlerde gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmiş görüşleri, gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmeyen görüşlerden ayırt eder.” kazanımıyla bilimsel bir ilişkinin var olup olmadığını ortaya koyarak bilgilendirici metinlerde gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmiş görüşleri, gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmeyen görüşlerden ayırt etmek öğrencilerin bir araştırma sürecine girmelerini sağlayabilir.

Hikâye edici metinlerde olay örgüsünü çözümler.

“Araştırma bir amaca ve bir sorunu çözmeye yönelik, belirli aşamalar içerisinde ve bir düzen dâhilinde yapılan çalışmalardır” (Arıkan, 1995:9; Şen, 2005: 345). Hikâye edici metinlerdeki kurgusal öğrencilerin olay örgüsünü çözmeleri için onları araştırmaya yöneltmektedir. Bu araştırma, olay örgüsünün içinde bulunan kahramanların tanımlanması, hikâye kahramanlarının olayların gelişimiyle birlikte verdikleri tepkileri belirlemeye yönelik bir amaç dâhilinde ve bir düzen içinde ortaya konan çalışmaları kapsamaktadır.

“Hikâye edici metinlerde olay örgüsünü çözümler.” kazanıma ulaşmak olay örgüsünü meydana getiren olaylar arasındaki ilişkiyi ortaya koyan verileri toplamayı, yorumlamayı ve eldekilerden hareketle değerlendirme de içine alan bir süreci içermektedir. Bu şekilde hareket eden öğrencilerin olay örgüsünü çözümlene girişimlerinin araştırma becerileriyle iç içe olacağı söylenebilir. “Araştırma, bir problemi çözmek amacıyla planlı olarak gerçekleştirilen veri toplama, çözümlene, yorumlama ve değerlendirme işlemlerini kapsayan bir süreçtir” (Kan, 2006: 62)

Aynı konu üzerinde birbiri ile çelişen bilgileri/görüşleri analiz eder.

Aynı konu üzerinde birbiri ile çelişen bilgiler veya görüşler okuyucu için problem teşkil eder. Böyle bir problemin çözümü araştırma sürecinden bağımsız düşünülemez. Birbiri ile çelişen bilgiler veya görüşlerin neden ortaya çıktığı ve hangi yönlerden birbirleriyle çeliştikleri üzerine yapılan bir çalışmayla gerekli ve yeterli dayanaklara ulaşılabilir. Bu şekilde yapılan bir analiz, öğrencilerin gerek problem çözme gerekse de araştırma becerilerinin gelişmesinin yanında onları aktif bir öğrenme süreci içerisine de çeker. “Açıkgöz (2003b: 355) de araştırma ve problem çözme arasındaki paralelliği vurgulayarak araştırma yoluyla öğrenmenin bireyin temel

becerilerini geliştireceğini belirtmiştir. Bu görüşlere dayanarak araştırma yapmanın, bireyin rahatsızlık duyduğu bir duruma ilişkin veri toplaması, topladığı verileri bir araya getirerek ve değerlendirerek bir sonuca ulaşması gibi bir takım süreçleri gerektirdiğini söylemek mümkündür. Bu süreçlerin ve kullanılacak becerilerin problem çözmeye yakın ilişkili olduğu görülmektedir. Birey araştırma becerilerini kullanırken hem onları geliştirir hem de ‘yaparak öğrenme’ ilkesine uygun olarak etkili öğrenmeyi gerçekleştirmiş olur” (Açıkgöz’den aktaran Kan, 2006: 62).

4.5. Beşinci Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorum: Anlama Kazanımlarının Karar Verme Becerisine Uygunluğu Nasıldır?

Uzmanlardan alınan görüşe göre 40 kazanımdan 9’unun karar verme becerisine uygunluğuna bakılmıştır. Bu doğrultuda karar verme becerisine göre incelenen kazanımlar şunlardır:

- 1.Okuduklarının konusunu ve ana fikrini/ana duygusunu belirler.
- 2.Başlık ve içerik uyumunu sorgular.
3. Gerçek ve kurguyu ayırt eder.
4. Okuduğu metnin türünü belirler.
- 5.Öyküleyici metinlerde bölümler ve sahneler ilerledikçe olayların nasıl geliştiğini ve olayların akışı içinde kahramanların davranışlarının/tepkilerinin nasıl değiştiğini belirler.
- 6.Bilgilendirici metinlerde gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmiş görüşleri, gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmeyen görüşlerden ayırt eder.
- 7.Aynı konuda yazılmış farklı türlerdeki bilgilendirici metinleri karşılaştırır.
- 8.Okuduklarındaki söz sanatlarını bulur.
- 9.Çoklu medya kaynaklarındaki mesajları anlar ve değerlendirir.

Okuduklarının konusunu ve ana fikrini/ana duygusunu belirler.

Bir metnin konusunu belirlemek o metinde yazarın düşüncelerini şekillendiren yapıyı çözmek olarak kabul edilebilir. Metnin konusunu anlamadan metnin ana fikrini veya ana duygusunu belirlemenin mümkün olacağından söz edilemez. Okuyucu için bir metnin konusunu belirlemek okunan metin üzerine anlam kurma sürecini başlatmaktadır. Bir metnin konusunu belirlemek hedefiyle metnin konusu üzerine fikir oluşturmak, daha önce karşılaşılmamış bir konu ise bilgi toplamak ve konunun ne olduğuna karar vermek gerekmektedir. Ayrıca bir metnin ana fikrinin veya ana duygusunun ne olduğunu da belirlemek, onlar üzerine yeri geldiğinde bilgi toplamayı, bu bilgilerden hareketle bir fikir oluşturmayı ve tüm bu aşamalardan sonra metnin ana fikrini/ana duygusunu belirlemeye yönelik etkinlikler, sorular yoluyla uygulama yapmayı kapsamaktadır. Kan'ın (2006: 68) aktardığına göre “Adair (2003: 9-10) karar verme sürecini ‘beş nokta planı’ adını verdiği bir modelle açıklamıştır. Bu modele göre karar verme, modelin adından da anlaşılacağı gibi beş aşamada gerçekleşirken; aynı zamanda bu aşamalar temel karar verme becerilerini kapsamaktadır. Bu adımlar; hedefi tanımlamak; bilgi toplamak; fikir oluşturmak; değerlendirmek/karar vermek ve son olarak da uygulama becerilerini kapsamaktadır.” Bunlardan yola çıkarak “Okuduklarının konusunu ve ana fikrini/ana duygusunu belirler.” kazanımının öğrencilerin karar verme becerilerini kullanmalarını gerektirebileceğine ulaşılmaktadır.

Başlık ve içerik uyumunu sorgular.

“Karar verme bireylerin eylemlerinde düşünme, tartışma ve hesaplama sonucunda girilen eylemleri ifade eder” (Onaran, 1971: 4; Emhan,2007: 215). Bir metnin başlığının metnin içeriği yansıtması başlık ve içeriğin uyumlu olduğu anlamına gelir. Öğrencilerin bir metnin başlığının içerikle olan uyumunu sorgulaması ve bunun sonucunda başlık ve içeriğin uyumlu olup olmadığıyla ilgili bir yargıya varması onların karar verme sürecinin içine girdiklerinin göstergesidir. Çünkü öğrenciler bu süreçte düşünme eylemini gerçekleştirip zihnen bir tartışma yaşayarak bir değerlendirme yaparlar. Metnin içeriğinin okunup tam anlamıyla anlaşılması da öğrencilerin karar verme sürecinde eleştirel düşünme becerilerini kullanmalarında ve elde edilenlerle başlık arasındaki uyuma karar vermelerinde önemlidir. Böylece “Başlık ve içerik uyumunu sorgular.” kazanımının öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin ortaya

konması neticesiyle karar verme davranışını meydana getirebileceği görüşüne varılmaktadır.

Gerçek ve kurguyu ayırt eder.

Zevfi'ye (2015: 58) göre “karar verme davranışı, karar verilmesi gereken bir durumun farkına varılması ile başlayan ve bireyin durum karşısında ne zaman ve nasıl karar vereceğini belirlemesi ile sonlanan bir etkinliktir.” Gerçek olanlar ile kurgusal öğeler arasındaki farkın tespit edilmesi bu ikisinin ayırt edilmesine olanak sağlamaktadır. Kurgusal öğelerin hayal ürünü olduğu ve gerçek hayatta karşılaşılacak şekilde olağanüstülükler taşıdığı bilinmesi ya da sonradan öğrenilmesi okuyucu için bahsi geçen kazanıma ulaşmak amacıyla yerine getirmektedir. Yazarın okuyucunun hayal dünyasına hitap ederek onun üst bilişsel düşünmesini sağlayan kurgusal metinlerin gerçek öğelerle oluşturulan metinlerden farklı olduğunun ayırt edilmesi, öncelikle okuyucunun ikisi arasında karar vermesi gereken bir durum olduğunun farkına varmasıyla mümkün olur. Bu karar verme davranışının nasıl ve hangi durumlarda ortaya konulacağı da karar verme becerisini gerekli kılmaktadır. Yani öğrenciler okudukları metnin neresinde gerçek ve neresinden itibaren kurguya geçildiğini belirledikleri an gerçek ve kurguyu ayırt ederek karar verme becerisini kullanırlar.

Okuduğu metnin türünü belirler.

Bilgilendirici metinler, olaya dayalı metinler ve coşku veya heyecana dayalı metinler olarak sınıflandırabileceğimiz metin türlerinin her birinin diğerinden farklı veya diğerine benzer özellikleri bulunmaktadır. Öğrencinin okuduğu metnin türünü belirlemesi daha önceden edindiği bilgilerden hareketle metinlerin benzer ve farklı özelliklerini bilmesiyle gerçekleşmektedir.

Bir yazar aynı konuyu bilgilendirici bir metin, olaya dayalı bir metin ve coşku veya heyecana dayalı bir metin olarak kaleme alabilir. Yani belirlediği konuyu birçok alternatif arasından seçtiği herhangi bir metin türüyle işleyebilmektedir. “Okuduğu metnin türünü belirler.” kazanımıyla öğrenciler, yazarın hangi metin türünü seçtiğini metin türleri üzerine edinmiş olduğu bilgiler aracılığıyla seçebilmektedir. Bu seçme işlemi karar verme becerisini etkili kılmaktadır. Kan (2006: 68) karar vermeyi, “elde olanlar ve sunulanlar arasından objektif ve alternatif yollar deneyerek zekice seçimler

yapmak” şeklinde tanımlamaktadır. Öğrencilerin birçok metin türü arasından elinde olan bilgiler ve metinde sunulanlar arasından yola çıkarak okuduğu metnin türünü belirlemesi bir karar verme davranışı olarak kabul edilebilir.

Öyküleyici metinlerde bölümler ve sahneler ilerledikçe olayların nasıl geliştiğini ve olayların akışı içinde kahramanların davranışlarının/tepkilerinin nasıl değiştiğini belirler.

Kökdemir’e (2003: 4) göre “karar verme davranışının ortaya çıktığı durumlar, geleceğe yönelik tahminlerde bulunmayı, iki ya da daha fazla alternatif arasından en iyisini seçmeyi ya da kısıtlı bilgilere dayanarak akıl yürütmeyi beraberinde getirmektedir” (Akt. Kan, 2006: 67). Öyküleyici metinlerde bölümler ve sahneler ilerledikçe belirsizlik artmakta ve öğrencinin merak duygusu ön plana çıkmaktadır. Olayların nasıl gelişeceği, kahramanların olaylar karşısında takındıkları tutum, olay örgüsünü çözme girişimleri vs. öğrenci için önem kazanmaktadır. Öyküleyici metinlerde bu şekilde merak unsurlarının üst düzeyde olduğu ve öğrencinin “Öyküleyici metinlerde bölümler ve sahneler ilerledikçe olayların nasıl geliştiğini ve olayların akışı içinde kahramanların davranışlarının/tepkilerinin nasıl değiştiğini belirler.” kazanımına ulaşmak amacıyla yaptığı tahminler, öğrenciyi bir karar verme sürecine çekmektedir. Ayrıca kahramanların tanıtılması ve belli özelliklerinin verilmesi, olayın geçtiği yer ve zamanın öyküleyici metinlerde verilen bilgiler olması; bu bilgiler aracılığıyla olayların nasıl geliştiği ve olayların akışı içinde kahramanların davranışlarının/tepkilerinin nasıl değiştiğini belirlemek adına karar verme becerisiyle ilişkilidir.

Bilgilendirici metinlerde gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmiş görüşleri, gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmeyen görüşlerden ayırt eder.

Bilgilendirici metinlerin özelliği olan nesnellik ölçütünü sağlayan şey, yazarın görüşlerini gerekçelerle veya kanıtlarla desteklemesidir. Gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmeyen görüşlerin nesnellikten uzak olduğu söylenebilir. Okuyucunun gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmiş görüşleri, diğerlerinden ayırt etmesi için yazarın sunduğu görüşler üzerine bir fikir yürütmesi ve nasıl bir yol izleyeceğini belirlemesi gerekmektedir. Gerekçelerle veya kanıtlarla desteklenmeyen görüşleri de bilimsel bilgi olarak kabul etme eğiliminde olmamak için görüşleri doğru bir şekilde anlamak ve onlarla ilgili yeterli derecede bilgi toplamak son derece önemlidir. Tüm bu davranışlar

karar verme sürecinin nasıl planlanması gerektiğini öne çıkarır ve doğru bir karara varmak da karar verme sürecinin bilincinde olmakla bağlantılıdır. Tosun'a (1992: 327)göre "iyi karar verebilmek için, karar verme sürecinin nasıl oluştuğunu, hangi evrelerden geçmek yoluyla karara ulaşıldığını bilmek gereklidir. Karar süreci aslında bir fikir oluşturma, yani idrak ve yargılama sürecidir ve bu niteliğiyle de psikolojik yöne sahiptir. Ancak, etkin ve verimli bir davranış biçimi seçebilmek için gerekli araştırmaları yapmak ve bilgileri toplamak da gereklidir." (Tosun'dan aktaran Emhan, 2007: 215)

Böylece öğrencilerin "Bilgilendirici metinlerde gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmiş görüşleri, gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmeyen görüşlerden ayırt eder." kazanımıyla karar verme becerilerini kullanabilecekleri sonucuna ulaşılmaktadır.

Aynı konuda yazılmış farklı türlerdeki bilgilendirici metinleri karşılaştırır.

Aynı konuda yazılmış farklı türlerdeki metinler okuyucuya çeşitli alternatifler sunar. Okuyucu aynı konunun farklı türler aracılığıyla farklı boyutlarını ortaya koyabilir ve bilişsel yönden kendisini geliştirebilir. Aynı konuda yazılmış farklı türlerdeki bilgilendirici metinleri karşılaştırmak için farklı türlerin birbirinden farklı olan yönlerine karar vermek gerekecektir. Bu doğrultuda aynı konuda yazılmış farklı türler arasında bir seçim yapılacaktır. "Karar verme, en yalın biçimde, çeşitli alternatifler arasından seçim ve tercih yapmaktır. Daha doğrusu, etken olan eylemin seçimidir. Karar verilecek konuya ilişkin farklılık gösteren alternatifler arasında karşılaştırma yapıldıktan sonra, seçim işlemini yerine getirmek, karar verme sorununu oluşturur. Kuşkusuz karar verme, bir sorunu çözme işlemidir. Karar verme, çok yönlü bir olay içinde bulunup seçim yapmayı ifade etmektedir" (Demir-Gümüšoğlu, 1988; Emhan, 2007: 214).

Okuduklarındaki söz sanatlarını bulur.

Söz sanatları yazarın veya şairin anlatmak istediklerini daha anlaşılır kılmak, ifadelerini zenginleştirmek için başvurduğu bir yoldur. Öğrencilerin okuduklarında yer alan söz sanatlarını bulmaları söz sanatlarıyla ilgili bilgi ve birikimlerinin olmasını gerekli kılmaktadır. Hangi söz sanatlarının olduğunu bulmak söz sanatları arasında bir

karar verme durumunu ortaya çıkarsa da karar verme kavramının içerdiği olaylara ilişkin iki veya daha fazla seçenek arasında seçim yapmayı gerektirmemektedir. Budak (2000) karar vermeyi, “olaylara ilişkin olasılık hesapları yaparak iki veya daha fazla seçenek arasından bir seçim yapma yetisi, süreci veya bu amaçla kullanılan yöntem” şeklinde tanımlamaktadır (Akt.Zevfi, 2015: 58). Bu nedenle de bahsi geçen kazanımın öğrencilerin karar verme becerisini geliştirebileceği düşünülmemektedir.

Çoklu medya kaynaklarındaki mesajları anlar ve değerlendirir.

Çoklu medya kaynakları aracılığıyla okuyucuya ulaşan birtakım mesajların neler olduğunu anlamaya ve değerlendirmeye çalışan öğrenciler bu süreçte çoklu medya kaynaklarındaki mesajları eleştirel süzgecinden geçirip bir sonuca varabilirler. Eleştirel düşünme süreciyle değerlendirilen mesajların karar verme sürecinin içerdiği sorun çözmeyle ilgili olduğu söylenemez. Çünkü bu kazanımda öğrencilerden beklenen herhangi bir sorun bulup onu çözmeleri değil, sadece verilen mesajların anlaşılıp değerlendirilmesidir. Bazen çoklu medya kaynaklarıyla verilen mesajların doğru olmadığı görülebilir. Ancak bu durumda da öğrencilerden mesajları eleştirel bir yaklaşımla değerlendirmeleri beklenir. Alpugan ve diğerleri, (1995: 211) karar vermenin bir sorun çözme süreci olduğunu; sorununsa, karşımıza çıkmış olan bir engeli ifade etmekte olduğunu belirtmektedir (Akt.Emhan, 2007: 213).

5.BÖLÜM

SONUÇ VE TARTIŞMA, ÖNERİLER

Bu bölümde, çalışmadaki bulgulardan hareketle elde edilen sonuçlara ve ortaya konan önerilere yer verilmiştir.

5.1.Sonuç ve Tartışma

2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan okuma öğrenme alanı "Anlama" başlığı altındaki 40 kazanımın (5,6,7,8.sınıflar) öğretim programındaki temel becerilere uygunluğunun incelendiği bu araştırmada ulaşılan sonuçlar şöyledir:

"Okuduklarının konusunu ve ana fikrini/ana duygusunu belirler." kazanımının zihnin organize olması, okunanlardaki sebep sonuç ilişkisinin kurulması, kişinin düşünme sürecini yönetmesi, sorgulayıcı bakış açısı gerektirmesi bakımından eleştirel düşünme becerisini kazandırmaya uygun olduğu sonucuna varılmaktadır. Çelikkıran (2012: 28) çalışmasında öğrencilerin metnin konusunu ararken eleştirel düşünme becerilerini kullanarak, metinde ifade edilen düşünceyi bulmaya çalışacaklarını belirtmektedir. Ayrıca metnin konusunu buldurmada, öğretmenlerin öğrencileri çeşitli etkinliklerle üst düzey düşünmeye yönlendirmelerinin gerekliliğini de eklemektedir.

Aynı zamanda okuduklarının konusunu ve ana fikrini/ana duygusunu belirlemek okuyucu için bir hedeftir. Bu hedefe ulaşmak için bilgi toplamak, elde edilen bilgilerden hareketle bir fikir oluşturmak ve sonuç olarak bir değerlendirmeye varmak bahsi geçen kazanımın karar verme becerisine uygun olduğunu göstermektedir. Çiftçi (2010: 192) de konu, ana fikir, yardımcı fikir ve ana duygu kavramlarının tamamının metnin içeriğini ve metinde anlatılanı buldurmaya yönelik olduğunu bunun için de yorumlama ve açıklama gibi zihinsel becerilerin yanında tahmin etme, hissetme ve yargılama gibi becerilerin de kullanılması gerektiğini ifade eder. Bu kazanımın yeni bir düşünce ortaya koyma, yeni ilişkiler belirleme, özgün bir ürün ortaya koyma, bir probleme alternatif çözümler getirme gibi davranışlar ortaya koymayı gerektirmediğinden yaratıcı düşünme becerisine uygun olduğu söylenemez.

"Okuduklarında yardımcı fikirleri belirler ve yardımcı fikirlerin ana fikri nasıl desteklediğini açıklar." kazanımı yardımcı fikirleri destekleyen delilleri ve bu delillerin nedenlerini ortaya koymayı gerektirdiğinden, akıl yürütme sonucunda kanıtları

toplayarak bir değerlendirmeye varıldığından eleştirel düşünme becerisine uygundur. “Okuduklarında yardımcı fikirleri belirler ve yardımcı fikirlerin ana fikri nasıl desteklediğini açıklar.” kazanımı ile öğrenciler ana fikir ile yardımcı fikirler arasında yeni ve sıra dışı bir ilişkilendirme ortaya çıkarmadığından bu kazanımın yaratıcı düşünme becerisine uygun olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak Çelikkıran (2012: 31) yapmış olduğu araştırmada okuyucunun metindeki yardımcı fikirlerin ortak paydasını bulurken, ön bilgileriyle metindeki yardımcı fikirleri benzerlikleri ve farklılıkları yönünden karşılaştıracaklarını ve bu süreçte öğrencilerin yapılandırmacı yaklaşımın bireye kazandırmak istediği üst düzey zihinsel becerileri (eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, sorgulama v.b.) etkin olarak kullanacaklarını ifade etmektedir. Öğrencilerin bir metindeki yardımcı fikirleri ve yardımcı fikirlerin ana fikri nasıl desteklediğini belirlemeleri onların problem çözme becerilerini kullanacakları herhangi bir problem içermemektedir.

“*Başlık ve içerik uyumunu sorgular.*” kazanımı öğrencilerin yazarın düşüncesini gözden geçirerek kendi düşüncelerini zenginleştirme ve öğrencilerde ilginç sorular oluşturma, görüşlerini paylaşma imkânı sağladığından eleştirel düşünmeye uygun bulunmuştur. Başlık ve içerik uyumunu sorgulamak alışılmış kalıpları kırmak demektir. Çünkü öğrencilerin başlık ve içeriği sorgulamadan kabul etmeleri var olan kalıpları yıkmamalarıyla ilgilidir. Bahsi geçen kazanım, yeni bir düşünce sürecine girmeyi gerektirdiğinden yaratıcı düşünmeye uygundur. Ayrıca “*Başlık ve içerik uyumunu sorgular.*” kazanımı öğrencilerin başlık ve içeriğin uyumlu olup olmadığıyla ilgili bir yargıya varmalarını gerektirdiği için karar verme becerisine uygundur. Çiftçi (2010: 192-193) de başlık ve içerik ilişkisini sorgulamanın gerçekleşebilmesi için yorumlama, tahmin etme, tanımlama, yargılama ve karar verme becerilerini gerektirdiğini belirtir. Benzer şekilde, Çelikkıran (2012: 61) öğrencilerin metin başlığı ile içeriği arasındaki ilişkiyi belirlemelerinin metnin analizini gerektirdiğini ve metnin analizi sonucu metnin konusu, ana düşünce ve yardımcı düşünceler gibi unsurlar hakkında elde edilecek bilgilerle metin başlığı ile içeriği arasında ilişkinin rahatlıkla ortaya konulabileceğini ifade eder. Ayrıca öğrencilerin bu ilişkiyi bulmaya çalışırken metni yorumlayıp değerlendirdiklerini ve metinle ilgili karşılaştırmalarda bulduklarını ifade eder.

Böylelikle öğrencilerin öğretim sürecinde üst düzey zihinsel becerilerini kullanacaklarını ekler.

“Metni yorumlarken metinden aktarımlar yapar.” kazanımı ile öğrencilerin metnin içeriğini doğru kavramaları, metinden doğru çıkarımlar yapmaları ve yapılacak aktarımlardan hangisinin yorumlara uygun olduğuna karar vermeleri, sorgulayıcı bakış açısını oluşturduğundan bu kazanım eleştirel düşünme becerisine uygundur. Metni yorumlarken metinden aktarımlar yapan öğrenciler, daha önceden metinden edindiklerini yeni bir amaç için farklı şekillerde bir araya getirerek özgün bir yapı oluşturduklarından bu kazanımın yaratıcı düşünme becerisine uygun olduğu görüşü hâkimdir.

“Okuduğu metindeki kahramanların özelliklerini belirler ve karşılaştırır.” kazanımı öğrencilerin kahramanların özelliklerini belirlerken onların düşünce süreçlerini göz önünde bulundurmalarını ve kahramanların özelliklerini belirleyip karşılaştırırken çok boyutlu düşünme sürecine girmelerini gerektirdiğinden bu kazanımın eleştirel düşünme becerisine uygun olduğuna ulaşılmıştır. Yaratıcı düşünme özgün ürünler ortaya koyma, bilgiyi yeniden düzenlemeyi gerektirmektedir. Öğrencilerin kahramanların özelliklerini belirleyip karşılaştırırken kahramanların özelliklerini yeniden şekillendirmeleri beklenilmediğinden bu kazanımın yaratıcı düşünme becerisine uygun olduğu söylenememektedir.

“Metinler arası karşılaştırma yapar.” kazanımı öğrencilerin ön bilgilerini bir araya getirerek disiplinler arası bir yaklaşımı gerektirdiğinden ve metinler arasında birbirine benzeyen yönleri veya farklılık gösteren yönleri tespit etmeyi de içerisinde barındırdığından eleştirel düşünme becerisine uygun bulunmuştur. Metinler arası karşılaştırma yapan öğrenciler özgün düşünceler üretebileceklerinden ve bu şekilde alışılmış düşünce yapısından farklı düşünme yapılarını meydana getirebileceklerinden bu kazanımın yaratıcı düşünmeye de uygun olduğuna ulaşılmaktadır. Metinler arası karşılaştırma yaparken bilgilerin yanlışlığı, karşıt ifadeler gibi birtakım problemlerle karşılaşılması durumunda, öğrencilerin problem çözme becerilerini işe koşabilecekleri düşünülmektedir. Ayrıca bahsi geçen kazanımla disiplinler arası bir anlayış

doğrultusunda okunan bir metnin ilişkili olduğu başka bir metin ile karşılaştırılması için o metnin üzerine araştırma yapılması, veri toplanması, verilerin düzenlenmesi ve benzer noktalarının veya farklı oldukları kısımların bu araştırma neticesinde ortaya konulması bu kazanımın araştırma becerisine uygun olduğu göstermektedir. Çelikkıran'a (2012: 49) göre karşılaştırma düşünme becerilerinin bir etkinliğidir. Bu etkinlik öğrencilerin nesnelere, olaylar ve durumlar arasındaki benzerlik ve farklılıkları analiz edip bunlar arasındaki ilişkiyi mantık çerçevesinde ortaya koymaya dayanır. Ayrıca bu etkinlik üst düzey becerilerinin temelini oluşturur.

“Okuduklarındaki yönlendirici ifadelerin anlamda yaptığı değişikliği fark eder.” kazanımı öğrencilere okudukları metni çok yönlü sorgulayabilmeyi, okuduklarına karşı tarafsız bir yaklaşım sağlamayı kazandırması yönünden eleştirel düşünme becerisine uygundur. Ancak bu kazanım öğrencilere yeni fikirler veya yeni objeleri üretme davranışı edindirmeyeceğinden bu kazanımın yaratıcı düşünme becerisine uygun olduğu söylenememektedir. Çelikkıran (2012: 46) çalışmasında öğrencilerin metni analiz ederek olay ve düşüncelerin nasıl değiştiğinin ve bu değişikliğe neden olan kelime ve kelime gruplarının farkına vararak eleştirel bir tavırla kelimelerin cümleyi hangi yönde etkilediğini ve cümleye nasıl bir anlam boyutu kazandırdığını da göreceklarını ifade etmektedir. Metindeki yönlendirici ifadeler farklı düşünmeye yönlendiren ifadeler olarak da tanımlanır. Çiftçi(2010: 191) farklı düşünmeye yönlendiren ifadeleri dikkate almanın sorgulama dışında çözme, ayırt etme ve aydınlatma becerilerine de ihtiyaç duyduğunu dile getirir.

“Hikâye, drama veya şiirde bölümlerin, sahnelerin veya dörtlüklerin metnin bütününde nasıl ilişkilendirildiğini veya birbirini tamamladığını açıklar.” kazanımı öğrencilere farklı bakış açıları kazandırdığı, bilgilerin transferini eleştiri süzgecinden geçirerek yapabilmeyi öğrettiği ve birçok kavramı bir araya getirebilmelerini sağladığı için eleştirel düşünme becerisine uygundur. “Hikâye, drama veya şiirde bölümlerin, sahnelerin veya dörtlüklerin metnin bütününde nasıl ilişkilendirildiğini veya birbirini tamamladığını açıklar.” kazanımıyla yaratıcı düşünme davranışını ortaya çıkaran neden

sonuç ilişkisi içinde ne, nasıl gibi sorular sorulabildiğinden bu kazanımın yaratıcı düşünme becerisine uygun olduğuna ulaşılmıştır.

“Gerçek ve kurguyu ayırt eder.” kazanımı öğrencilere gerçek ve kurgu arasındaki farkı mantıklı açıklamalarla ortaya koyabilme, kurgusal olanı sorgulayıcı bir gözle inceleme imkânı tanıdığı için eleştirel düşünme becerisine uygundur. Bunun yanında öğrenciler gerçek ve kurgu arasındaki farkı ortaya koyarken okudukları metinlerin neresinden itibaren kurguya dayalı olduğu ve neresine kadar gerçeğe dayalı olduğunu belirledikleri için bu kazanım karar verme becerisine uygundur. Kurguda duygusal ve abartılı öğelerle karşılaşmak mümkündür. Çiftçi (2010: 191) çalışmasında duygusal ve abartılı öğeleri belirleyip sorgulamak için öğrencilerin karar verme becerilerine ihtiyaçları olduğunu belirtir.

“Çoklu medya kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.” kazanımı öğrencilerin bir olay, bilgi veya durumu olduğu gibi kabul etmek yerine onları eleştiri süzgecinden geçirerek onların güvenilirliğini belirlemelerini sağlamaktadır. Eleştirel düşünme bir bakıma bilginin objektif olarak doğruluğunun sınanması olarak düşünüldüğünde bahsi geçen kazanım eleştirel düşünme becerisine uygundur.

“Okuduğu metnin türünü belirler.” kazanımına ulaşmak için öğrencilerin metin türleriyle ilgili gerekli ve doğru bilgileri edinme yolunda sorgulayıcı bir araştırma sürecine girmeleri, eldeki verilerden bir sonuca ulaşmaları onların eleştirel düşünme becerilerini geliştirdiğinden bu kazanım eleştirel düşünme becerisine uygundur. Çelikkıran (2012: 43) aynı veya farklı türden birçok metni analiz eden öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini kullanarak metin türleri ile ilgi özellikleri zihinlerinde yapılandıracaklarını belirtmektedir. Metin türleriyle ilgili edindikleri bilgiler ile yazar tarafından sunulanlar arasından bir seçim yapmak da bu kazanımın karar verme becerisine uygun olduğunu göstermektedir.

“Metnin nesnel bir özetini yapar.” kazanımı eleştirel düşünme becerisinin içerisinde yer alan herhangi bir şeyi ifade ederken onları kanıtlarla desteklemek için onlarla ilgili destekleyici kanıtlar bulma ve bağlantılar kurma gerektirmediğinden ve bir metni nesnel olarak özetleme, öğrencilerde önemli derecede bir davranış değişikliği

gerektirmediğinden bu kazanımın eleştirel düşünme becerisine uygun olmadığına ulaşılmıştır.

“Öyküleyici metinlerde bölümler ve sahneler ilerledikçe olayların nasıl geliştiğini ve olayların akışı içinde kahramanların davranışlarının/tepkilerinin nasıl değiştiğini belirler.” kazanımı öyküleyici metinlerdeki bölümler ve sahnelerde yer alan olayları açıklarken ve olayların nedenlerini ortaya çıkarırken metne farklı bakış açılarıyla yaklaşıldığından, kahramanların davranışlarının nasıl değiştiğini analiz ederken bir değerlendirme sürecine girildiğinden eleştirel düşünme becerisine uygundur. Ayrıca öyküleyici metinlerde yer alan olaylar çözülmesi gereken problemler içerir. Probleme karşı ortaya çıkan duyarlılık, problemin çözümü için probleme değişik yaklaşımlar geliştirmek, olayların odağında olan kahramanların davranışlarının /tepkilerinin nasıl değiştiğini değişik yaklaşımlarla ortaya koymak bu kazanımın yaratıcı düşünme becerisine uygun olduğunu gösterir. Olayların nasıl geliştiğini ve olayların akışı içinde kahramanların davranışlarının/tepkilerinin nasıl değiştiğini belirlemek öğrencinin doğru ve anlamlı sorular yoluyla olay unsurunu şekillendiren problemin ne olduğunu fark etmesiyle başlamaktadır. Problemin çözümü için gerekli olan bilgiye ulaşmak ve sonucu tahmin etmek öğrencileri araştırma sürecine çekeceği için bu kazanım araştırma becerisine uygundur. Bunun yanında bahsi geçen kazanıma ulaşmak amacıyla yapılan tahminler, öğrencileri bir karar verme sürecine çektiği için de bu kazanımın karar verme becerisine uygun olduğu sonucuna da ulaşılmaktadır.

“Bilgilendirici metinde yazarın amacını veya konuya bakış açısını belirler.” kazanımıyla öğrenciler okudukları metnin yazılma amacını veya konuya bakış açısını örtük yapıdan bulmak için metni sorgulayıcı bir yaklaşımla incelediklerinden bu kazanım eleştirel düşünme becerisine uygundur.

“Bilgilendirici metinlerde gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmiş görüşleri, gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmeyen görüşlerden ayırt eder.” kazanımıyla bilgilendirici metinlerdeki gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmiş görüşleri, gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmeyen görüşlerden ayırt etmek bilgilerin araştırılması, sorgulanması ve mantıklı sonuçların elde edilmesini gerekli kılar. Gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmeyen görüşlerin nesnellikten uzak olması ve

bunların ayırt edilmesi bilgilendirici metinlerin eleştirel bir gözle incelenmesini gerekli kıldığından bu kazanım eleştirel düşünme becerisine uygundur. Bu kazanım metindeki öznel ve nesnel yargıların ayırt edilmesiyle ilişkilendirilebilir. Çiftçi (2010: 192) öğrencilerin nesnel yargıların sabit ve değişmez yargılar olduğunu bilmelerinin gerektiğini, öğrencilerin öznel yargı ve nesnel yargıları ayırt edebilmeleri için bunları ayrı ayrı sınıflandırması, karşılaştırması ve açıklaması gibi becerileri kullandığından bunların bilişsel becerilerin analiz basamağıyla ilişkili olduğunu ifade eder. Bilişsel becerilerin analiz basamağı öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini kullanmalarını gerektirir. Kazanımın ifade ettiği görüşler ve gerekçeler arasında farklı ve sıra dışı bir ilişkilendirme söz konusu olmadığından *“Bilgilendirici metinlerde gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmiş görüşleri, gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmeyen görüşlerden ayırt eder.”* kazanımının yaratıcı düşünme becerisine uygun olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmeyen görüşlerin doğruluğundan şüphe edildiğinden bu görüşler belirsizlik oluşturur. Problemler belirsizlik durumunda oluşurlar ve bu belirsizliğin çözümü için yapılacak çalışmalar öğrencileri problem çözme süreci içine çektiği için bahsi geçen kazanım problem çözme becerisine uygundur. Burada bahsedilen problemin çözümü için yapılacak araştırma faaliyetlerinden dolayı bu kazanımın araştırma becerisine uygun olduğuna ve araştırma sonucunda bir karara varılacağı için karar verme becerisine uygun olduğu sonucuna da ulaşılmaktadır.

“Bilgilendirici metinlerde bir cümlenin, paragrafın veya bölümün metnin bütünüyle nasıl ilişkilendirildiğini analiz eder.” kazanımında metnin bütünü oluşturulan yapıların birbirleriyle neden sonuç bağlamında mantıksal bir ilişkisi olmalıdır. Eleştirel düşünmenin boyutlarından olan mantıksal boyutun bahsi geçen kazanımla ortaya konması kazanımın eleştirel düşünme becerisine uygun olduğunu gösterir.

“Bilgilendirici metinde bir yazarın konuyu ve olayı sunuşunu başka bir yazarın sunuşuyla karşılaştırır.” kazanımında öğrencilerin farklı yazarların fikirlerini anlamaları ve farklı yazarların konuyu ve olayı hangi açılardan ele aldıklarını belirlemeleri için yaptıkları zihinsel çabalar, bu kazanımın eleştirel düşünme becerisine uygun olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin farklı yazarların sunuşlarını farklı açılardan inceleyip yeni fikirler edinmeleri bu kazanımın yaratıcı düşünme becerisine de uygun olduğunu ortaya koyar.

“Okuduklarında anlatım biçimlerini ve düşünceyi geliştirme yollarını fark eder.” kazanımı öğrencilerin derin düşünerek okuduklarında kullanılan anlatım biçimlerinin ve düşünceyi geliştirme yollarının konuya uygun olup olmadığını sorgulamaları adına eleştirel düşünme becerisine uygundur. Çelikkıran (2012: 49) da araştırma sonuçlarıyla ilgisi olduğu düşünülen çalışmada öğrencilerin düşünceyi geliştirme yollarının işlevlerine ulaşmalarının onların var olan bilgilerini kullanarak düşünceyi geliştirme yollarını aktif olarak zihinlerinde yapılandıracaklarını ifade eder. Öğrencilerin anlatım biçimlerini ve düşünceyi geliştirme yollarını fark etmeleri sürecinde, problem çözme sürecini oluşturan herhangi bir problemle karşılaşmadıkları için bu kazanımın problem çözme becerisine uygun olmadığı sonucuna varılmıştır.

“Metinden anlam çıkarırken anlamı desteklemek için metnin içeriğine en az birkaç kez doğrudan atıf yapar.” kazanımı öğrencilerin metinden çıkarılacak anlamı destekleyecek öğeleri, sorgulayıcı bir gözle metnin içindeki örneklerden, tanımlamalardan, fikirleri destekleyen kanıtları edinmelerini sağladığından bu kazanımın eleştirel düşünmeye uygun olduğuna ulaşılmaktadır.

“Hikâye edici metinlerde olay örgüsünü çözümler.” kazanımıyla öğrenciler olay örgüsünü meydana getiren olaylar arasındaki nedensellik ilişkisini tespit ederken ve olay örgüsünü meydana getiren problemi çözmeye çalışırken, eleştirel düşünme sürecine girdiklerinden bu kazanım eleştirel düşünme becerisine uygundur. Olay örgüsünün içinde bulunan sorunun tespit edilmesiyle yeni ve özgün fikirler öğrencilerin olay örgüsünü çözmelerinde ortaya çıktığından bu kazanım yaratıcı düşünme becerisine uygundur. Olay örgüsündeki problemlerin çözümü için olaylar arasında nasıl bir ilişki olduğuna karar vermek, bu kazanımın karar verme becerisine uygun olduğunu, öğrencilerin olay örgüsünü çözmeleri için yaptıkları araştırmalar da bu kazanımın araştırma becerisine uygun olduğunu göstermektedir.

“Bilgilendirici metinleri çözümler.” kazanımı ile öğrenciler bilgilendirici metinde yer alan önyargıların, varsayımların ve sunulan her türlü bilgiyi sınavı değerlendirilmede ve bu metinlerin çözümünde sorgulayıcı bir düşünce sürecine girdiklerinden bu kazanım eleştirel düşünme becerisine uygundur. Öğrencilerin bilgilendirici metinlerde yer alan konuya odaklanmalarının ve bilgilendirici metin

türlerinin özellikleri hakkında edindikleri bilgileri düşünme ortamına getirmelerinin, bilgilendirici metinlerin çözümünde yeni fikirler oluşturabileceği düşünüldüğünde bahsi geçen kazanımın yaratıcı düşünmeye uygun olduğu söylenebilmektedir. Problem çözme becerisinin problem teşkil edecek belirsizliklerin çözümü için yapılacak çabalarla ortaya çıktığı düşünüldüğünde bilgilendirici metinlerin çözümünde belirsizlik oluşturacak problemler olmadığı için bu kazanım problem çözme becerisine uygun değildir.

“Bilgilendirici metinde sunulan gerekçeleri ve kanıtları değerlendirir.” kazanımı ile öğrenciler metinde sunulan gerekçeleri ve kanıtları sorgulayarak olumlu ve olumsuz yönleriyle irdeleyip onlardan anlam çıkardıklarından dolayı eleştirel düşünmeye uygun görülmektedir. Bu kazanımın öğrencilere yeni düşünce yapıları kazandırmayacağı düşünüldüğünden yaratıcı düşünme becerisine uygun olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Bilgilendirici metinlerde öğrenciler bilgi edinme amacıyla hareket ederlerken doğruluğundan şüphe edilen bilgiler öğrenciler için birer problem haline gelebilmektedir ve bu problemin çözümü öğrencilerin problem çözme becerileriyle bağlantılı olduğundan bu kazanım problem çözme becerisine uygundur.

“İki farklı yazarın aynı konuda yazılmış aynı türdeki bilgilendirici metinlerini karşılaştırır.” kazanımı ile öğrenciler farklı yazarların bilgilendirici metinlerde olması gereken kanıtların doğruluğunu ve dayanaklarını mantıksal bir tutarlılık içinde değerlendirdikleri ve farklı seçenekler arasında açık fikirli davranarak bir sonuca ulaştıkları için bu kazanım eleştirel düşünme becerisine uygundur.

“Aynı konuda yazılmış farklı türlerdeki bilgilendirici metinleri karşılaştırır.” kazanımı öğrencilerin aynı konuda yazılmış farklı türlerdeki bilgilendirici metinleri karşılaştırmalarını farklı türlerin özelliklerini iyi bilerek, bu özelliklerin konuyu işleme sürecinde kendisine ne kadar yer edindiğini analitik olarak değerlendirmeleri nedeniyle bu kazanım eleştirel düşünme becerisine uygundur. Öğrenciler aynı konuda yazılmış farklı türlerdeki bilgilendirici metinleri karşılaştırırken ortaya özgün bir ürün koymadıklarından bu kazanım yaratıcı düşünme becerisine uygun değildir. Öğrenciler aynı konuda yazılmış farklı türlerdeki bilgilendirici metinleri karşılaştırmak için farklı türlerin birbirinden farklı olan yönlerine karar vereceklerinden bu kazanım karar verme becerisine uygundur.

“*Aynı konu üzerinde birbiri ile çelişen bilgileri/görüşleri analiz eder.*” kazanımı ile öğrenciler çelişkili bilgileri veya görüşleri analiz ederek, bilgiler arasında bağımsız düşünce geliştirebilirler. Çelişen bilgiler ve görüşler problem olarak algılandığında öğrenciler problemin çözümü için mantıklı, şüpheli ve doğru akıl yürütme gerçekleştirmektedirler. Bu sebeple “*Aynı konu üzerinde birbiri ile çelişen bilgileri/görüşleri analiz eder.*” kazanımı hem eleştirel düşünme hem de problem çözme becerisine uygundur. Ayrıca yukarıda bahsedilen problemin çözümü için bir sonuca varmak, bu kazanımın karar verme becerisine uygun olduğunu göstermektedir.

“*Çoklu medya kaynaklarındaki mesajları anlar ve değerlendirir.*” kazanımı öğrencilere çoklu medya kaynakları aracılığıyla elde ettikleri bilgileri bir süzgeçten geçirerek içlerinde önemli, doğru ve yararlı olanları belirlemelerini sağladığından eleştirel düşünme becerisine uygundur. Ancak bu kazanımın karar verme becerisinin ortaya çıkacağı herhangi bir sorun içermediğinden karar verme becerisine uygun olduğu söylenemez.

“*Kurgu metinler ile anonim eserleri karşılaştırır.*” kazanımı öğrencilerin bu iki eserin ne oldukları ile ilgili bilgi elde edinmelerini, iki eser arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları belirlemelerini, akıllarda oluşan sorulara doğru cevaplar bulmalarını ve tüm bunlardan hareketle bir sonuca ulaşmalarını sağladığından eleştirel düşünme becerisine uygundur. Bu kazanımla öğrencilerden elde edilen bilgilerle farklı metinleri genel bir bakışla karşılaştırmaları beklenmektedir ve bu da yenilikçi ve farklı bir düşünme süreci gerektirmediğinden bahsi geçen kazanım yaratıcı düşünme becerisine uygun değildir.

“*Okuduğunu anlamlandırırken görsellerden yararlanır.*” kazanımıyla öğrenciler okuduklarını anlamlandırırken kullanılan görsel öğeleri yeni ilişkiler içinde tasvir ederek orijinal fikirler üretebileceklerinden bu kazanım yaratıcı düşünme becerisine uygundur. Çiftçi (2010:192) öğrencinin resim yardımıyla metne anlam vermesi, anlamadığını görsel yardımıyla anlaması için karşılaştırma ve yorumlama becerileri yanı sıra tamamlama ve tasvir etme becerilerini de kullanması gerektiğini belirtir. Görsellerin metinde anlatılanları yanlış veya eksik yansıttığı durumlarda, öğrencilerin böyle bir problemin çözümü için problem çözme becerisinden yararlanabilecekleri düşünülmektedir. Görselleri yorumlama ve okunanlardan hareketle değerlendirme araştırma kavramıyla kısmen bütünleşse araştırma becerisinin

gerektirdiği araştırma sürecinin bu kazanımla tam olarak gerçekleştirilemediği düşünöldüğünden bu kazanım araştırma becerisine uygun bulunmamaktadır.

“Metinde cümlenin, bölümün, sahnenin veya dörtlüğün metnin bütünü ile nasıl ilişkilendirildiğini ve olay akışına nasıl katkı sağladığını analiz eder.” kazanımı bir metni oluşturan cümle bölüm, sahne veya dörtlüğün metnin bütünü ile nasıl, hangi açıdan, hangi anlam yönü ile ilişkilendirildiğini ve bahsi geçen bu yapıların metinde yer alan olayla olan bağlantısını ve olay akışına ne gibi katkılar sunduğunu belirlemeyi gerekli kılmaktadır. Bu durum daha önce aralarında ilişki bulunmayan nesnelere veya yapıları ilişkilendirme olmadığından bu kazanım yaratıcı düşünme becerisine uygun değildir.

“Okudukları ile izlediklerini karşılaştırır.” kazanımıyla öğrenciler hayal güçlerini kullanarak okudukları esnada tasavvur ettikleriyle izledikleri arasında birtakım benzerlikler veya farklılıklar olduğunu belirleyerek mevcut olana yeni anlamlar yükleyebileceklerinden bu kazanım yaratıcı düşünme becerisine uygundur.

“Yazarın metindeki bakış açısını belirler.” kazanımıyla öğrencilerin yazarın metindeki bakış açısını belirlemeleri bakış açılarının özelliklerinin neler olduğunu öğrenmeleri ve metin üzerinde gerekli olan incelemeleri yapmalarını gerektirir. Bu kazanımın içeriği herhangi bir problem unsuru teşkil etmediğinden bu kazanım problem çözme becerisiyle olan uygunluğu zayıftır. *“Yazarın metindeki bakış açısını belirler.”* kazanımı, öğrencilerin anlatımın kimin ağzından yapıldığını belirlemeleriyle eşdeğerdur. Öğrencilerin bakış açılarının neler olduğu üzerine yaptıkları araştırmalar ve elde ettiklerini metin üzerinde incelemeleri bu kazanımın araştırma becerisiyle ilişkili olduğunu gösterir.

“Bir bilgiye veya içeriğe erişmek için basılı ve dijital içeriklerde içindekiler ve sözlük bölümünü kullanmayı bilir.” kazanımı ile öğrenciler basılı ve dijital içeriklerde içindekiler bölümünü kullanarak araştırma becerilerini geliştirebilirler. Ayrıca bir sözlükten herhangi bir kelimeyi araştırmak da bilgi arama stratejisi olarak düşünölebilir. Bu nedenle bahsi geçen kazanım araştırma becerisine uygundur.

“Okuduklarındaki söz sanatlarını bulur.” kazanımı öğrencilerin okuduklarında yer alan söz sanatlarını bulmalarını, söz sanatlarıyla ilgili bilgi ve birikimlerinin olmasını gerekli kılmaktadır. Okuduklarında hangi söz sanatlarının olduğunu bulmak, söz sanatları arasında bir karar verme durumunu ortaya çıkarsa da karar verme kavramının içerdiği olaylara ilişkin iki veya daha fazla seçenek arasında seçim yapmayı gerektirmediğinden bu kazanım karar verme becerisine uygun değildir. Çelikkıran’a (2012: 47) göre öğrencilerin bir şiir veya düz yazıdaki benzetme, kişileştirme ve karşılaştırma gibi söz sanatlarını bulabilmeleri analiz-sentez ve değerlendirme gibi üst düzey zihinsel becerileri gerektirir.

Bu çalışmada 40 anlama kazanımının 27’si, eleştirel düşünme becerisine uygunluğu açısından incelenmiş ve 26’sinin eleştirel düşünme becerisini geliştirmeye uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, incelenen diğer temel becerilere göre anlama kazanımlarının eleştirel düşünme becerisine daha fazla uygun olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırma sonuçlarıyla ilgisi olduğu düşünülen Hezen’in (2009: 151) ilköğretim 1-5. sınıflar Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzunun öğelerinin temel becerileri geliştirmeye uygunluğunu ortaya koymayı amaçladığı çalışmasında, 2. sınıf düzeyindeki kazanımların % 22,48, 3. sınıf düzeyindeki kazanımların % 21,74 ve 4.sınıf düzeyindeki kazanımların % 23,96 oranı ile öğretim programı ve kılavuzunda yer alan eleştirel düşünme becerisini en fazla düzeyde geliştirmeye uygun olduğunu belirtmektedir. Ancak kazanımların, sınıf düzeylerine göre incelendiğinde eleştirel düşünme becerisini 1. sınıfta % 7,36 oranı ile en az düzeyde geliştirmeye uygun olduğunu da eklemektedir. Özatalay (2007: 19) temel becerilerin ders kitaplarında kullanılmasına ilişkin yaptığı çalışmada, eleştirel düşünme becerisi ile ilgili amaçların Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alma düzeyi ile ilgili olarak tüm beceriler içinde % 29,20’lik oranla en çok bu beceriye yer verildiğini belirlemiştir. Yapılan çalışmada üçüncü sınıf kitaplarında eleştirel düşünme becerisine diğer sınıflardaki kitaplardan daha çok yer verildiği saptanmıştır. Bunlardan hareketle öğretim programlarında ve ders kitaplarında eleştirel düşünme becerisinin diğer becerilere göre daha fazla yer aldığı düşünülse de Zevfi (2015: 268) bunun tam tersi olarak, öğretim programında yer alan temel becerilerin ortaokul Türkçe ders kitaplarında ne kadar sıklıkla ve nasıl yer aldığını incelediği çalışmasında, ortaokulda okutulmakta olan

Türkçe ders kitaplarının eleştirel düşünme becerisini yansıtmada ve kazandırmada yetersiz olduğu sonucuna varmıştır.

Anlama kazanımlarından 20'sinin yaratıcı düşünme becerisine uygunluğunun incelenmesi sonucu bu kazanımların 12'si yaratıcı düşünme becerisine uygun bulunmuştur. Eleştirel düşünme becerisiyle karşılaştırıldığında yaratıcı düşünme becerisine uygun olan kazanım sayısının azlığı, öğrencilerin bu beceriyi geliştirecek kazanımlarla ve bu kazanımları içeren etkinliklerle yeterli derecede karşılaşamayacakları anlamına gelir. Buna benzer bir sonuca ulaşan Zevfi (2015: 271) de çalışmasında ders kitaplarında yaratıcı düşünme becerisinin çok az yer bulduğu, yaratıcı düşünme becerisinin tatmin edemeyecek kadar az işlendiği sonucuna ulaşmıştır. Ancak Özatalay (2007: 19) bunlardan farklı olarak yaratıcı düşünme becerisinin kazandırılması durumunu sınıflara göre değerlendirildiğinde, bu beceri ile ilgili etkinliklerin birinci sınıftan başlayarak beşinci sınıf kitaplarına doğru giderek artan bir oranda yer aldığını belirtmektedir. Hezen (2009:151) de kazanımları sınıf düzeyine göre incelediğinde yaratıcı düşünme becerisini %31,90 oranı ile 4. Sınıfta en fazla, %7,36 oranı ile 1. sınıfta en az düzeyde olduğunu belirterek benzer bir sonuca ulaşmaktadır.

Araştırmada problem çözme becerisine göre 11 kazanım incelenmiştir. Bunlardan 7'si problem çözme becerisine uygun bulunmuştur. Problem çözme becerisine yönelik elde edilen sonuçlar eleştirel düşünme ve yaratıcı düşünme becerisine göre daha düşük seviyededir. Zevfi (2015:276) de problem çözme becerisinin; yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme becerileri ile toplam frekanslar açısından karşılaştırıldığında, ders kitaplarında problem çözme becerisinin eleştirel düşünme ve yaratıcı düşünme becerisinden önemli ölçüde daha az yer aldığına ulaşmıştır. Özatalay (2007:199) çalışmasında bu becerinin kazandırılması için gerekli olan basamakların hemen hemen hiç birinin ders kitaplarında yeterli oranda yer almadığını, problem çözme becerisi ile ilgili amaçlar genel olarak değerlendirildiğinde diğer becerilere göre çok gerilerde yer aldığını ifade etmekle birlikte problem çözme becerisinin kazandırılması durumunun birinci sınıflardan başlayarak beşinci sınıfa doğru artan bir tablo

gösterdiğini de vurgulamıştır. Bütün bunlardan hareketle problem çözme becerisinin öğrencilere kazandırılması adına yeterli bir durumun olmadığı söylenebilir.

Ayrıca çalışmada, araştırma becerisine göre incelenen 8 kazanımın 7'si bu kazanıma uygun bulunmuş, karar verme becerisine göre incelenen 9 kazanımın 7'si karar verme becerisine uygun bulunmuştur. Diğer becerilere göre bu becerilerin kazanımlarda yer alma düzeyi daha düşük bulunmuştur. Zevfi, (2015:278) çalışmasında araştırma becerisi ile ilgili bulguların oran olarak yaratıcı düşünme, problem çözme gibi temel becerilerle benzer şekilde ders kitaplarında yeterli derecede yer almadığını ifade etmektedir ve Türkçe ders kitaplarının karar verme becerisini kazandırma açısından tatmin edici olmanın da altında bir düzeyde olduğu sonucuna ulaşmıştır. Özatalay (2007: 207)ise farklı olarak Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde araştırma becerisi ile ilgili özelliklerin, %24,02 ile tüm beceriler arasında ikinci sırada yer aldığını belirtmiştir. Ancak karar verme becerisi ile ilgili etkinliklerin ilköğretim birinci kademe Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alma oranının, son derece düşük bir oran olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yapılandırıcı yaklaşımın getirdiği temel becerilerin kazanımlar ve kazanımların yer aldığı metinler, etkinlikler yoluyla öğrencilere kazandırılabilmesi düşünüldüğünde temel becerilerin kazandırılması konusunda gerek kazanım gerek metinler ve gerekse de etkinliklerin üzerinde daha dikkatli durulmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

5.2.Öneriler

1.Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan temel becerilerin öğrencilere kazandırılmasında diğer derslerde de disiplinler arası bir yaklaşımla ortak kazanımlar oluşturulabilir ve bu doğrultuda sınıf içi etkinlikler düzenlenebilir.

2.Programdaki kazanımların Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler aracılığıyla öğrencilere ulaştığı düşünüldüğünde, ders kitaplarına alınacak metinlerin temel becerileri geliştirebileceği düşünülen metinlerden seçilmesi faydalı olabilir.

3.Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklerin Programdaki kazanımlarla ve kazanımların öğrencilerde geliştirmeyi amaçladığı temel becerilerle uyumlu olmasına dikkat edilebilir.

4.Bu çalışmada Türkçe öğretim programında yer alan “Okuma” öğrenme alanı “Anlama” başlığı altındaki kazanımlarının temel becerilere uygunluğu incelenmiştir. Programda farklı başlıklar altındaki kazanımların da temel becerilere uygunluğunun incelenmesi alana katkı sağlayabilir.

5. Türkçe derslerinde ve diğer derslerde temel becerilerin öğrencilere ulaşma düzeyinin belirlenmesinde ölçme değerlendirme adına proje çalışmalarına daha fazla yer verilebilir.

6.Öğrenci çalışma kitaplarında birden fazla temel becerinin bir arada öğrencilere kazandırılabilceği etkinliklere yer verilebilir.

7.Çalışmadan hareketle, Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda öğrencilere birden fazla temel beceriyi bir tek kazanımla sağlayabilecek kazanımlara yer verilebilir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, B. (2003). Problem çözme yönteminin çevre eğitiminde uygulanması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı:14*
- Akyürek, Ç.(2013).*İlkokul öğretmenlerinin girişimcilik becerisine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Aldan Karademir, Ç. (2013). *Öğretmen adaylarının sorgulama ve eleştirel düşünme becerilerinin öğretmen öz yeterlilik düzeyine etkisi*. Adnan Menderes Üniversitesi: Yayınlanmamış doktora tezi.
- Aldıĝ, E. (2016). *Öğretmen görüşlerine göre 6-8. Sınıflar Türkçe dersi dinleme kazanımlarının yaratıcı düşünme becerisine etkisi*. Cumhuriyet Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Aybek, B. (2006). *Konu ve beceri temelli eleştirel düşünme öğretiminin öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimi ve düzeyine etkisi*. Çukurova Üniversitesi: Yayınlanmamış doktora tezi.
- Başpınar Yörük, N.(2013). *6. sınıf Türkçe dersi okuma etkinliklerinde yaratıcılığı geliştirme yöntemlerinin kullanımına ilişkin bir inceleme*. Necmettin Erbakan Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Başoğlu, N. (2010). *İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin eleştirel düşünme eğitimine uygunluğu*. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Birincioğlu, E. (2006). *Üniversitelerin hazırlık, orta düzeyde, üç aşamalı yaklaşım içinde, okuma öncesi, okuma esnası ve okuma sonrası etkinliklerinin önemi üzerine öğretmen ve öğrenci görüşleri*. Ankara Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Büyükarıslan, Z. (2011). *İlköğretim dördüncü ve beşinci sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metin etkinliklerinin eleştirel düşünme becerileriyle örtüşme düzeyi*. Atatürk Üniversitesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

- Çağlayan Öztürk, Ç. (2013).*İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin bilimsel süreç, eleştirel düşünme ve yaratıcı düşünme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*.Gazi Üniversitesi: Yayınlanmamış doktora tezi.
- Çakmak, G. (2010).*İlköğretim birinci kademe Türkçe öğretim programının öğrencilerin yaratıcı düşüncelerini geliştirmeye etkisine yönelik öğretmen görüşleri(Tokat İli Örneği)*. Fırat Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Çelik, E. A. (2015). *7. Sınıf sosyal bilgiler dersinde yaratıcı düşünme etkinliklerinin kullanımı*. Adnan Menderes Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Çelikkaleli, Ö. , Gündüz, B. (2010).Ergenlerde problem çözme becerileri ve yetkinlik inançları. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 19(2) 361-377.
- Çelikkıran, B. (2012). *İlköğretim ikinci kademe Türkçe dersi öğretim programında belirtilen okuduğunu anlama ile ilgili kazanımların yapılandırıcı yaklaşım açısından değerlendirilmesi*. Yüzüncü Yıl Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Çetin, Ö. (2014).*Temel becerileri geliştirmesi açısından ilköğretim ikinci kademede Türkçe öğretimi*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Çetinkaya, Z. (2011). Türkçe öğretmen adaylarının iletişim becerilerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*,19(2) 567-576.
- Çiftçi, Ö. (2007). *İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin Türkçe öğretim programında belirtilen okuduğunu anlamayla ilgili kazanımlara ulaşma düzeyinin belirlenmesi*. Gazi Üniversitesi: Yayınlanmamış doktora tezi.
- Çiftçi, Ö. (2010). İlköğretim Türkçe öğretim programında 5. sınıfa ait okuduğunu anlama kazanımlarının bilişsel beceriler yönünden değerlendirilmesi. *TÜBAR XXVII Türklük Bilimi Araştırmaları*, 15(27).
- Daştan, İ. (2006). *Eğitimde bilgi teknolojilerinden yararlanma düzeyi ve bir uygulama*. Atatürk Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Demirel, Ö. (2006).*Öğretme sanatı*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Dökmen, Ü. (2004). *İletişim çatışmaları ve empati*. İstanbul: Sistem Yayıncılık

- Duran Aymış, G.(2013). *6. sınıf Türkçe dersi metinlerinin eleştirel düşünme bağlamında incelenmesi*. Mersin Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Eldelekoğlu, J. (1997).Karar stratejileri ile ana-baba tutumları arasındaki ilişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 2(11).
- Emhan, A. (2007). Karar verme süreci ve bu süreçte bilişim sistemlerinin kullanılması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* C.6 S.21 (212-224)
- Emir, S., Erdoğan, T., Kuyumcu, A. (2007). Türkçe öğretmenliği öğrencilerinin yaratıcı düşünme düzeyleri ile sosyo-kültürel özelliklerinin ilişkisi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*. Sayı 7(78-87)
- Ergin, M. (2008). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım Yayım Tanıtım.
- Gömlüksiz, M.N., Kan, Ü.A. (2007). İlköğretim 5. Sınıf Türkçe dersi öğretim programının problem çözme ve karar verme becerilerini kazandırmadaki etkililik düzeyine ilişkin öğrenci görüşlerinin değerlendirilmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 27, Sayı 3 (2007) 51-63.
- Görücü, E. (2014). *Altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin okuma alışkanlıkları ile eleştirel düşünme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yedi Tepe Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Güneş, F. (2009).Türkçe öğretiminde günümüz gelişmeleri ve yapılandırmacı yaklaşım. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,(6) 11,1-21
- Güneş, F. (2013).*Türkçe öğretimi yaklaşımlar ve modeller*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Gürbüz, D. (2016).*Eleştirel düşünme becerisi ve öğretmen değerlendirme yöntemleri*. Gaziantep Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Hezen, E. (2009). *İlköğretim 1-5. Sınıflar Türkçe dersi öğretim programının ve kılavuzunun öğelerinin öğretim programında yer alan temel becerileri geliştirmeye uygunluğu*. Hacettepe Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

- İşlekeller, A. (2008). *Eleştirel düşünme becerilerini temel alan Türkçe öğretiminin üstün ve normal zihin düzeyindeki öğrencilerin erişimi, eleştirel düşünme düzeylerine ve tutumlarına etkisi*. İstanbul Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Kan, A. Ü. (2006). *Yeni ilköğretim programında öngörülen temel becerileri kazanmada beşinci sınıf sosyal bilgiler ve Türkçe derslerinin etkilerine ilişkin öğrenci görüşlerinin değerlendirilmesi (Diyarbakır ili örneği)*. Fırat Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Kapar Kuvanç, E.B. (2008). *Yaratıcı yazma tekniklerinin öğrencilerin Türkçe dersine ilişkin tutumlarına ve Türkçe dersindeki başarılarına etkisi*. Dokuz Eylül Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karataş Öztürk, S. (2007). *Yaratıcı düşünmeye dayalı öğrenme yaklaşımının öğrencilerin yaratıcı düşünme ve problem çözme becerilerine etkisi*. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi
- Kaya, H. İ. (2010). *Öğretmen eğitiminde yapılandırmacı öğrenmeye dayalı uygulamaların öğretmen adaylarının problem çözme, eleştirel düşünme ve yaratıcı düşünme eğilimlerine etkisi*. Atatürk Üniversitesi: Yayınlanmamış doktora tezi.
- Kiper, A. (2008). *İlköğretim öğretmenlerinin bilgi teknolojilerini derslerde kullanım durumları ve bilgi teknolojileri ile ilgili almış oldukları hizmet içi eğitimler hakkındaki görüşleri(Sakarya ili örneği)*. Gazi Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi
- Kurfallı, H. (2007). *Yeni ilköğretim müfredatında bilgi teknolojilerinin işlevselliği*. Afyon Kocatepe Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Kurnaz, A. (2007). *İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde beceri ve içerik temelli eleştirel düşünme öğretiminin öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri, erişimi ve tutumlarına etkisi*. Selçuk Üniversitesi: Yayınlanmamış doktora tezi.
- Maden, S. (2012). Ekran okuma türleri ve Türkçe öğretmeni adaylarının ekran okumaya yönelik görüşleri. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*. 1(3), 1-16

- Maden, S. (2014). *Türkçe ve aktif öğrenme*. Giresun: Kirazofis Kitapevi.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) (2009). *İlköğretim (1,2 ve 3.sınıflar) Hayat Bilgisi öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) (2009). *Ortaöğretim girişimcilik dersi öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) (2005). *Türkçe dersi öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) (2006). *Türkçe dersi öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) (2015). *Türkçe dersi (1-8. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Oral, G. (2008). *Yine yazı yazıyoruz – okulda, işyerinde, evde kullanılabilecek yaratıcı yazı uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Örge Yaşar, F. (2013). *Ortaokul (5, 6, 7 ve 8. sınıf) Türkçe ders kitaplarının temel beceriler açısından incelenmesi*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi: Yayımlanmamış doktora tezi.
- Öz, M. F. (2001). *Uygulamalı Türkçe öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Özatalay, H. (2007). *İlköğretim 1. kademe Türkçe öğretim programında öğrencilere kazandırılması hedeflenen temel becerilerin ders kitaplarında kullanılmasına ilişkin durum çalışması*. Marmara Üniversitesi: Yayımlanmamış doktora tezi
- Özcan, G. (2007). *Problem çözme yönteminin eleştirel düşünme ve erişime etkisi*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi: Yayımlanmamış doktora tezi
- Özcan, S. (2009). *Yaratıcı düşünme etkinliklerinin öğrencilerin yaratıcı düşüncelerine ve proje geliştirmelerine etkisi*. Gazi Üniversitesi: Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.

- Özensoy, A.U. (2011).*Eleştirel okumaya göre düzenlenmiş sosyal bilgiler dersinin eleştirel düşünme becerisine etkisi*. Gazi Üniversitesi: Yayımlanmamış doktora tezi.
- Polat, S. (2014). *Eleştirel düşünme becerisi öğretiminin çok yönlü incelenmesi*. Necmettin Erbakan Üniversitesi: Yayımlanmamış doktora tezi.
- Razgat, M. (2010). *İlköğretim 5. Sınıf Türkçe ders kitaplarının eleştirel düşünme açısından incelenmesi*. Sakarya Üniversitesi: Yayımlanmamış yüksek lisans tezi
- Seferoğlu, S., Akbıyık, C. (2006). Eleştirel düşünme ve öğretimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 193-200
- Selçuk, B. (2013). *Türkçe öğretmenlerinin eleştirel düşünme eğilimleri ve özel alan yeterlilikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Sıtkı Koçman Üniversitesi: Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.
- Semerci, Ç. (2003). Eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesi. *Eğitim ve Bilim*. Cilt 28, Sayı 127 (64-70)
- Sever, S. (1998). Dil ve iletişim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 31 (1), 51-66.
- Söylemez, Y. (2016). İçerik analizi: Eleştirel düşünme. *Ekev Akademi Dergisi*, 20(66)
- Şahin, Ç. (2004).Problem çözme becerisinin temel felsefesi. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı:10*
- Şen, Ü. S. (2005)Sanat eğitiminde bilimsel araştırma yöntemlerinin kullanılması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,5(1).
- Şenyiğit, Ç. (2016). *Sınıf öğretmeni adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin ve kitap okuma alışkanlıklarına ilişkin tutumlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi*. Dokuz Eylül Üniversitesi: Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.
- Şeyhun, H. (2000). *Karar verme becerileri eğitim programının ilköğretim son sınıf öğrencilerinin karar verme becerilerine etkisi*. Gazi Üniversitesi: Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.

- Tartuk, M. (2015). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme ve empati kurma eğilimlerinin araştırılması*. Marmara Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Tonyalı, E. (2010). *Yaratıcı yazma uygulamalarının ilköğretim altıncı sınıf öğrencilerinin yazma becerilerine etkisi*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Tiryaki, E. N. (2011). *Üniversite öğrencilerinin tartışmacı metin yazma becerileri ile yazma kaygısı ve eleştirel düşünme becerileri*. Mustafa Kemal Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Türnüklü, E. B., Yeşildere, S.(2005). Problem, problem çözme ve eleştirel düşünme. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 25, Sayı 3,S.107-123, s.108*
- Ün Açıkgoz, K. (2011) *.Aktif öğrenme*. İzmir: Biliş Yayıncılık.
- Yıldız, C. (2006).*Kuramdan uygulamaya Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yılmaz, M. (2014). *Yeni gelişmeler ışığında Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yüksel, A. (2004). Empati eğitim programının ilköğretim öğrencilerinin empatik becerilerine etkisi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi XVII (2), 341-354*
- Zevfi, R. (2015). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarının Türkçe dersi öğretim programında yer alan temel beceriler açısından incelenmesi*. Mustafa Kemal Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

EKLER

Ek 1: “Anlama” Kazanımlarının Hangi Temel Beceriler Açısından İncelenmesinin Uygun Olduğunun Belirlemede Kullanılan Uzman Görüşü Anketi

Sayın Hocam,

“2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda Yer Alan Anlama Kazanımlarının Temel Becerilere Uygunluğu” başlıklı yüksek lisans tez çalışması için “Anlama” kazanımlarının aşağıda belirtilen temel becerilerden hangisi/hangileri açısından incelenmesinin uygun olduğuna bakılacaktır. Bu amaç doğrultusunda aşağıda sıralanan becerilerin, uygunluk derecesine göre birden beşe kadar puanlandırılması gerekmektedir.

Yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Türkçe Eğitimi Yüksek Lisans Öğrencisi

Yeşim ÖZTÜRK

TEMEL BECERİLER	1 (Uygun değil)	2 (Kısmen uygun)	3 (Yeterince uygun)	4 (Uygun)	5 (Çok uygun)
Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma					
Eleştirel düşünme					
Yenilikçi düşünme					
İletişim kurma					
Problem çözme					
Araştırma					
Bilgi teknolojilerini kullanma					
Girişimcilik					
Karar verme					

Ek 2: “Anlama” Kazanımlarının Uzman Görüşü Sonucu Belirlenen Temel Becerilere Uygunluğunun Tespit Edilmesinde Kullanılan Uzman Görüşü Anketi.

Sayın Hocam,

“2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda Yer Alan Anlama Kazanımlarının Temel Becerilere Uygunluğu” başlıklı yüksek lisans tez çalışması için aşağıdaki anlama kazanımlarının, belirtilen temel becerilere uygunluğuna bakılacaktır. Bu amaç doğrultusunda aşağıda sıralanan kazanımların temel becerilere uygunluk derecesine göre birden beşe kadar puanlanması gerekmektedir.

Yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Türkçe Eğitimi Yüksek Lisans Öğrencisi
Yeşim ÖZTÜRK

Anlama Kazanımları	Temel Beceriler				
	Eleştirel düşünme	Yaratıcı düşünme	Problem çözme	Araştırma	Karar verme
1.Okuduklarının konusunu ve ana fikrini/ana duygusunu belirler.					
2.Okuduklarında yardımcı fikirleri belirler ve yardımcı fikirlerin ana fikri nasıl desteklediğini açıklar.					
3.Başlık ve içerik uyumunu sorgular.					
4. Metni yorumlarken metinden aktarımlar yapar.					
5.Okuduğu metindeki kahramanların özelliklerini belirler ve karşılaştırır.					
6. Metinler arası karşılaştırma yapar.					
7. Okuduklarındaki yönlendirici ifadelerin anlamda yaptığı değişikliği fark eder.					
8. Hikâye, drama veya şiirde bölümlerin, sahnelerin veya dörtlüklerin metnin bütününde nasıl ilişkilendirildiğini veya birbirini tamamladığını açıklar.					
9. Gerçek ve kurguyu ayırt eder.					
10. Çoklu medya kaynaklarının güvenilirliğini sorgular					
11. Bir bilgiye veya içeriğe erişmek için basılı ve dijital içeriklerde içindekiler ve sözlük bölümünü kullanmayı bilir.					
12.Okuduğu metnin türünü belirler.					
13.Okuduğunu anlamlandırır görsellerden yararlanır.					
14.Metnin nesnel bir özetini yapar.					
15.Metinden anlam çıkarırken metin içeriğine atıfta bulunur.					
16.Öyküleyici metinlerde bölümler ve sahneler ilerledikçe olayların nasıl geliştiğini ve olayların akışı içinde kahramanların davranışlarının/tepkilerinin nasıl değiştiğini belirler.					
17.Metinde cümlenin, bölümün, sahnenin veya dörtlüğün metnin bütünü ile nasıl ilişkilendirildiğini ve olay akışına nasıl katkı sağladığını analiz eder.					

18.Bilgilendirici metinde yazarın amacını veya konuya bakış açısını belirler.					
19.Bilgilendirici metinlerde gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmiş görüşleri, gerekçelerle ve kanıtlarla desteklenmeyen görüşlerden ayırt eder.					
20. Bilgilendirici metinlerde bir cümlenin, paragrafın veya bölümün metnin bütünüyle nasıl ilişkilendirildiğini analiz eder.					
21.Bilgilendirici metinde bir yazarın konuyu ve olayı sunuşunu başka bir yazarın sunuşuyla karşılaştırır.					
22.Okuduklarında anlatım biçimlerini ve düşünceyi geliştirme yollarını fark eder					
23.Metinden anlam çıkarırken anlamı desteklemek için metnin içeriğine en az birkaç kez doğrudan atıf yapar.					
24.Okudukları ile izlediklerini karşılaştırır.					
25.Paragrafın yapısını bilir.					
26.Hikâye edici metinlerde olay örgüsünü çözümler.					
27.Bilgilendirici metinleri çözümler.					
28.Bilgilendirici metinde sunulan gerekçeleri ve kanıtları değerlendirir.					
29.Şiirin şekil özelliklerini bilir.					
30.Okuduklarında anlama dayalı anlatım bozukluklarını fark eder.					
31.Yazarın metindeki bakış açısını belirler.					
32.İki farklı yazarın aynı konuda yazılmış aynı türdeki bilgilendirici metinlerini karşılaştırır.					
33.Okuduklarında anlatım biçimlerini ve düşünceyi geliştirme yollarını fark eder.					
34.Şiirin tür ve şekil özelliklerini bilir.					
35.Aynı konuda yazılmış farklı türlerdeki bilgilendirici metinleri karşılaştırır.					
36.Aynı konu üzerinde birbiri ile çelişen bilgileri/görüşleri analiz eder.					

37. Okuduklarındaki söz sanatlarını bulur.					
38.Çoklu medya kaynaklarındaki mesajları anlar ve değerlendirir.					
39.Bir eserin yazılı metni ile aynı eserin medya sunumunu karşılaştırır.					
40.Kurgu metinler ile anonim eserleri karşılaştırır.					

YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimler Enstitüsü

LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimler Enstitüsü

10...1.08..2018

Tez Başlığı / Konusu

2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan
Ayrıca Kazanımlarının Temel Becerilere Uygunluğu

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 134... sayfalık kısmına ilişkin, 09.08.2018 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Tuzluk...intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 15..... (yüzde on beş.) dir.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

10...1.08..2018

Yesim ÖZTÜRK
Adı, Soyadı, İmza

Adı Soyadı : Yesim ÖZTÜRK

Öğrenci No : 249401007

Anabilim Dalı : Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Programı : Türkçe Eğitimi

Statüsü : Y. Lisans Doktora

DANIŞMAN

Ömer GİRİTÇİ (Doç. Dr.)
10...1.08..2018

ENSTİTÜ ONAYI
UYGUNDUR

10...1.08..2018
Servet CAN
Enstitü Sekreteri